STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

TOMUL 31
1994

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONSILIUL DE CONDUCERE

Director: acad. OLGA NECRASOV

Redactor șef: prof. dr. doc. VICTOR SĂHLEANU

Secretar responsabil de redacție: dr. ELENA RADU

Membri: dr. MARIA CRISTESCU
dr. CEZARINA BĂLTEANU
dr. VASILE V. CARAMELEA
dr. CRISTIANA GLAVCE
dr. MARIA VLĂDESCU
DAN BOTEZATU
ION OPRESCU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale.

Abonamentele din străinătate se primesc la RODIPET S.A. Piața Presei Libere nr. 2, P.O. Box 33—57, București România, la ORION SRL, Splaiul Independenței 202 A, București România, P.O. Box 74—19 București, Tx 11939, CBTxR, Fax (40) 13122425 și AMCO PRESS SRL, Bd, Nicolae Grigorescu nr. 29, ap. 66, sector 3, București, C,P. 57—88, Fax 3124569.

La revue „Studii și cercetări de antropologie" paraît une fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à ORION SRL, Splaiul Independenței 202 A, București 6, P.O, Box 74—19 București, Tx 11939 CBTxR, Fax (400) 424169.

Adresa redacției:
ACADEMIA ROMÂNĂ
Secția de Științe Biologice
Calea 13 septembrie nr. 13
Cod 76117 București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 31 1994

SUMAR

Antropologie istorică

CEZARINA BĂLTEANU, Date antropologice asupra unor schelete descoperite în necropola feudală de la Dealul Viilor (Sighişoara) — Nota 1 3

DAN BOTEZATU, MIHAI BLĂJAN şi P. CANTEMIR, Date antropologice asupra scheletelor provenite din cimitirul postroman (sec. V d.H.) de la Sînmiclăuş — Jud. Sibiu 9

Antropologie entemporană

MARIA VLĂDESCU, şi C. VULPE, Variabilitatea dimorfismului sexual secundar antropologic în populaţia Munteniei 15

MARIA-ELENA ROŞCA, Aspecte ale proceselor de îmbătrînire în populaţia din „Ţara Oaşului" 33

SILVIA GHIGEA, Evoluţia structurii demografice a populaţiei din zona de nord-vest a Moldovei dintre Carpaţii Orientali şi Siret 39

GEORGETA MIU şi ADRIANA TUDOSIE, Evoluţia mortalităţii şi duratei medii de viaţă la populaţia de pe valea Cosăului (Jud. Maramureş) 45

CORNELIU VULPE, ELEONORA LUCA, MIRCEA GUIAŞU şi GABRIELA FĂRCĂŞANU, Studiul familial al unor cercetări metrice şi morfofizionomice cu aplicabilitate în studiul filiaţiei 51

Antropologie culturală

ION OPRESCU, A fi sau a avea 65
DRAGOŞ GHEORGHIU, Ritmuri şi rituri în arhitectură 69

Antropologie medicală

ELENA RADU, MATEI STROILĂ, RODICA GAGHEŞ, CARMEN NĂSTASE, Tendinţele psihonevrotice în unele afecţiuni psihosomatice 73

PICIOIU CORNEL, M. PICIOIU, M. CAZACU, R. PETCU, Aspecte preliminare privind variaţia conductibilităţii palmare în funcţie de vîrstă şi sex 81

RĂZVAN PETCU, Cîteva repere psihologice în ascensiunea vîrfurilor de mare altitudine 85

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Etologie

ANA-MARIA GLAVCE, CARMEN STRUNGARU, RICHARD RUS, Scurtă incursiune în etologia relațiilor om-animal 89

Istoria antropologiei

VICTOR SĂHLEANU, «Cartea transformărilor» în Biblioteca lui Fr. I. Rainer . . . 97

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DATE ANTROPOLOGICE ASUPRA UNOR SCHELETE DESCOPERITE ÎN NECROPOLA FEUDALĂ DE LA DEALUL VIILOR (Sighișoara) – Nota 1

CEZARINA BĂLTEANU

Necropola de la Dealul Viilor este situată în apropierea orașului Sighișoara. Ea a fost datată de d-l arheolog Radu Harhoi (căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale pentru materialul pus la dispoziție), ca aparținând sec. XI d.H. prin majoritatea mormintelor, iar prin altele, unor perioade diferite de acestea.

MATERIALUL DE STUDIU

Este reprezentat printr-un număr de 52 schelete (din care 17 bărbați, 14 femei și 21 indeterminabili ca sex). În tabelul nr. 1 dăm repartiția pe sexe și vârstă a materialului osos. Menționăm, pentru explicitarea acestuia, că pentru coloana de nedeterminabil, la vârstele 0—14 ani, sexul nu poate fi încă precizat, iar la maturus, indivizii nu au oferit suficient material osos pentru stabilirea mai precisă a vârstei.

Tabelul nr. 1

Vârsta și sexul scheletelor de la Dealul Viilor

Sex	Infans I	Infans II	Juvenis	Adultus	Maturus	Senilis
Masculin	—	—	1	5	9	2
Feminin	—	—	1	5	7	1
Nedeterminabil	13	3	—	—	5	—
Total	13	3	2	10	21	3

REZULTATELE OBȚINUTE

A. *Principalele caracteristici ale materialului craniologic*

Diametrul antero-posterior (gl-op) este mai mare la bărbați decât la femei (tabel nr. 2), el fiind un caracter dimorfic.

Prin valoarea sa medie, la bărbați, lungimea craniului se încadrează în categoria mijlocie, iar la femei în categoria craniu lung.

Repartiția individuală pe categorii a acestei dimensiuni evidențiază la bărbați o frecvență mai mare la categoria de craniu scurt comparativ cu situația de la femei, acestea din urmă însă oferind frecvențe mai mari la categoria de craniu mijlociu și foarte lung (tab. nr. 2), situație care se reflectă și în valoarea medie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 2

Medii ale principalelor caractere și indici antropometrici la poapulția feudală studiată de la Dealul Viilor

Nr. Martin	Caracterul	Bărbați		Femei	
		N	M	N	M
1	Gl-op	11	185,4	5	177,0
8	Eu-eu	12	139,4	5	130,4
9	Ft-ft	10	100,9	4	98,4
8/1	Indicele cefalic	10	75,7	5	73,5
9/8	Ind. fronto-parietal	10	71,7	5	75,1
	Talie	13	165,4	9	156,9
10/9	Ind. platimerie	8	81,6	7	72,4
9/8	Ind. platicnemie	10	71,3	66	71,3

Tabel nr. 3

Repartiția pe categorii ale principalelor metrii și indici cefalici la populația feudală de la Dealul Viilor

	Bărbați	N	%	Femei	N	%
			Gl-op			
F. scurt	x—171	—	—	153—163	—	—
Scurt	172—181	5	45,45	164—169	1	16,66
Mijlociu	182—189	2	18,18	170—175	2	33,33
Lung	190—199	4	36,36	176—181	—	—
Foarte lung	200—x	—	—	182—192	3	50,00
			Eu-eu			
F. strâmt	x—138	3	27,27	120—128	1	16,66
Strâmt	139—149	8	72,72	129—133	3	50,00
Mijlociu	150—158	—	—	134—139	2	33,33
Larg	159—167	—	—	140—144	—	—
F. larg	168—x	—	—	145—153	—	—
			Ft-ft			
F. strâmt	x—91	—	—	79—86	—	—
Strâmt	92—96	2	25,0	87—90	—	—
Mijlociu	97—101	3	37,5	91—95	1	25,0
Larg	102—106	3	37,5	96—99	2	50,0
F. larg	107—x	—	—	100—107	1	25,0
			Ind. cefalic (8/1)			
Hiperdolico	x—69,9	1	9,09	x—69,9	1	16,6
Dolico	70—74,9	4	36,36	70—74,9	2	33,3
Mezo	75—79,9	5	45,45	75—79,9	3	50,0
Brahi	80—84,9	1	9,09	80—84,9	—	—
Hiperbrahi	85—x	—	—	85—x	—	—
			Ind. fronto-paricial (9/8)			
Stenometop	x—65,9	—	—	x—65,9	—	—
Metriometop	66—68,9	2	25,0	66—68,9	—	—
Eurimetop	69,0—x	6	75,0	69,0—x	—	100,0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Prin valoarea medie a diametrului transversal (eu-eu) al craniului, atât bărbații (139,4), cât și femeile (130,4) se înscriu în categoria de craniu strâmt.

În distribuția individuală pe categorii de lărgime a craniului întâlnim la bărbați o variabilitate mai mică decât la femei (majoritatea cazurilor concentrându-se în primul caz în categoriile de craniu strâmt).

Indicele cefalic este în medie de 75,7 la bărbați, înscriindu-se la limita inferioară a categoriei de mezocran, iar la femei de 73,5, acesta fiind dolicocran.

Repartiția individuală pe scări de indice evidențiază însă la ambele sexe, frecvențe egale atât la dolicocrani cât și la mezocrani, în plus la bărbați, categoria de brahicrani înregistrează un subiect, aceasta reflectându-se dealtfel și în valoarea mediei (tab. 2).

Lărgimea frunții (ft-ft) atât prin valoarea sa medie, cât și prin distribuția sa pe categorii de mărime, urmează la ambele sexe caracterul de lărgime a craniului (eu-eu).

Forma neurocraniului din norma verticală este predominant ovoidă mai alungită la femei în general, decât la bărbați. Fruntea este ovală și îngustă, foarte rar cu relief slab, cel mai ades lipsită de relief.

Înălțimea capului (po-b) la eșantionul de populație studiat se situează la femei (pe scara dimorfică) în special în categoria mijlocie, iar la bărbați, cu câteva excepții, în categoriile mari.

Mandibula este mai gracilă în general la femei și mai robustă la bărbați.

B. *Caracteristici ale materialului osos postcefalic*

Statura este în medie la bărbați de 167,4 cm. iar la femei de 156,9 cm, încadrându-se în ambele cazuri în categoria supra mijlocie.

Repartiția individuală pe scara dimorfică de statură, evidențiază la ambele sexe o concentrare pentru categoriile de mijlocie, categoriile de staturi extreme fiind ușor diferit reprezentate (tab. 4).

Tabel nr. 4

Repartiția pe categorii a taliei și a unor indici scheletali la populația feudală de la Dealul Viilor

Categoria	Bărbați			Femei		
		N	%		N	%
Mică	x – 159,9	1	7,69	x – 149,9	2	22,2
Submijlocie	160 – 162,9	–	–	150 – 152,9	–	–
Mijlocie	163 – 164,9	2	15,38	153 – 154,9	2	22,2
Supramijlocie	165 – 169,9	8	61,53	155 – 159,9	4	44,4
Mare	170 – x	2	15,38	160 – x	1	11,1
Ind. platimerie (10/9)						
Hiperplatimer	x – 74,9	1	12,5	x – 74,9	4	57,14
Platimer	75 – 84,9	5	62,5	75 – 84,9	3	42,85
Eurimer	85 – 99,9	2	25,0	85 – 99,9	–	–
Stenomer	100 – x	–	–	100 – x	–	–
Ind. platicnemie (9/8)						
Hiperplaticnem	x – 54,9	1	10,0	x – 54,9	–	–
Platicnem	55 – 62,9	–	–	55 – 62,9	–	–
Mezocnem	63 – 69,9	3	30,0	63 – 69,9	2	33,3
Eurimer	70 – x	–	60,0	70 – x	4	66,6

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Femurele sunt la ambele sexe lipsite de pilastru. În populația studiată, forma lor este atât la bărbați cât și la femei, predominant platimeră și hiperplatimeră.

În schimb tibiile sunt la ambele sexe (cu excepția unui singur caz de hiperplatimerie la bărbați) de tip mezocnem și eurimer.

CONCLUZII

Materialul osteologic studiat în lucrarea de față prezintă caracteristici ale populației europoide. Pentru ambele sexe, cele mai pronunțate caractere sunt cele mediteranoide.

Se mai întâlnesc, în special la bărbați, unele caractere nordoide și est-europoide, dar care întotdeauna se găsesc într-un grad minim în mixajul caracterelor tipologice.

Suntem însă, așa cum am mai arătat, la începutul studiului antropologic al acestei necropole. Cercetările ulterioare pe materiale provenite din aceeași necropolă și compararea cu date de la alte colecții provenite din zonă (Alba Iulia — Dan Botezatu, date inedite) ne vor permite stabilirea unor concluzii mai ferme asupra populației ce a trăit pe teritoriul Transilvaniei la acea vreme.

Anthropological data on some skeletons discovered in the feudal necropolis from *Dealul Viilor* (Mureș county)

SUMMARY

The material that we had analysed belongs to a feudal population dug up from the necropolis of *Dealul Viilor*.

It represents the beginning of a study in this field. The study consists of a number of 52 (fifty-two) skeletons proceeded from burial graves.

The anthropological study of the analysed series concludes that we are confronted with an European population.

The most numerous specific features, eucountered with both sexes are the Mediterranean ones.

There are, too, Scandinavian (specific features more frequently encountered with men and correlated with taller heights) as well as some Est-European features that were in a minimum of combined degree.

Further results provided by the analysis of a rich material resulted from this necropolis will allow us to draw some extremely interesting conclusions on the population living in this part of the country, with a view to the historical record spoken about here.

BIBLIOGRAFIE

1. Maximilian C., *Considerații antropologice asupra populației prefeudale de la Dinogeția (sec X — XII)*, Probl. de antrop., 1959, IV, P. 205—128.
2. Maximilian C., *Studiul antropologic al populației de la Verbicioara (sec. XIII — XIV)*, Probl. de antrop., 1959, IV, p. 79—104.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

3. Necrasov Olga et Cristescu Maria, *Contribution à l'étude anthropologique de la population Moldave de XVI-ème siècle*, An. șt. Univ. Iași, III, f. 1—2, 1957, p. 1—22.

4. Necrasov Olga și Botezatu D., *Studiul antropologic al scheletelor feudale timpurii de la Doina (sec. XIII — XIV)*, St. și cerc. antrop., I, f. 2, 1964, p. 137—149.

5, Necrasov Olga, Botezatu D. și Teodorescu Cezarina, *Contribuții la studiul antropologic al populației feudale timpurii din România: seria de la Izvorul (R. Giurgiu), datând din sec. al VIII-lea e.n.*, St. cerc. antrop., IV, f. 1, 1967, p. 3—24.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de cercetări antropologice
„F. Rainer" București, Secția Iași

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DATE ANTROPOLOGICE ASUPRA SCHELETELOR PROVENITE DIN CIMITIRUL POSTROMAN (SEC. V d.H.) DE LA SÂNMICLĂUȘ – JUD. SIBIU

DAN BOTEZATU, MIHAI BLĂJAN și PETRU CANTEMIR

Cu ocazia unor peregheze efectuate în anul 1973 pe teritoriul comunei Sânmiclăuș – jud. Sibiu, de către arheologul M. Blăjan, s-a descoperit pe malul stâng al Târnavei Mici, pe marginea estică a terasei „Gruișor", o necropolă datând din perioada postromană (sec. V d.H.). În cadrul săpăturilor afectuate între anii 1975–1977 de către același arheolog, au fost scoase la iveală un număr de 31 schelete umane, ce provin din 41 de morminte (din 11 morminte nu s-a putut recupera nici-un os uman, iar mormântul nr. 33 a fost dublu). Gradul de conservare al scheletelor este foarte deficitar, datorită unor săpături ulterioare sau unor profanări intenționate (mormintele 5, 7, 38, 39, 40, 41), în acest fel neputându-se restaura decât 14 calote craniene (11 masculine și 3 feminine) dintre care doar două au și masivul facial întreg. De asemeni scheletul postcranian nu s-a putut reconstitui decât pentru 5 schelete (4 masculine și unul feminin).

Structura paleodemografică. Din cele 31 schelete sau resturi de schelete avute la dispoziție, 19,35% reprezintă copiii decedați între 0 și 14 ani, procent pe care-l considerăm foarte redus în comparație cu alte serii studiate, dar trebuie să ținem cont că din cele 11 morminte din care nu s-a putut recupera nici-un rest scheletic, o bună parte din ele trebuia să fi aparținut unor copii, deoarece știm că acestea se degradează primele în condițiile unui sol acid și umed.

Decesele la vârsta adultă au o pondere dublă la femei față de bărbați, fenomen des întâlnit la majoritatea populațiilor vechi, procentajul cel mai ridicat regăsindu-se la vârstele mature, iar un singur subiect a depășit vârsta de 60 de ani.

Tabelul nr. 1

Repartiția scheletelor de la Sânmiclăuș pe sexe și vârstă

Vârsta	Bărbați		Femei		Indeterminabil		Total	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Infans I (0–7 ani)	–	–	1	3,22	4	12,90	5	16,13
Infans II (7–14 ani)	–	–	1	3,22	–	–	1	3,22
Juvenis (14–18 ani)	–	–	1	3,22	–	–	1	3
Adultus (18–30 an)	2	6;45	4	12,90	1	3,22	7	22,58
Maturus (30–60 ani)	13	41,93	3	9,68	–	–	16	51,61
Senilis (60–x ani)	1	3,22	–	–	–	–	1	3,22
Total	16	51,61	10	32,25	5	16,13	31	99,99

Caracterizarea antropologică a scheletului cranian. Craniul neural al scheletelor de la Sânmiclăuș (tabelele nr. 2 și 3) este în medie lung la bărbați, dar scurt la femei, indicele cranian mediu fiind mezocran la prima grupă și ușor brahicran la cea de-a doua, repartiția sa pe categorii majoritară procentual în aceleași categorii în care se plasează și mediile respective.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Principalele dimensiuni și indici cefalo-faciali și statura la populația de la Sânmiclăuș, datând din sec. V e.n. (serie masculină)

Nr. Martin	Caractere și indici	M1	M9	M16	M19	M22	M23	M25	M32	M33	M35	M38	Min-Max	M
		25–30	60	40–45	40	35–40	40	40–45	50–60	35	18–20	50–60		
1	g-op	170	163	—	196	189	177	182	175	183	185	197	168–197	181,7
8	eu-eu	140	130	—	155	132	140	140	135	140	147	139	130–155	139,8
9	ft-ft	99	93	—	100	99	100	98	—	95	—	103	93–103	98,4
10	co-co	126	110	—	130	120	116	120	114	117	120	123	110–130	119,6
12	ast-ast	110	—	—	110	105	96	104	99	118	119	107	96–119	106,4
20	po-b	123	—	—	122	—	104	124	—	114	—	119	104–124	117,7
45	zy-zy	129	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	129	129
47	n-gn	109	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109	109
48	n-pr	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	65
51	mf-ek	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41	41
52	înălțimea orbitei	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	31
54	al-al	24	—	—	—	23	—	—	—	—	—	25	23–25	24,0
55	n-ns	52	—	—	—	49	—	—	—	—	—	52	49–52	51,0
8/1	indicele cefalic	82,4	79,8	—	79,1	66,8	79,1	76,9	77,1	76,5	—	70,6	66,8–79,8	76,5
20/1	i. porio. br. long.	72,4	—	—	62,2	—	58,8	68,1	—	62,3	—	60,4	58,8–72,4	64,0
20/8	i. por. br. transv.	87,9	—	—	78,7	—	74,3	88,6	—	81,4	—	85,6	74,3–88,6	82,7
9/10	i. fronto-transv.	78,6	84,5	—	76,9	82,5	86,2	81,7	—	81,2	—	83,7	76,9–86,2	81,9
9/8	i. fronto-pariet.	70,7	71,5	—	64,5	75,0	71,4	70,0	—	61,1	—	74,1	61,1–75,0	69,8
12/8	i. occipit. par.	78,6	—	—	71,0	79,5	68,6	74,3	73,3	77,1	—	76,9	68,6–79,5	74,9
47/45	I. facial total	84,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84,5	84,5
48/45	i. facial superior	50,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50,4	50,4
52/51	i. orbitar	75,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	75,6	75,6
54/55	i. nazal	46,2	—	—	—	46,9	—	—	—	—	—	48,1	46,2–48,1	47,1
45/8	i. cranio-fac. tr.	92,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92,1	92,1
Statura	(Manouvrier)	162	—	157	174	—	—	162	—	—	—	—	157–174	163,8
,,	(Trotter-Gleser)	165	—	164	178	—	—	165	—	—	—	—	164–178	168,0
,,	(Bach-Breitinger)	165	—	164	175	—	—	166	—	—	—	—	164–175	167,5
,,	medie	164	—	162	176	—	—	164	—	—	—	—	162–176	166,5

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Principalele dimensiuni și indici cefalo-faciali și statura la populația de la Sânmiclăuș, datînd din sec. V e.n. (seria feminină)

Nr. Martin	Caractere și indici	M 17	M 24	M 33A	M 37	Min-Max	M
	Vârsta în ani	40—45	15—20	25—30	30—40		
1	g-op	173	—	163	166	163—173	167,3
8	eu-eu	130	—	137	137	130—137	134,7
9	ft-ft	95	92	93	94	92—95	93,5
10	co-co	114	114	116	120	114—120	116,0
12	ast-ast	103	100	108	104	100—108	103,8
20	po-b	120	—	103	130	103—130	117,7
45	zy-zy	126	—	—	—	126	126
47	n-gn	104	—	—	—	104	104
48	n-pr	67	—	—	—	67	67
51	mf-ek	41	—	—	—	41	41
52	inalt. orbitei	32	—	—	—	32	32
54	al-al	27	—	—	—	27	27
55	n-ns	53	—	—	—	53	53
8/1	i. cefalic	75,1	—	84,0	82,5	75,1—84,0	80,5
20/1	i. por. br. long.	69,4	—	63,2	78,3	63,2—78,3	70,3
20/8	i. por. br. trans.	92,3	—	75,2	94,9	75,2—94,9	87,5
9/10	i. fronto. trans.	83,3	80,7	80,2	78,3	78,3—83,3	80,6
9/8	i. fronto. par.	73,1	—	67,9	68,6	67,9—73,1	69,0
12/8	i. occip. par.	79,2	—	78,8	75,9	75,9—79,2	78,0
47/45	i. facial total	82,5	—	—	—	82,5	82,5
48/45	i. facial. sup.	53,2	—	—	—	53,2	53,2
52/51	i. orbiter	78,0	—	—	—	78,0	78,0
54/55	i. nazal.	50,9	—	—	—	50,9	50,9
45/8	i. jugo-parietal	96,9	—	—	—	96,9	96,9
Statura	(Manouvrier)	—	—	—	165	165	165
,,	(Trotter-Gleser)	—	—	—	166	166	166
,,	(Bach-Breitinger)	—	—	—	166	166	166
,,	medie	—	—	—	166	166	166

Tabelul nr. 4

Repartiția pe categorii a indicelui cranian

Categorii	Bărbați		Femei	
	N	%	N	%
Ultradolicocran (x—65)	—	—	—	—
Hiperdilicocran (65—69)	1	11,11	—	—
Dolicocran (70—74)	1	11,11	—	—
Mezocran (75—79)	6	66,66	1	33,33
Brahicran (80—84)	1	11,11	2	66,66
Hiperbrahicran (85—89)	—	—	—	—
Ultrabrahicran (90—x)	—	—	—	—

Înălțimea porio-bregmatică a calotei, este în medie destul de ridicată, în special la femei, mediile indicilor porio-bregmatici longitudinali fiind hipsicrani la ambele sexe iar a celor transversali de tip metriocran la bărbați și acrocran la femei. Repartizarea pe categorii a acestor indici ne arată o dispersie mai mare la bărbați, față de femei, conform cu tabelul următor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Repartiţia pe categorii a indicilor poriobregmatici

Categoria	Bărbaţi		Femei		Categoria	Bărbaţi		Femei	
	N	%	N	%		N	%	N	%
camecrană	—	—	—	—	tapeinocrană	2	33,3	1	33,3
ortocrană	4	66,67	—	—	metriocrană	2	33,3	—	—
hipsicrană	2	33,33	3	100,0	acrocrană	2	33,3	2	66,7

Mediile raportului fronto-parietal transversal se situează pentru ambele sexe, la limita inferioară a categoriei eurimetope, această categorie întrunind majoritatea cazurilor la bărbaţi, femeile deţinând o pondere ceva mai mare în categoria metriometopă. Indicele frontal-transversal mediu la ambele sexe aparţine categoriei frunţilor intermediare, în această categorie plasându-se şi majoritatea subiecţilor.

Dezvoltarea relativă în lărgime a occipitalului (redată de indicele parieto-occipital) ne indică predominanţa categoriei mijlocii, atât în ceea ce priveşte situaţia mediilor celor două sexe, cât şi în privinţa repartiţiei sale pe categorii.

Din punct de vedere morfologic, conturul calotei acestei mici serii, în norma verticală este ovoidă sau pentagonoidă, iar în cea occipitală ea este de „casă". Relieful frontal este de regulă mai pronunţat la bărbaţi şi ceva mai moderat la femei. Occipitalul prezintă întotdeauna o formă bombată cu o protuberanţă mijlocie sau slab reprezentată.

Dimensiunile medii ale masivului facial sunt mijlocii, din această cauză şi indicii faciali sunt mezeni şi mezoprosopi. Malarele au o dezvoltare mijlocie, orientarea lor fiind în plan intermediar. Fosa canină este destul de pronunţată. Orbitele prezintă indici medii de tip cameconc iar nasul predominant mezorin.

Mandibula prezintă o robusteţe mijlocie, cu o lărgime destul de pronunţată, gonioanele având o tendinţă de răsfrângere spre înafară, mentonul fiind proeminent şi de formă piramidală. Dentiţia la toate scheletele studiate este afectată de un proces de cariere mai mult sau mai puţin intens, la scheletul nr. 32 remarcându-se chiar o parodontoză totală. Gradul de erodare al dinţilor este în general avansat cu toate că aceştia prezentau un strat de smalţ gros, erodarea datorându-se în acest caz consumării unei hrane de consistenţă dură.

Caracterizarea scheletului postcranian. Aspectul scheletului post-cranian este în general robust cu relieful muscular ceva mai pronunţat la bărbaţi faţă de femei. Humerusul prezintă indici euribrahici la peste 50% din cazuri şi un relief deltoidian pronunţat chiar şi la femei. Femurele sunt fie eurimere 50%, fie platimere — 42%, formele hiperplarimere fiind mult mai rare — 8%. Majoritatea lor (55%) prezintă un pilastru dezvoltat, ca şi relieful subtrohanterian, frecvent la 62% din cazuri sub formă de creastă şi şanţ. Tibiile sunt majoritar euricneme (70,3%) şi mai rar platicneme (25,5%).

Statura medie, evaluată pentru fiecare individ cele trei metode clasice (Manouvrier, Trotter-Gleser şi Bach-Breitinger), se încadrează în categoria taliilor mijlocii la ambele sexe.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Date de ordin tipologic. Este foarte dificilă caracterizarea unei populații atunci când numărul de subiecți este mic, totuși în cadrul seriei noastre trebuie remarcat în primul rând un amestec de elemente mediteranoide, dar moderat mezocrane sau moderat dolicocrane, cu elemente alpine și probabil cu unele elemente protoeuropoide atenuate. Ca o expresie a amestecului primelor două elemente (sau poate ca o rezultantă a evoluției tipului mediteranoid spre cel alpin) apare aici un tip cu caractere amestecate, putând fi calificat drept-alpino-mediteranoid (craniile nr. 4 și 17). Alături de acest tip vom remarca, în special la unele calote masculine, și elemente protoeuropoide dar mult atenuate.

Prezența tipului alpin nu ne surprinde deoarece el este întâlnit pe teritoriul intracarpatic încă de la sfârșitul epocii bronzului, făcând parte, alături de mepiteranoizi, din fondul autohton al populației din această regiune, fond care a suferit un proces de brahicefalizare relativ mai devreme față de zonele extracarpatice.

Anthropological data on the skeletons dug up from the Post-Roman graveyard (Vth century A.C.) in Sînmiclăuș — Sibiu county

SUMMARY

The anthropological material analysed by authors consists of 31 skeletons dug up from the Post-Roman necropolis of Sînmiclăuș dating from the Vth century (A.C.) by the archaeologist Mihai Blăjan from the Union Museum (Alba Iulia).

From the anthropological analysis of this small we may conclude as follows: from the demographic point of view the population presents a decreased infant mortality and an increased level of living compared to other series from the same period: the typical characters reflect a predominant Alpine-Mediterranean mixture, lessened Proto-European reminiscence being recorded with men; the biometrical and morphological data are, generally speaking, alike with those of the population living in Sîntana de Mureș, originating in the same intra-Carpathian region.

BIBLIOGRAFIE

BOTEZATU D., FEDOROVICI C., *Caracterizarea antropologică a unor schelete aparținând culturii Sântana de Mureș—Cerneahov din Moldova*, Stud. cercet. antrop., *10*, 1973, p. 3—13.

BOTEZATU D. MIU G., CANTEMIR P., *Aspects paléodemographiques et anthropologiques de la population de Valea Seacă (Bârlad) appartenant a la culture Sântana de Mureș—Cerneahov (IV — V siècle n.é.)*, Ann. Roum. d'Anthrop., 1983, *29*, P. 17—26.

BOTEZATU D., MIU G., CANTEMIR P., *Considerații noi paleoantropologice asupra originii și diversificării populațiilor purtătoare a culturii Sântana de Mureș, pe teritoriul Moldovei*, Sympoz. Thracolog., 1990, *8*, p. 207—209.

RUSSU I. GH., ȘERBAN M., MOTIOC N., *Cimitirul de la Sântana de Mureș (sec. III — IV e.n.)*, Studiul antropologic, Stud. cercet. medic. Cluj, *XII*, **2**, 1961, p. 335—343.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de cercetări antropologice
„F. Rainer" București, Secția Iași

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VARIABILITATEA DIMORFISMULUI SEXUAL SECUNDAR ANTROPOLOGIC ÎN POPULAȚIA MUNTENIEI

MARIA VLĂDESCU, VULPE C.

ASPECTE INTRODUCTIVE

În anul 1981, am publicat o primă sinteză asupra caracteristicilor bioantropometrice ale populației reprezentând 41 comunități umane din Muntenia (1). Întrucât atunci dimorfismul sexual a fost numai enunțat, reluăm studiul locuitorilor provinciei, axându-ne preferențial pe acest subiect, în vederea valorificării totale a datelor de care dispunem, mai ales că în ultimii ani alte localități au fost abordate.

Dimorfismul sexual secundar este un aspect care lipsește de multe ori din caracterizările, în special cele care se referă la populațiile adulte, întrucât a existat o perioadă în antropologia Bucureșteană când seriile masculine erau considerate ca mai expresive, și deci suficiente, pentru caracterizările tipologice. Exemple există și, dăcă ne limităm la Muntenia, așa s-a întâmplat cu populațiile a 7 sate, situate pe văile râurilor Argeș și Teleorman, cercetate în anii 1966—1967 (7). Conform acestei concepții, o mare cantitate de informații antropologice, deși colectate în teren, nu erau valorificate în caracterizările umane, în genere, cu cele două sexe ale sale.

Totuși, lucrări cu acest subiect există suficiente și spațiul nu ne permite citarea lor exhaustivă. Selectând din literatura românească, le menționăm mai întâi pe cele ale lui Th. Enăchescu care pune problema dimorfismului sexual morfologic chiar din stadiul de nounăscut (2) sau ale C. Glavce (3) (4) și M. Cristescu (1) pentru următoarele studii ontogenetice, până în perioada post-pubertară. Valoare metodologică au, de asemeni, studiile aparținând lui St. M. Milcu (5), Suzana Grințescu-Pop (9), Elena Radu (12) cît și cele personale (16), toate pe populații adulte.

Din punctul nostru de vedere, cel puțin două argumente putem aduce pentru abordarea, din nou, a variabilității dimorfice: 1. caracterul concret și cu conținut de sinteză regională a cercetării, pentru că se referă la o populație dintr-un spațiu geografic larg, diversificat ecologic și, în același timp, bine precizat din punct de vedere istoric întrucât atestatele arheologice și mai ales, paleoantropologice, despre vechimea sa de locuire, datează încă din neolitic; 2. numărul mare de variabile antropometrice astfel selectate încât să permită, în egală măsură, caracterizări taxonomice și constituționale. Aceste două argumente pot constituit chiar temeiul unor concluzii cu valoare teoretică generală privind diferența bărbat-femeie din punct de vedere morfoantropologic.

DATE ȘI METODOLOGIE

Studiul concentrează cca 50 comunități rurale, amplasate pe tot spațiul administrativ al Munteniei, din zonele intra și subcarpatice până în Câmpia Română și Lunca Dunării.

Au fost investigați cca 7 000 de subiecți de ambele sexe, fiecare dintre ei fiind reprezentat prin 18 dimensiuni, 12 indici și două tipuri de pigmentație (iris și păr).

Cît privește metodologia aplicată, în ea se interferează procedeie clasice (6) (8) cu procedeie recente ale unor antropologi români (9) (10).

Prelucrarea statistică-matematică a datelor și modul lor de prezentare este sintetizată în trei aspecte principale concrete: 1. tabele de variabilitate cu valori medii și parametri de dispersie; 2. distribuții de frecvențe ale variantelor caracterelor, prin referire la scările clasice de clasificare, în tabele, și prin reprezentări grafice, selective; 3. aspectul morfogramelor taxonomice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Pentru evaluarea cantitativă, cu semn pozitiv sau negativ, al energiei dimorfice, am apelat și noi la formula, curent întâlnită în literatura (2) și anume cea care exprimă raportul procentual între cuplurile de caractere ce se compară, astfel:

$$E.D = \frac{\overline{x}\ ♀}{\overline{x}\ ♂} \cdot 100$$

Le vom analiza în continuare.

REZULTATE ȘI COMENTARII

1. Sistematizarea rezultatelor în funcție de energia dimorfică (E.D), se află în tabelul 3. Natura semnelor algebrice care separă distanțele dintre medii, cu punct de plecare variabilitatea din tabelele 1 și 2, ne obligă la stabilirea unor distincții între dimorfismul sexual *dimensional* și cel *conformativ*, indiferent dacă este cefalo-facial, sau constituțional, Primul se caracterizează în cercetarea noastră, fără excepție, prin valori absolute mai mici la femei dar cu E.D variabile de la caracter la caracter, dacă avem în vedere mărimea diferențelor exprimate procentual. Ele pornesc, în fapt, de la medii cvasiegale, cum este cazul lățimii bicristale (99,6%) până la diferențe de cca 10—11%, cum este cazul lățimii bialare (90,1%), respectiv a greutății (88,6%). Rămânând în același cadru al ierarhizărilor, mai putem sublinia capacitatea mai mare de discriminare sexuală, pe de o parte ale dimensiunilor faciale comparativ cu cele ale calotei și pe de altă parte ale caracterelor constituționale în raport cu cele taxonomice. Finețea feței feminine este imprimată, în primul rând, de caracterele din planul orizontal de simetrie go-go și zy-zy, deci mandibule și arcade zigomatice mai înguste, corelate la rîndul lor și cu o distanță n-gn mai joasă. La nivel corporal, două grupări cu semn negativ sânt de subliniat: valorile staturii cu dimensiunile sale verticale componente și determinantele troficității (greutate sau circumferințe).

În indici regula semnelor nu mai este aceeași. Diferențele, cu semn când pozitiv când negativ, depind de proporționalitatea specific-sexuală a cuplurilor de dimensiuni din fiecare raport. Deci, din acest punct de vedere, comparativ cu bărbații, putem caracteriza femeile astfel: brahicefalie ceva mai accentuată și frunte relativ mai lată dacă o raportăm la distanța bizigomatică; tendință corporală spre brevilinie prin indicii care definesc forma bustului în ambele planuri de simetrie și prin corpolentă.

2. Datele, pe care le analizăm în această secțiune sânt reprezentate prin tabele și figuri.

2.1. *Aspecte taxonomice.* Grupările procentuale, după criteriul mărimii, demonstrează, în cercetarea noastră, existența unui model, am putea spune general uman, al încadrării valorilor în scări atât a dimensiunilor cât și a indicilor. Acest model constă în dispoziții procentuale paralele, în cadrul aceleiași variante și a căror oscilații, în funcție de sex, nu depășesc cota de 10%. Așa încât, aspectele de dimorfism sexual secundar, pe care le căutăm, sânt puțin expresive. Deosebirile care apar nu țin atât de sex cât de natura caracterelor. Astfel, pentru dimensiuni, grupările cele mai mari de indivizi le găsim fie în categoria mijlocie fie în plus variante. Dacă însumăm valorile din aceste registre, tendința spre macrodimensionare este evidentă întrucât

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea antropometrică a caracterelor cefalo-faciale

Caractere	Sex	Nr.	$\bar{X}$	δ	C.V.	Maxim.	Minim.
G—OP	B	3,499	183,9	6,65	3,61	203,9	164,0
	F	3,039	176,4	6,07	3,44	194,6	158,2
EU—EU	B	3,513	154,2	7,07	4,58	175,4	133,0
	F	3,039	150,1	5,29	3,53	165,9	134,2
FT—FT	B	3,510	111,7	5,67	5,08	128,7	94,6
	F	3,034	108,2	5,25	4,85	123,9	92,5
ZY—ZY	B	3,513	142,3	5,76	4,05	159,6	125,0
	F	3,038	133,9	5,10	3,81	149,2	118,6
GO—GO	B	3,510	110,2	6,17	5,60	128,7	91,7
	F	3,035	102,3	5,27	5,15	118,1	86,4
N—GN	B	3,514	127,7	6,65	5,21	147,6	107,7
	F	3,037	117,8	6,17	5,24	136,3	99,3
N—SN	B	3,512	56,4	6,55	11,61	76,1	36,8
	F	3,038	53,9	4,71	8,73	68,1	39,8
AL—AL	B	3,512	35,1	2,91	8,30	43,8	26,3
	F	3,038	31,6	2,51	7,94	39,1	24,1
T—V	B	3,343	125,4	5,21	4,15	141,0	109,8
	F	2,871	120,6	4,79	3,97	135,0	106,3
I.C.	B	3,521	84,8	3,95	4,66	96,7	72,9
	F	3,040	85,2	3,74	4,39	96,4	73,9
I.V.L.	B	3,357	68,2	3,21	4,71	77,8	58,5
	F	2,878	68,4	3,07	4,49	77,6	59,2
I.V.T.	B	3,357	80,4	3,45	4,29	90,8	70,1
	F	2,878	80,4	3,32	4,13	90,4	70,4
I.P.Z.	B	3,521	91,2	3,50	3,84	101,7	80,7
	F	3,040	89,2	3,14	3,52	98,6	79,8
I.F.Z.	B	3,521	78,5	4,12	5,25	90,8	66,1
	F	3,040	80,3	5,95	7,41	98,2	62,5
I.G.Z.	B	3,521	77,6	4,06	5,24	89,7	65,4
	F	3,040	76,2	3,66	4,80	87,2	65,3
I.F.	B	3,523	89,9	5,23	5,82	105,6	74,2
	F	3,040	88,1	5,13	5,82	103,5	72,7
I.N.	B	3,521	60,3	7,69	12,74	83,4	37,3
	F	3,040	58,9	6,68	11,33	79,0	38,9

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitatea antropometrică a caracterelor constituționale

Caractere	Sex	Nr.	$\bar{X}$	δ	C.V.	Maxim.	Minim.
V—SOL	B	3,505	1677,2	63,59	3,79	1867,9	1486,4
	F	3,030	1560,4	55,95	3,59	1728,2	1392,5
V—SEZ	B	3,483	891,5	33,80	3,79	992,9	790,1
	F	3,024	843,3	34,99	4,15	948,2	738,3
L.M.I.	B	3,480	783,9	46,40	5,92	923,1	644,7
	F	3,024	718,5	41,06	5,71	841,7	595,3
Greutate	B	2,852	66,4	9,78	14,74	95,7	37,0
	F	2,725	58,8	9,32	15,85	86,8	30,8
DAP—TOR	B	1,511	208,9	20,46	9,79	270,3	147,5
	F	1,483	190,1	19,13	10,06	247,5	132,7
A—A	B	1,676	382,4	19,61	5,13	441,3	323,6
	F	1,645	350,5	16,58	4,73	400,3	300,8
IC—IC	B	1,514	281,9	20,30	7,20	342,9	221,1
	F	1,481	280,8	25,12	8,90	356,2	205,5
PM—TOR	B	1,669	921,7	63,47	6,89	1112,1	731,3
	F	1,639	863,8	70,80	8,20	1076,2	651,4
PM—ABD	B	1,673	823,3	96,78	11,75	1113,7	533,0
	F	1,623	752,7	91,68	12,18	1027,7	477,6
I.CR	B	3,521	53,2	1,48	2,78	57,6	48,7
	F	3,040	53,95	1,56	2,89	58,6	49,3
I. Roehrer	B	2,931	1,4	0,19	13,57	1,9	0,8
	F	2,777	1,6	0,24	15,48	2,3	0,8
I.SK	B	3,296	88,1	5,28	6,00	103,9	72,2
	F	2,867	85,3	5,37	6,30	101,4	69,2
I.A.IC	B	1,514	74,1	6,39	8,62	93,3	54,9
	F	1,480	80,0	6,67	8,33	100,0	60,0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Valorile energiei dimorfice exprimată %[1]

Nr. crt.	Caractere CEF. FAC.	Dif. medii	E.D.[1]	Caractere corporale	Dif. Medii	E.D.[1]	Nr. crt.
1	G—OP	—7,6	95,9	V—SOL	—117,0	93,0	18
2	EU—EU	—5,9	96,2	V—SEZ	— 48,2	94,6	19
3	FT—FT	—3,4	96,6	L.M.I	— 65,4	91,7	20
4	ZY—ZY	—8,4	94,1	Greutate	— 7,6 kg	88,6	21
5	GO—GO	—8,0	92,8	DAP.TOR	— 18,8	90,0	22
6	N—GN	—9,8	92,3	A—A	— 31,9	91,7	23
7	N—SN	—3,9	93,2	IC—IC	— 1,2	99,6	24
8	AL—AL	—3,5	90,1	PM—TOR	— 58,1	93,7	25
9	T—V	—4,8	96,2	PM.ABD	— 70,7	91,4	26
10	I.C	+0,4	99,6	I.CR	+ 0,8	98,5	27
11	I.V.L	+0,2	99,7	I. Roehrer	+ 0,15	90,3	28
12	I.V.T	—0,4	99,9	I.SK	— 2,8	96,9	29
13	I.P.ZY	—2,1	97,8	I.A—A/ST	— 0,3	98,7	30
14	I.F.ZY	+1,9	97,7	I.IC—IC/ST	+ 1,2	93,3	31
15	I.G.ZY	—1,3	98,3	I.IC—IC/A—A	+ 5,9	92,7	32
16	I.F	—1,8	98,0				
17	I.N	—1,9	96,7				

[1] Energia dimorfică $= \frac{\bar{X}\,♀}{\bar{X}\,♂} \cdot 100$

aici se plasează peste 90% din populație. Așa se comportă, spre exemplu: eu-eu, t-v, ft-ft, zy-zy sau n-gn. Există o singură excepție, al-al cu o dispoziție cvasiechilibrată în ambele sensuri, față de medie, formele înguste fiind chiar ceva mai frecvente (tabelul 4; figurile 1,3 și 5).

Indicii se caracterizează prin alt tip de variabilitate pentru că grupările lor procentuale se ordonează mult mai expresiv atât la dreapta cât și la stânga categoriei centrale. O serie de rapoarte cum sânt: vertico(transversal cefalic, zigo-mandibular și nazal indică chiar, respectiv, mai frecvente metriocefalii, leptorinii și mandibule relativ înguste. Deși E.D a indicelui cefalic feminin are semn +, surplusul nu este suficient pentru a influența semnificativ repartiția diferită a calotelor cefalice în tipuri la cele 2 sexe (tabelul 5; figurile 2—6).

La bărbați și la femei pigmentația este disarmonică întrucât părul, majoritar de culoare închisă (cca 80%), se asociază nu cu ochi de aceeași categorie pigmentară ci din cea intermediară și numai în proporția de 42—46%. Din acest ultim punct de vedere, restul populației se repartizează între nuanțele blonde și cele brunete. Mai este, de asemeni, important de subliniat că dacă irisul albastru caracterizează cel puțin 25% din populații, părul blond, cu un procent de 1—2%, apare ca o raritate (figura 7).

2.2. *Aspecte constituționale.* Aproximativ 30% din populația masculină și 25% din cea feminină prezintă staturi înalte. Cei mai mulți subiecți însă, indiferent de sex, îi găsim concentrați în categoria mijlocie, repartizați cvasiechilibrat între cele 3 subdiviziuni ale sale. Prezența formelor extreme, foarte scunde sau foarte mari este sporadică și deci nesemnificativă, mai ales că eșantioanele sânt atât de reprezentative.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

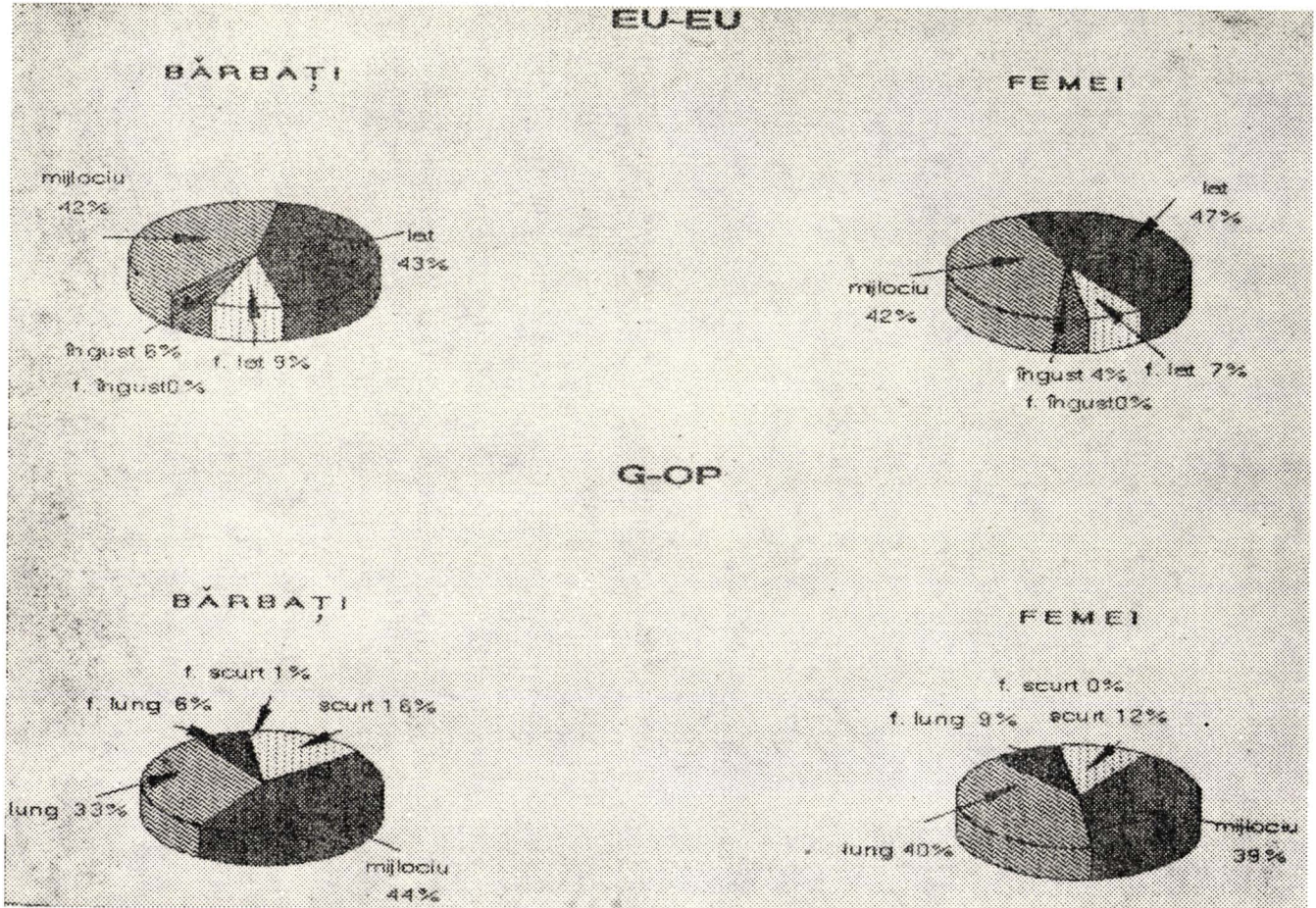

Fig. 1 — Repartiția procentuală pe categorii a lățimii și lungimii capului (scara Lebzelter-Saller)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Repartiția procentuală pe categorii a unor dimensiuni cefalo-facial

	N. Total	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
T — V (Scara Routil)											
		f. jos		jos		mijlociu		înalt		f. înalt	
		× — 109		110 — 117		118 — 125		126 — 133		134 — ×	
Bărbați	3,070	2	0,07	149	4,85	1388	45,21	1326	43,19	205	6,68
		× — 103		104 — 111		112 — 119		120 — 127		128 — ×	
Femei	2,432	1	0,04	73	3,0	956	39,31	1229	50,53	173	7,11
FT — FR (Scara Martin-Saller)											
		f. îngust		îngust		mijlociu		lat		f. lat	
		x — 92		93 — 99		100 — 106		107 — 113		114 — x	
Bărbați	2,906	1	0,03	36	1,24	444	15,28	1368	47,08	1057	36,37
		x — 88		89 — 95		96 — 102		103 — 109		110 — x	
Femei	2,482	0	0	11	0,44	298	12,01	1140	45,93	1033	41,62
(GO — GO (Scara Weininger) modificată											
		f. îngust		îngust		mijlociu		lat		f. lat	
		x — 98		99 — 104		105 — 110		111 — 116		117 — x	
Bărbați	3,158	103	3,26	414	13,11	915	28,97	1002	31,73	724	22,93
		x — 91		92 — 97		98 — 103		104 — 109		110 — x	
Femei	2,518	19	0,75	257	10,21	740	29,39	958	38,05	544	21,6

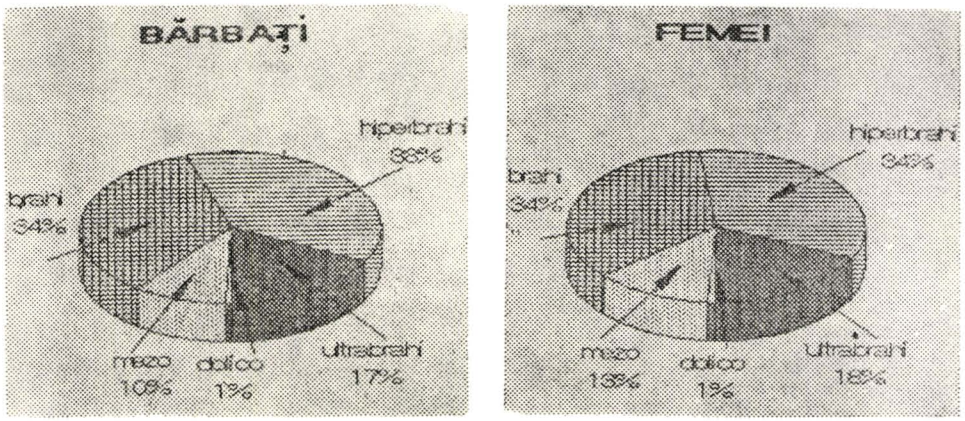

Fig. 2 — Repartiția procentuală pe categorii a indicelui Cefalic EU-EU/G-OP (Scara Martin Saller)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

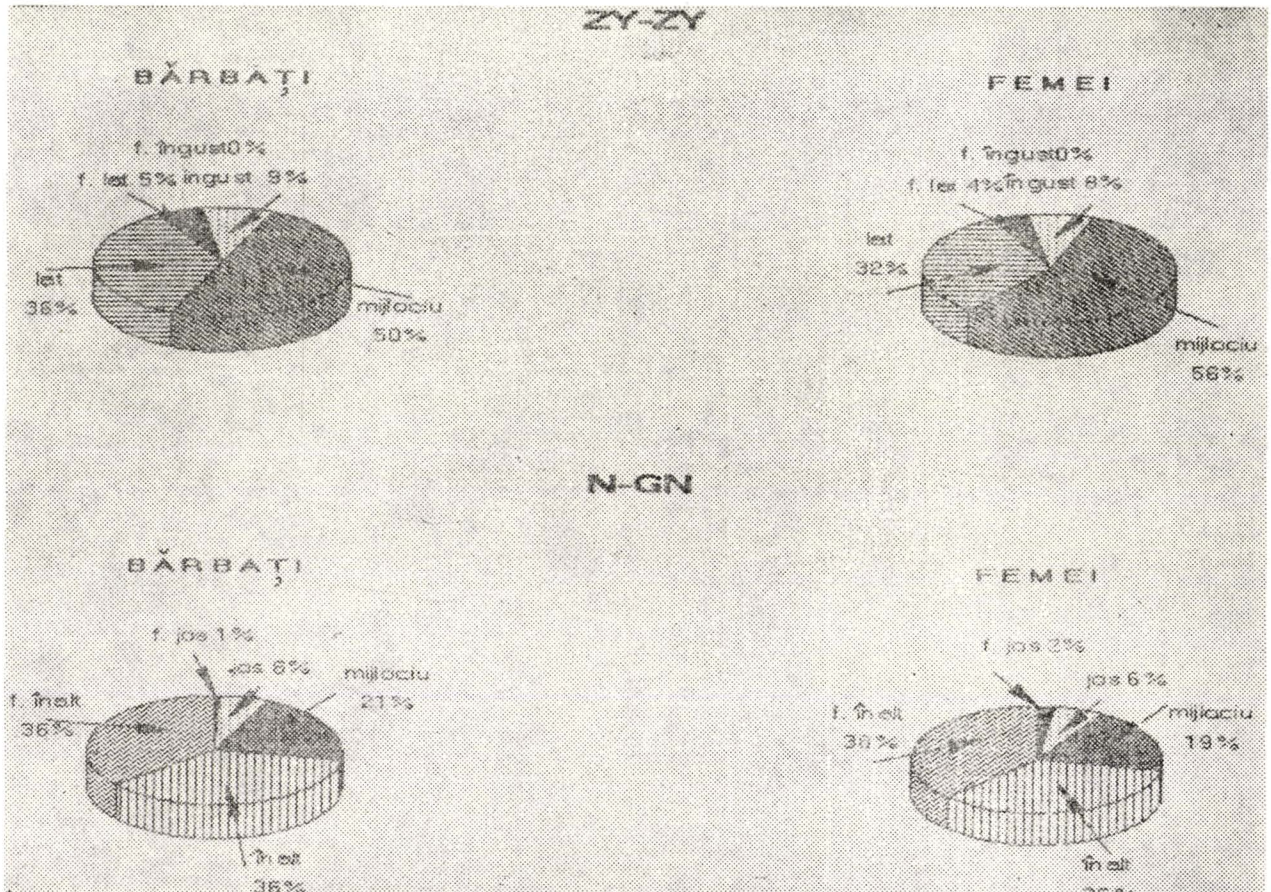

Fig. 3 — Repartiția procentuală pe categorii a lățimii și lungimii feței (scara Lebzelter Saller)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Repartiția procentuală pe categorii a unor indici cefalo-faciali

	N. Total	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
T—C/G—OP (Scara Martin-Saller)											
Categorii		camecefal		ortocefal		hipsicefal moderat		hipsicefal mijlociu		hipsicefal marcat	
		x—57,9		58—62,9		63—67,9		68—72,9		73—x	
Bărbați	3,072	19	0,62	381	12,4	1482	48,24	1042	33,92	148	4,82
		x—57,9		58—62,9		63—67,9		68—72,9		73—x	
Femei	2,425	0	0	185	7,63	1121	46,23	1007	41,53	112	4,62
T—V/EU—EU (Scara Martin-Saller)											
		Tpeino-cefalic		metrio-cefalic		acrocefalie mode.		acro. mijlocie		acro marcată	
		x—78,9		79—84,9		85—89,9		90—94,9		95—x	
Bărbați	3,070	571	18,6	1312	42,74	944	30,75	231	7,52	12	0,39
		x—78,8		79—84,9		85—89,9		90—94,9		95—x	
Femei	2,432	500	20,56	1062	43,67	777	31,95	92	3,78	1	0,04
ZY—ZY/EU—EU (Scara Olivier)											
		hipermi-cropsidic		micropsidic		mezopsidic		macropsidic		hipermacrop-sidic	
		x—86,9		87—89,9		90—92,9		93—95,9		96—x	
Bărbați	2,124	70	3,3	423	19,92	729	34,32	742	34,93	160	7,53
		x—84,9		85—87,9		88—90,9		91—93,9		94—x	
Femei	2,055	59	2,87	541	26,33	801	38,98	596	29,0	58	2,82
FT—FT/ZY—ZY (Scara Lundberg-Linders-Saller)											
		f. îngust		îngust		mijlociu		larg		f. larg	
		x—69,9		70—74,9		75—79,9		80—84,9		85—x	
Bărbați	2,900	30	1,03	438	15,1	1482	51,1	820	28,28	130	4,48
		x—71,9		72—76,9		77—80,9		82—86,9		87—x	
Femei	2,487	8	0,32	295	11,86	1162	46,72	908	36,51	114	4,58
(GO—GO/ZY/ZY (Scare Lundberg-Linders-Saller)											
		f. îngust		îngust		mijlociu		larg		f. larg	
		x—69,9		70—74,9		75—79,9		80—84,9		85—x	
Bărbați	3,166	139	4,39	833	26,31	1468	46,37	640	20,21	86	2,72
		x—67,7		68—72,9		73—77,9		78—82,9		83—x	
Femei	2,517	19	0,75	429	17,04	1341	53,28	652	25,9	76	3,02

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

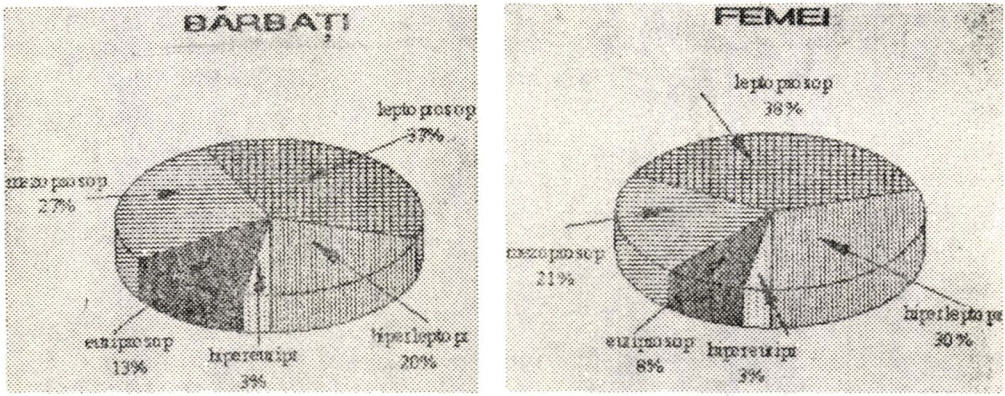

Fig. 4 — Repartiția procentuală pe categorii a indicelui Facial (N-GN/ZY-ZY) (Scara Martin-Saller)

Pentru bust, formele medii caracterizează aproape întreaga populație (96%). Dacă comparăm distribuțiile din punct de vedere al coincidențelor, și bine-nțeles în relație cu sexul, atunci la numărul însemnat de staturi mari, semnalat mai sus, se asociază un efectiv foarte mic de înălțimi în poziție șezândă de același ordin de mărime (tabelul 6; figura 8).

Deosebirile constituționale sexuale sânt mai expresive (cum era de așteptat) în conformații, concretizate în cercetarea noastră prin 2 indici: unul de longilinie-brevilinie (cormic) și altul de robustețe sau corpolență (Roehrer). Din punct de vedere al primului raport, frecvențele procentuale dominate nu se mai distribuie paralel ci în categorii diferite: bust masculin relativ lung și bust feminin relativ foarte lung. Cum am mai semnalat, femeile se caracterizează deci printr-o incidență mai mare de constituții breviline cu trunchi înalt și concomitent de formă rectangulară dacă ținem cont și de valoarea indicelui acromio-iliac (tabelul 8 și 1). Bărbații, însă, manifestă tendințe feminoide întrucât valoarea medie a raportului se plasează la limita intermediar/dreptunghiular, formele trapezoide, caracteristice sexului, fiind rare. Chiar dacă din punct de vedere al robusteței corporale, dispozițiile procentuale ale indicelui Roehrer respectă modelul general, diferențele sexuale se conturează din modul cum se grupează constituțiile față de clasa centrală. Astfel, peste 40% din bărbați se plasează sub categoria medie, adică eutrofica, peste 10% fiind chiar hipoponderali. La celălalt pol se situează femeile care în proporție de 20% sânt hiperponderale, deci tendințe spre obezitate și numai 4% apar cu deficit ponderal (tabelul 6); figura 9).

3. În populația Munteniei, pe baza marelui volum de date de care dispunem, am putut separa (în funcție de interrelațiile dintre valorile absolute, apreciate prin poziția lor reciprocă, mai înaltă sau mai jos în scările de clasificare) patru tipologii pentru calotă, două pentru față și una pentru nas. Acest fenomen l-am exemplificat ilustrativ prin morfogramele din figurile 10 și 11. Este vorba, de fapt, de aceiași variabilitate taxonomică, descrisă și de Suzana Grințescu-Pop într-un studiu despre populațiile românești în general (11). În Muntenia, existența lor obiectivă noi am demonstrat-o, matematic, printr-o analiză de tip factorial (14) (15).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

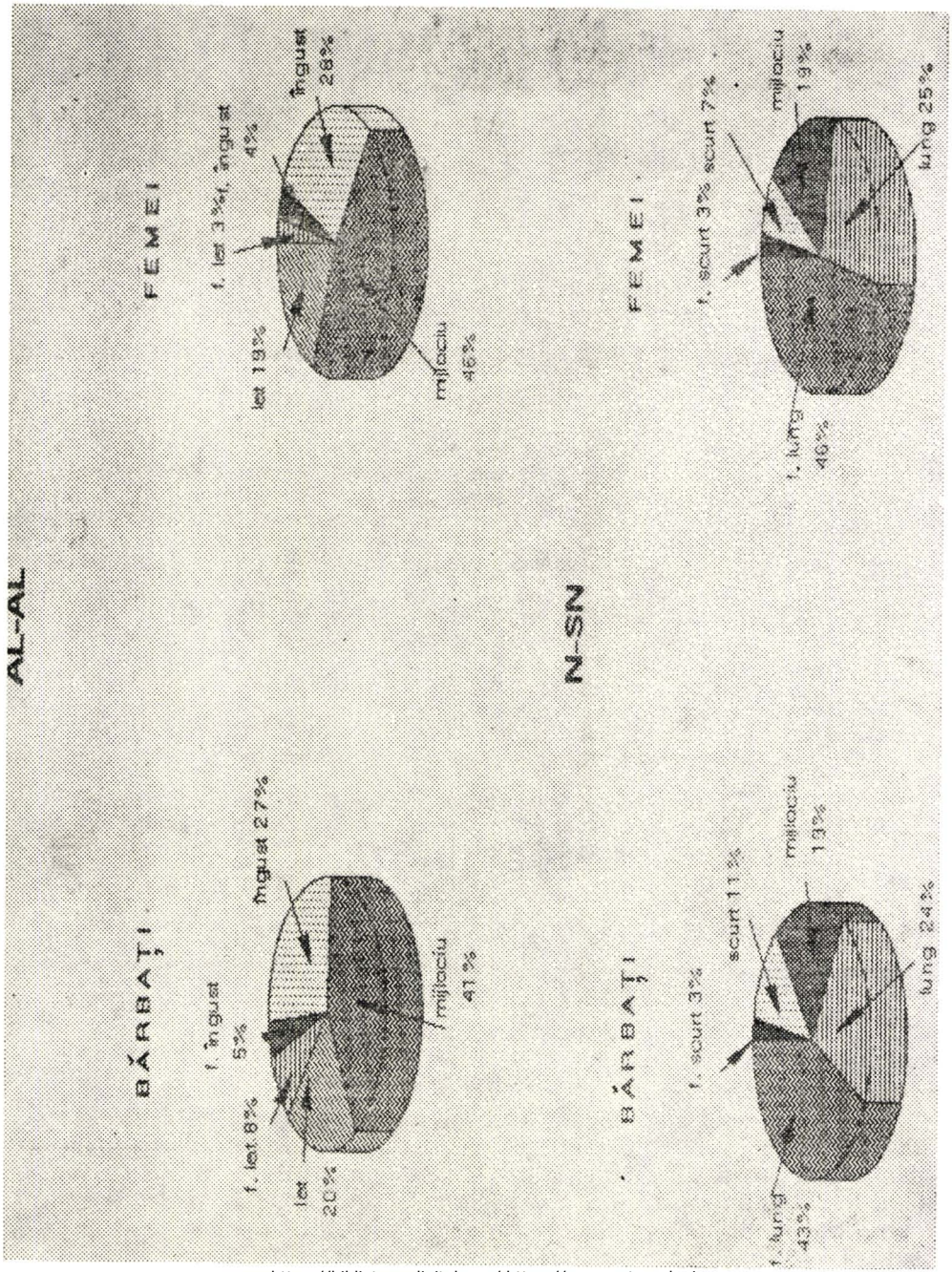

Fig. 5 — Repartiția procentuală pe categorii a lățimii și lungimii nasului (Scara Eickstedt)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

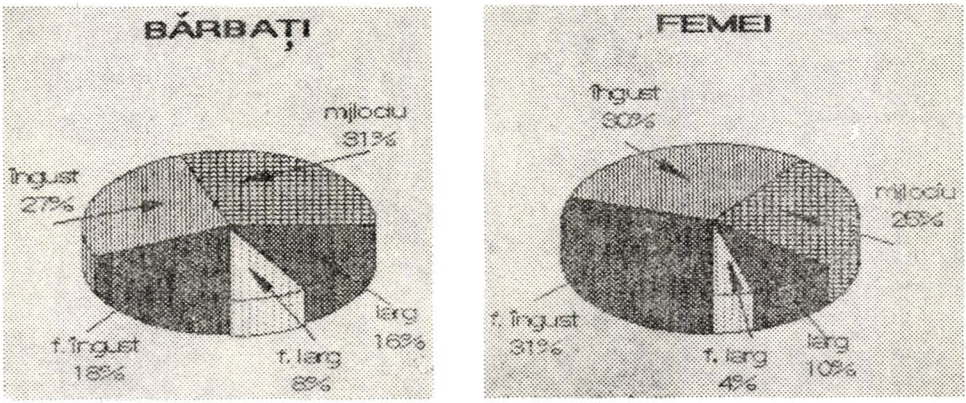

Fig. 6 — Repartiția procentuală pe categorii a indicelui nazal (al-al/n-sn) (Scara Eickstedt)

Tabelul nr. 6

Repartiția procentuală pe categorii a st. șezânde și a Ind. Cormic

V—SEZ (Scara Schlaginhaufen)

	f. scurt		scurt		submijlocie		mijlocie		supra-mijlocie		lungă		f. lungă	
	x—749		750—799		800—849		850—899		900—949		950—999		1000—x	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bărbați	—	—	8	0,49	154	9,38	826	50,30	604	36,78	50	3,04	—	—
	x—699		700—749		750—799		800—849		850—899		900—949		950—x	
Femei	—	—	3	0,20	102	6,88	806	54,38	524	35,36	42	2,83	5	0,34

Ind. Cormic (Scara Giuffrida Ruggeri)

	hiperbrahicorm		brahicorm		metriocrom		macrocorm		hiperma-crocorm	
	x—49,0		49,1—51,0		51,1—53,0		53,1—55,0		55,1—x	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bărbați	11	0,68	58	3,59	657	40,79	794	49,26	92	5,71
	x—50		50,1—52,0		52,1—54,0		54,1—56,0		56,1—x	
Femei	22	1,20	114	6,21	407	22,16	596	32,44	698	37,99

Aspectul general al traseelor, analizate comparativ așezare de așezare, ne demonstrează că între bărbați și femei nu există deosebiri taxonomice fundamentale. Adică, deosebirile sexuale, care apar, merg foarte rar (la cele 50 de sate cât cuprinde analiza noastră) până acolo încât să asistăm la răsturnarea tipului de morfogramă cu trecerea sa în altă tipologie așa încât bărbații și femeile, aceleiași așezări, să apară cu structuri taxonomice diferite. Am exemplificat fenomenul cu 4 sate: Dragoslavele și Mâneciu din arealul submontan; Tătărăștii de Jos și Lunca din zona de câmpie (figurile 10 și 11).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

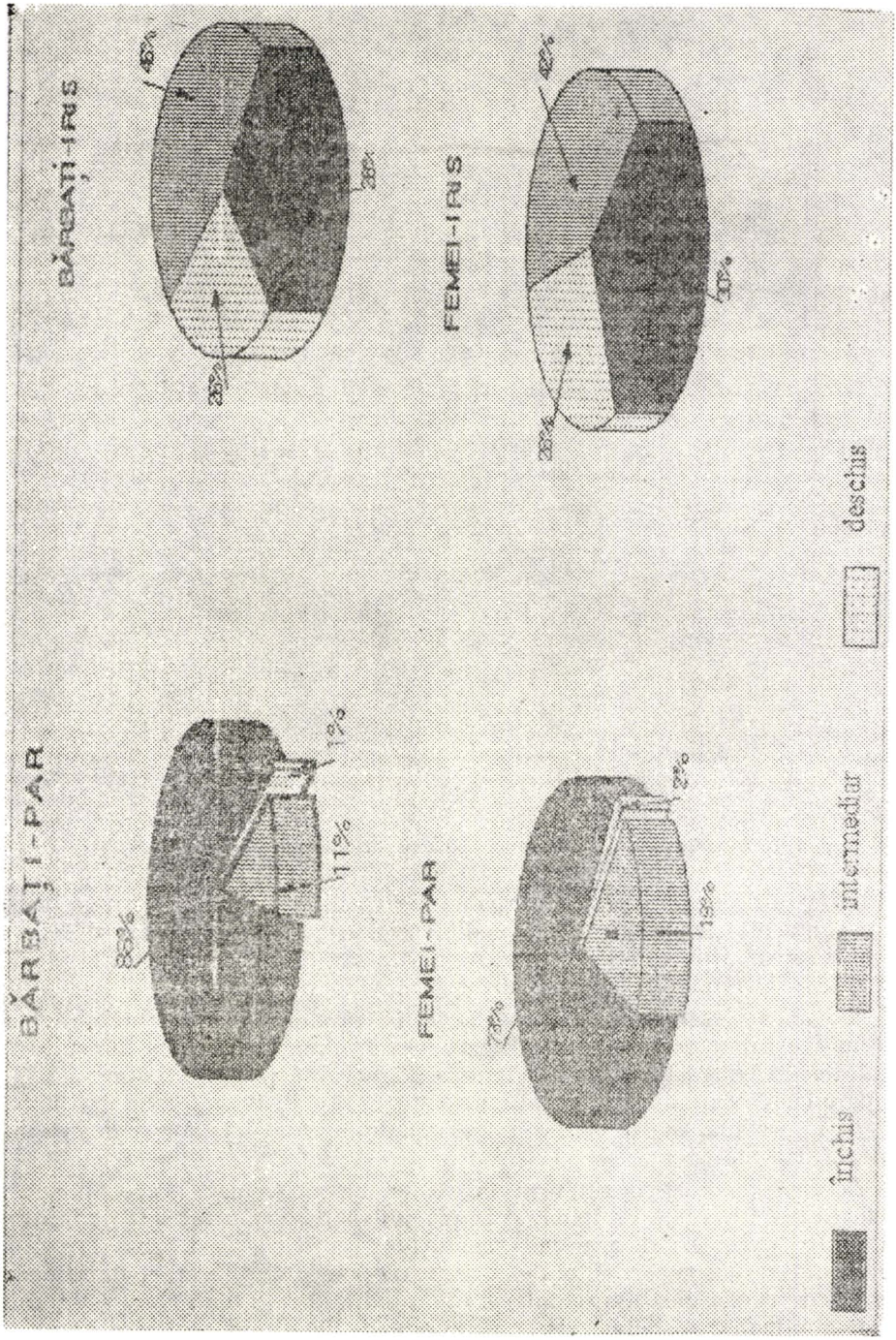

Fig. 7 — Repartiția procentuală pe categorii de pigmentație

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

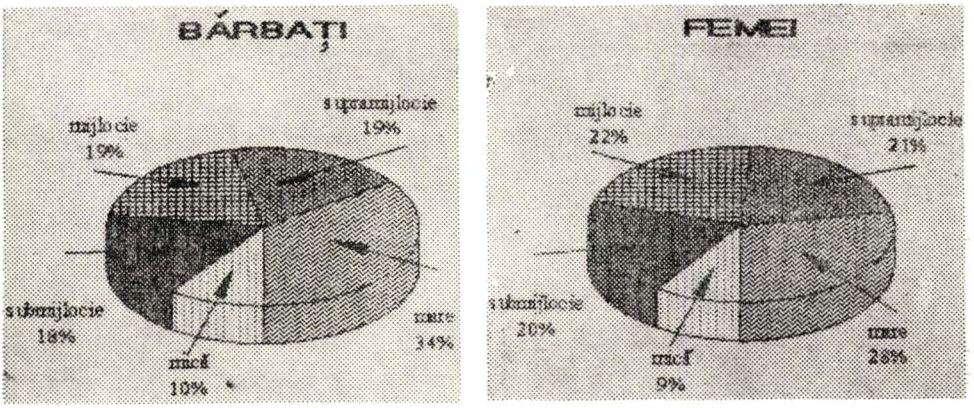

Fig. 8 — Repartiția procentuală pe categorii a staturii V-SOL

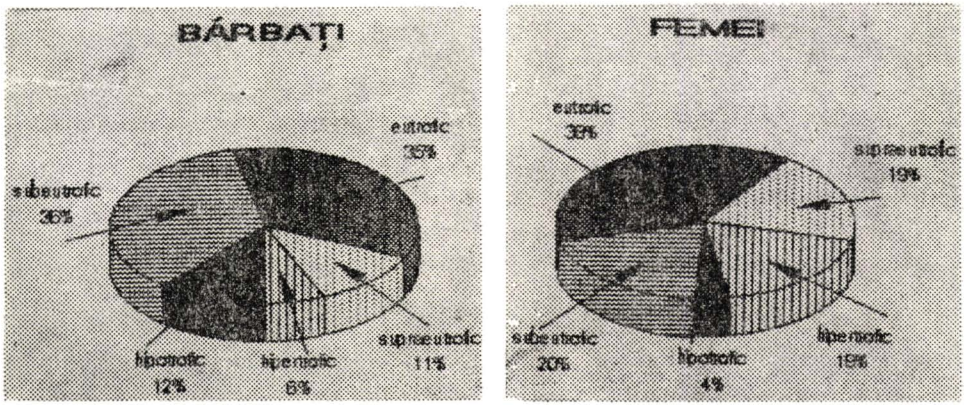

Fig. 9 — Repartiția procentuală pe categorii a indicelui Roehrer

Variabilitatea antropometrică intracomunitară a celor două sexe nu este deci o problemă de structură ci de dimensionare, exprimată prin decalaje mai mari sau mai mici de la o așezare la alta sau de la un caracter la altul, decalaje care la rândul lor influențează sau nu valoarea indicilor.

Așa încât, comparativ cu bărbații, în rândul femeilor întâlnim: la Mâneciu Ungureni poziții mai înalte pe morfogramă ale celor 4 dimensiuni ale calotei; la Dragoslavele hipsicefalie mai frecventă pentru că dimensiunea t-v apare cu valoare absolută mai înaltă; la Tătărăști brahicefalie mai marcată; la Lunca mai multe calote lungi, mandibule mai înguste și fizionomii nazale de tip mezo etc.

Această tendință de uniformizare taxonomică sexuală, care apare în cercetarea noastră, este probabil, și în primul rând, rezultatul schimbului de gene dintre parteneri de-a-lungul generațiilor, care s-a desfășurat specific, intercomunitar, cu contribuția demografică a exogamiei. Etapei inițiale de diversificare ce s-a desfășurat milenar, pornind de la un fond care în spațiul carpatodanubian a fost dominant mediteranoid, i-a urmat o alta de consolidare. Identificarea tipologiilor a fost un fenomen posterior și el este consecința

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

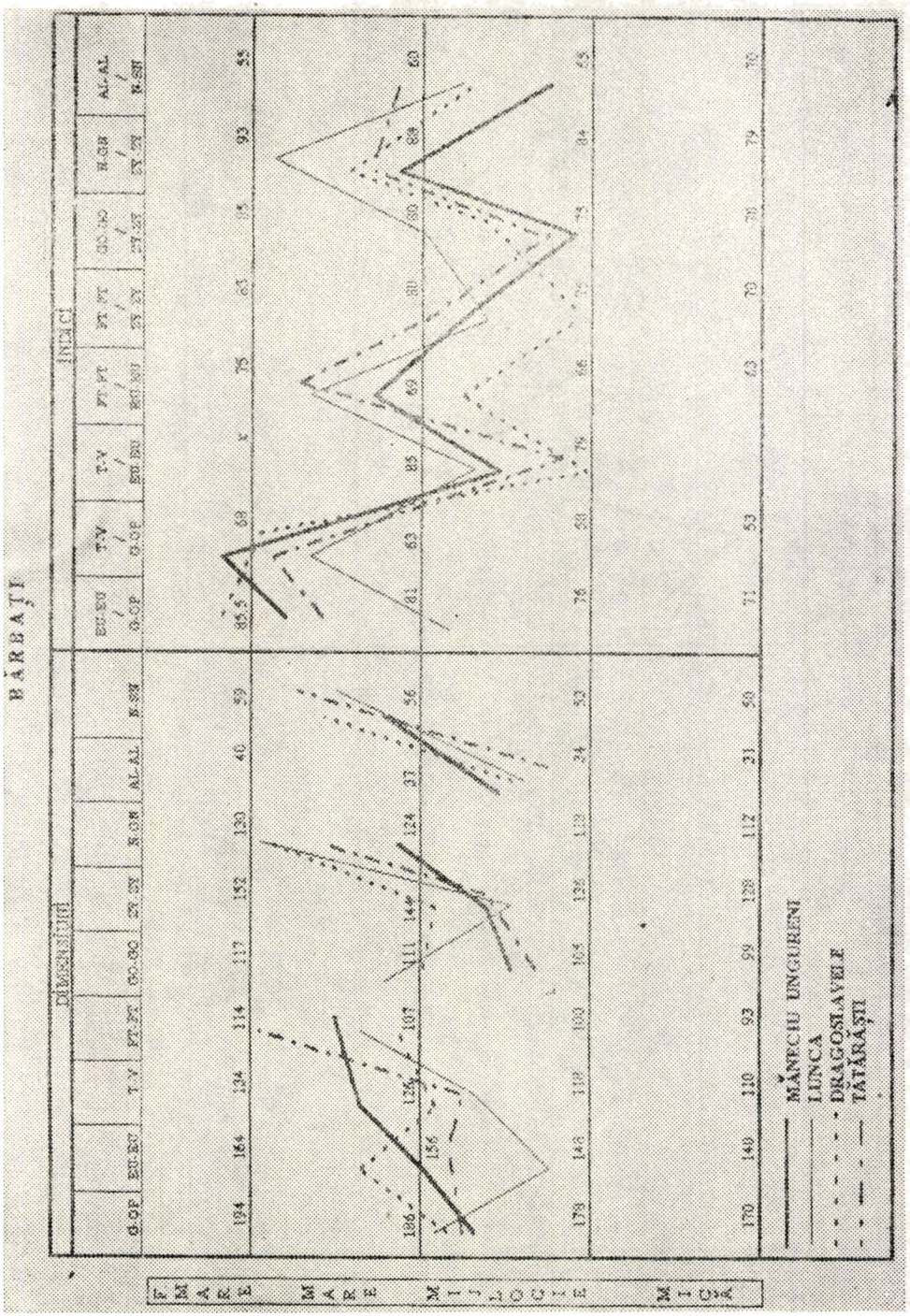

Fig. 10 — Morfograma taxonomică (bărbați)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

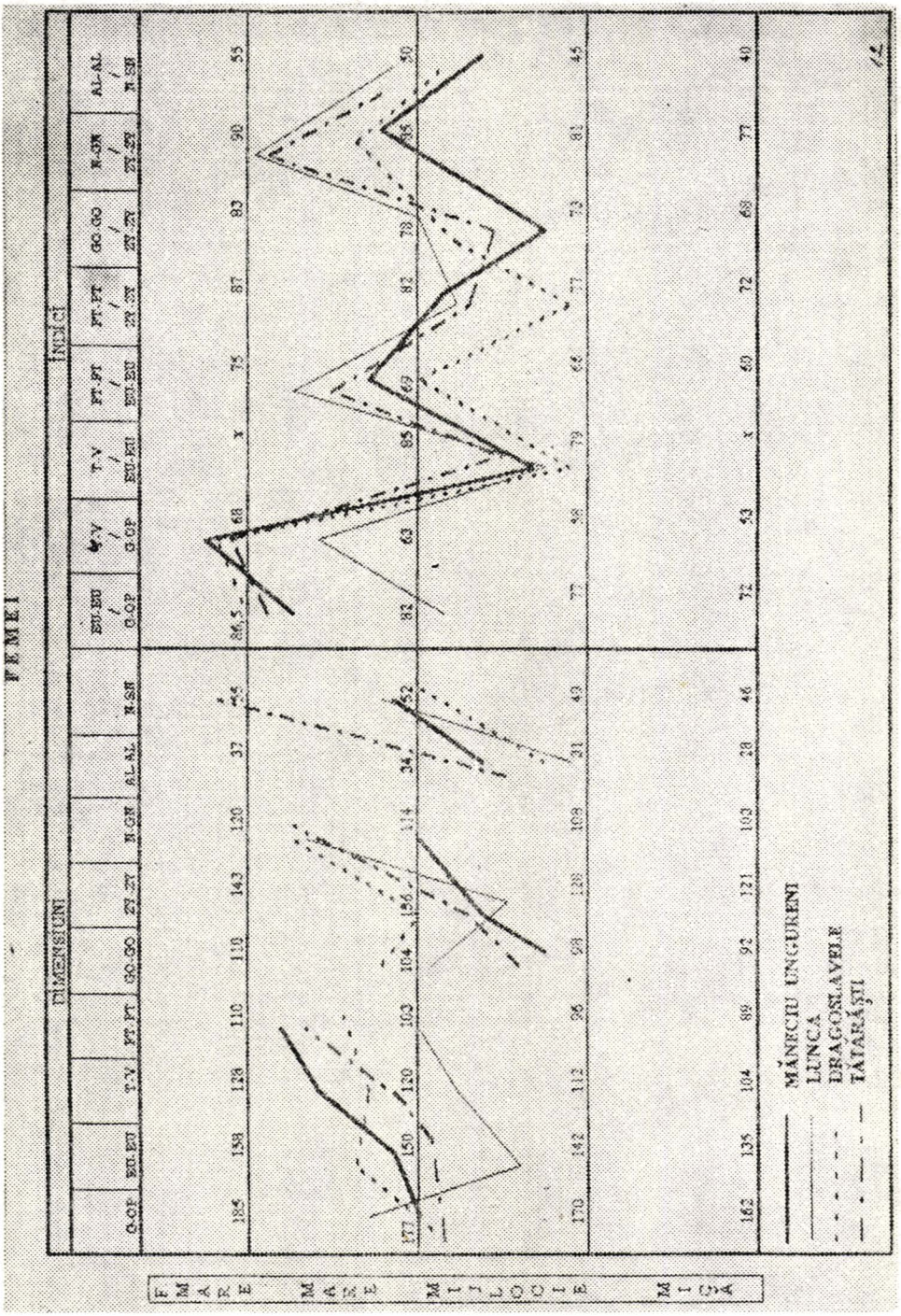

Fig. 11 — Morfograma taxonomică (femei)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

proceselor inverse exogamiei, deci a endogamiei, pe care am avut-o în vedere atunci cînd am organizat eșantioanele.

Concluzia cu valoare de generalitate este următoarea: 1. toate dimensiunile feminine sînt însoțite de cuantumuri cu semn negativ, în comparația lor cu bărbații; 2. diferențele exprimate prin E.D. sînt mai mari pentru masivul facial decât pentru calotă; 3. sînt, de asemeni mai mari la nivel corporal decât cefalo-facial; 4. în indicii feminini, semnele algebrice nu mai sînt invariabil negative și sexele se deosebesc mai pregnant din punct de vedere constituțional decât taxonomic.

Una din explicații ar consta în natura determinismelor caracterelor antropologice, polifactorial-ereditare sau de mediu, implicate în dimorfismul sexual. Mai marea receptivitate mezologică a femeilor explică, în cercetarea noastră, mai frecventele asocieri dintre brevilinie și tendința la obezitate.

Primit la redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de cercetări antropologice,
„F. Rainer", București

Variability of the anthropological secondary sexual dimorphism in the population of Muntenia-Romania

SUMMARY

From the comparative study of the facts some aspects with general methodological value were outlined.

1. The anthropometric male sizes, without exception, have greater values than the female ones, but not the indices that are proportional connections. 2. The values of the dimorphic energies allow to form a hierarchical system: a greater sexual facial variability than the one of the brain pan, a greater constitutional variability comparative with the cephalic-facial one. 3. The distribution into categories, as part of the classical scales, is organized in parallels, almost generally, the differences lie in weak percentage fluctuations from one sex to another, inside the same variant. 4. In the separated typology of the settlements appear a great degree of taxonomic uniformity between male and female.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU MARIA, ENE-LAZĂR GABRIELA-VIVIANA, *Aspecte ale dimorfismului sexual în accelerație*, St. Cerc. Antropol., 20, 1983, p. 5—9.
2. ENĂCHESCU TH., POP SUZANA, GEORGESCU VL., *Dimorfismul sexual al nounăscutului în relație ontogenetică cu adultul*, Probl. Antropol., VII, 2973, p. 57—76.
3. GLAVCE CRISTIANA, CĂLIN GABRIELA, CHEACHIRIS ALEXANDRA, *Modifications de la typologie céphalo-faciales pendant la croissance* (4—12 ans), Ann. Roum. Antropol., 25, 1889, p. 55—66.
4. GLAVCE CRISTIANA, CĂLIN GABRIELA, *Particularité constitutionnelle de la croissance et du développement chez les enfants entre 4 et 12 ans*, Ann. Roum. Anthropol., 26, 1989, p. 29—40.
5. MILCU ST.-M., GHEORGHIU AL., GEORGESCU VL., *Criteriile antropometrice ale diferențierii sexuale la omul contemporan*, Probl. Anthropol., II, 1956, p. 129—145.
6. MARTIN R.-SALLER K., *Lehrbuch der Antropologie*, Stuttgart, 1957.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

7. NECRASOV OLGA, GRINTESCU-POP SUZANA, ENĂCHESCU TH., VLĂDESCU MARIA, *Studiul antropologic al populației din cîteva sate din Muntenia, situate în bazinul Argeșului și Teleajenului*, St, Cerc. Antropol., 4, 1, 1967, p. 63—92.
8. OLIVIER G., *Pratique anthropologique*, Paris, 1960.
9. POP SUZANA, ENĂCHESCU TH., *Contribuții la studiul dimorfismului sexual (populația dinaro-nordică de pe Valea Bistriței moldovenești — satul Buhalnița)*, Probl, Antropol., V, 1960, p. 172—182.
10, POP-GRINTESCU SUZANA, ENĂCHESCU TH., GEORGESCU VL., *Morfograma taxonomică*, St. Cerc. Antropol., 1962, 2.
11. POP-GRINTESCU SUZANA, ENACHESCU TH., *Contributions a la détermination du faciès anthropologique des populations contemporaines de Roumanie*, Ann. Roum. Anthropol., 1966, 3.
12. RADU ELENA, CAMELIA LUNGU, *Recherches d'Anthropologie populationnelle dans la Dobroudja*, Ann. Roum. Anthropol., 28, 1981, p. 31—40.
13. VLĂDESCU MARIA, *Considérations concernant quelques corélations céphalo-faciales en rélation avec le sexe chez une population montagnard—Măgura, Couloir de Bran*, Ann. Roum. Anthropol., 9, 1972, p. 77—84.
14. VLĂDESCU MARIA, RUSU GEORGETA, MACARIE ELENA, BALDESCU SANDA, SAVU SILVIA, DAMSA T., *L'analise statistique multivariée dans l'étude anthropologique comparée de quelques populations de Munténie—Roumanie*, Ann. Roum. Anthropol , 11, 1974, p. 39—50.
15. VLĂDESCU MARIA, MACARIE ELENA, RUSU GEORGETA, *Determinismul factorial al unor tipuri antropologice din Muntenia (România)*, ST. Cerc. Antropol., 1975, 12, p. 43—50.
16. VLĂDESCU MARIA, VULPE C, — *Conclusions générales a l'étude anthropologique de la Munténie (Roumanie)*, Ann. Roum. Anthropol., 19, 1982, p. 47—54.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTE ALE PROCESELOR DE ÎMBĂTRÎNIRE ÎN POPULAȚIA DIN „ȚARA OAȘULUI"

MARIA-ELENA ROȘCA

Lucrarea se înscrie în cadrul cercetărilor complexe realizate de noi în perioada anilor 1968—1973 în populația rurală din „Țara Oașului".

MATERIAL ȘI METODĂ

Studiul se bazează pe examinarea unui eșantion reprezentat prin 596 de bărbați și 574 de femei, de vârstă cuprinsă între 20 și 80 de ani.

Fiind o populație rurală, majoritatea subiecților sunt de profesie agricultori, doar un număr de 134 de bărbați (22% din lot sunt, sau au fost pentru o perioadă de timp, muncitori în mină. Dat fiind că minerii nu au prezentat deosebiri față de agricultori în ceea ce privește involuția cu vârsta a caracterelor morfologice, ei au fost incluși în lotul general, fiind analizați separat doar pentru capacitatea vitală, în a cărei involuție există deosebiri marcante între agricultori și mineri.

Analiza proceselor de involuție cu vârsta a caracterelor antropologice s-a realizat în cadrul acestei lucrări, datorită spațiului editorial restrâns, doar prin considerarea valorilor medii pe decade de vârstă și a ratelor totale de involuție.

Ca material comparativ s-au utilizat seriile studiate de colectivul nostru în Maramureș (Valea Cosăului) și Delta Dunării.

REZULTATELE OBȚINUTE

Modificările cu vârsta ale caracterelor antropometrice corporale de la etapa adultă la senescență apar foarte devreme pentru totalitatea caracterelor studiate (etapa de 35 de ani) ceea ce probează instabilitatea morfofuncțională chiar de la vârsta adultă.

Există însă pentru diversele caractere o pronunțată variabilitate atât ca intensitate a proceselor involutive, cât și ca sens.

În ceea ce privește sensul modificărilor cu vârsta, caracterele antropometrice corporale se pot grupa în două categorii:

— dimensiunile verticale și transversale prezintă o evoluție îndreptată în același sens, pentru majoritatea lor, acesta exprimându-se prin fenomene de diminuare.

Astfel, statura diminuiază continuu între etapa de 25 de ani și cea de 75 de ani, la fel ca și componentele sale, însă acestea prezintă intensități diferite de involuție. Lungimea bustului își diminuiază valorile medii cu vârsta sensibil mai mult decât lungimea membrului inferior, ceea ce face ca pe măsura înaintării în vârstă, să se manifeste pronunțate schimbări de ordin conformativ și de dimorfism sexual. Ele sunt reflectate de valorile indicelui skelic, care deși în primele trei decade de vârstă prezintă o ușoară tendință de creș-

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 33—37

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tere*, în decadele următoare are loc un proces foarte intens de creștere a valorilor medii, proces ce dă notă dominantă în ansamblul vârstelor. În acest fel are loc o puternică tendință de „macroskelizare", mai intensă încă la femei, ceea ce face ca la ultima etapă de vârstă diferența dimorfică inițială să se atenueze foarte mult, femeile tinzând spre tipul de proporție masculin.

Diminuarea mai accentuată a lungimii bustului, decât a membrului inferior se explică prin procesele degenerative ale țesutului cartilaginos și osos, ce afectează mai mult coloana vertebrală decât membrul inferior.

Este bine cunoscut în literatura gerontologică faptul că țesutul cartilaginos ce suferă primul alterări de structură și funcționalitate datorită irigației sale deficitare, determină în timp tasarea cartilagiilor intervertebrale, cu tendințe de osificare a lor. Dacă adăugăm la acestea și tendința de aplatizare a corpurilor vertebrale prin fenomenul de osteoporoză, ne apare justificat ritmul mai intens de involuție a bustului decât a membrului inferior, unde modificările involutive afectează doar articulațiile (prin apariția fenomenelor de alterare ale cartilagiilor epifizare, de calcifiere și osificare a meniscurilor, a capsulelor sinoviale și ligamentelor).

Dintre dimensiunile transversale, lărgimea umerilor prezintă un proces de diminuare cu vârsta, determinat atât de modificările coloanei vertebrale, cât și ale regiunii centurii scapulare (alterări cartilaginoase, osoase și ale musculaturii), în timp ce lărgimea bazinului înregistrează un proces de creștere, ca efect al presiunilor mecanice exercitate asupra acestuia. Ca urmare, tipul de conformație a trunchiului se modifică treptat, fenomen reflectat de valorile indicelui acromio-iliac, ce arată o tendință de dreptunghiularizare a trunchiului cu vârsta la ambele sexe, dar mai accentuat încă la femei.

Modificări deosebit de ample, așa cum se vede din tab. nr. 1, le înregistrează conformația toracelui, ce tinde o dată cu înaintarea în vârstă spre o aplatizare transversală, determinată în special de procesul intens de creștere a diametrului toracic antero-posterior, ca urmare a accenturării cifozei dorsale și în mai mică măsură celui de diminuare a diametrului transvers. Valorile indicelui toracic (d.t./d.a.p.); ce pune în evidență aceste modificări, arată în același timp că procesul se desfășoară și în acest caz mai intens la femei decât la bărbați.

— Greutatea, perimetrele trunchiului și ale membrelor, prezintă o evoluție cu vârsta în două faze: în general până la etapa de 40—50 de ani are loc un proces de creștere a valorilor medii, după care urmează perioada de diminuare a lor.

Pentru greutate și perimetrele membrelor, faza de declin este mai pronunțată, decât cea de creștere, astfel încât valorile medii ale acestor parametri sunt la 75 de ani inferioare celor de la 25 de ani, în timp ce pentru perimetrul toracic și cel abdominal, valorile rămân ușor superioare.

Creșterea adipozității corporale în prima fază este explicată printr-o tulburare a metabolismului lipidic, etapă după care orientarea metabolismului pare să se schimbe din nou, depozitele adipoase încetând să se reducă.

Capacitatea vitală este indicatorul biometric cel mai afectat de vârstă. Așa cum se poate constata din tabel, la bărbații agricultori ca și la femei, până la etapa de vârstă de 75 de ani, capacitatea vitală tinde să-și piardă aproape jumătate din valoarea ei inițială (42%). Modificările sunt și mai

* Procesul se poate datora fenomenelor microevolutive.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

intense la lotul de mineri, care prezintă o reducere cu 37% a capacității vitale numai până la vârsta de 55 de ani (etapă până la care numărul de subiecți a permis o prelucrare statistică a datelor).

Diminuarea capacității vitale este determinată atât de modificările ce afectează regiunea trunchiului, ce duc la scăderea mobilității toracelui, cât și de atrofierea mușchilor respiratori și scăderea masei parenchimatoase și a elasticității plămânilor.

Mediul nociv din mină determină în special procesele involutive pulmonare.

DATE COMPARATIVE ȘI CONCLUZII

Comparând ritmurile de îmbătrânire în populația din „Țara Oașului" cu cele înregistrate în Maramureș și Delta Dunării, se constată că ele manifestă caracteristici generale, ce țin de determinismul acestor modificări (arătat deja) dar există și unele deosebiri determinate de condițiile de viață mai mult sau mai puțin diferite (de muncă, de alimentație, de igienă, de expunere sau nu la factori nocivi, etc.).

Astfel, diminuarea staturii prezintă un ritm intermediar în Oaș, față de modificări ceva mai ample în Maramureș și mai atenuate în Delta Dunării. Indicele skelic arată însă o mai puternică schimbare a proporției corporale în populația din Oaș. Modificările minime sunt deținute în cazul bărbaților de seria din Maramureș, iar în cazul femeilor de cea din Delta Dunării.

În ceea ce privește celelalte caractere antropometrice, așa cum se vede din tabelul nr. 1, majoritatea lor prezintă o involuție de tip intermediar, între ritmuri ceva mai intense în Maramureș și ceva mai lente în Delta Dunării.

Excepții se constată în special în ceea ce privește diametrul toracic anter-posterior și capacitatea vitală, care la ambele sexe au un ritm de involuție mai accentuat la populația din „Țara Oașului".

În concluzie, putem afirma că procesele de îmbătrânire în populația din Oaș se apropie în general mai mult de cele înregistrate în populația din Maramureș, păstrînd adesea ritmuri inferioare și se distanțează mai mult de populația din Delta Dunării.

Explicația constă nu numai în factori genetici, ci și în factori de mediu, natural și social, mult mai asemănători în primele două populații.

Aspects des processus du vieillissement chez la population de „Țara Oașului"

RÉSUMÉ

L'étude mis en evidence les modifications avec l'âge (20 à 80 ans) des dimensions et de la conformation corporale, ainsi que de la capacité vitale.

En comparant nos donnés avec ceux qui furent obtenus pour les mêmes caractères dans la population du „Maramureș" et celle du Delta du Danube, nous avouns constaté un certain degré de differenciation: les modifications avec l'âge sont en général le plus lentement chez la population du Delta du Danube et au au centraire le plus rapidement chez la population du Maramureș, la série d'Oaș occupant a ce point de vue une position intermediare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Ratele involutive între 25 şi 75 de ani, exprimate în % pentru dimensiuni şi în valori absolute pentru indici, în populaţiile din Ţara Oaşului, Maramureş şi Delta Dunării.

		Ţara Oaşului %	Maramureş %	Delta Dunării %
Statura	Bărbaţi	— 4,49	— 5,57	— 3,39
	femei	— 4,30	— 4,90	— 3,88
Statura şezând	bărbaţi	5,60	6,15	3,56
	femei	7,27	n 6,89	6,00
Extremitatea cervico-cefalică (sst—V)	bărbaţi	— 7,18	— 7,42	—
	femei	— 6,56	—5 99	—
Trunchi (sst-sy)	bărbaţi	— 4,18	— 6,38	— 4,16
	femei	— 5,27	— 6,98	— 4,96
Membrul inferior (sy-sol)	bărbaţi	— 3,86	— 4,18	— 2,22
	femei	— 3,07	— 3,21	— 3,43
Diametrul biacromian (a—a)	bărbaţi	— 3,15	—4,95	— 1,64
	femei	— 4,81	— 3,02	— 3,83
Diametrul bicristal (ic—ic)	bărbaţi	+ 4,81	+ 1,84	+ 4,53
	femei	+ 4,99	+ 6,06	+ 5,32
Diametrul toracic transvers (C_4)	bărbaţi	— 2,30	— 6,06	—0,40
	femei	— 4,44	— 6,08	— 2,23
Diametrul toracic antero-posterior (C_4)	bărbaţi	+16,96	+12,47	+14,44
	femei	+20,84	+19,83	+23,04
Perimetrul toracic la nivel xifoidian	bărbaţi	+ 1,48	— 0,28	+ 3,71
	femei	+ 2,35	+ 0,18	+ 5,17
Perimetrul abdominal	bărbaţi	+ 3,90	+ 1,86	+ 9,63
	femei	+ 3,08	+ 1,40	+ 9,93
Perimetrul braţului	bărbaţi	— 7,38	— 8,30	— 4,66
	femei	— 7,78	— 6,37	+ 0,79
Perimetrul coapsei	bărbaţi	— 6,62	— 7,35	— 7,24
	femei	—10,34	— 8,40	— 6,44
Greutatea	bărbaţi	— 6,92	—11,71	— 0,76
	femei	— 7,92	—9 79	+ 1,06
Capacitate a vitală	bărbaţi agricultori	—42,83	—36,46	—40,87
	bărbaţi mineri*	—37,26	—30,83	—
	femei	—42,78	—43,09	—44,72
Indicele Roehrer (în u.i.)	bărbaţi	+ 0,62	+ 0,75	+1,09
	femei	+ 0,83	+ 0,38	+2,06
Indicele skelic	bărbaţi	+ 2,23	+ 1,22	+1,63
	femei	+ 5,35	+ 3,73	+3,43
Indicele toracic	bărbaţi	—23,50	—22,58	—18,93
	femei	—31,08	—30,42	—30,22
Indicele acromio-iliac	bărbaţi	+ 5,67	+ 5,23	+ 5,12
	femei	+ 8,24	+ 7,73	+ 7,40

* Valorile lor reprezintă involuţia până la etapa de 55 de ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU MARIA, GRAMATOPOL-ROȘCA MARIA-ELENA, ISTRATE MARIA GEORGETA MIU, *Quelques aspects écologiques du vieillissement*, Ann. roum. d'Anthropi, **12**, 1975, P. 37—45.
2. GRAMATOPOL-ROȘCA MARIA-ELENA, *Aspecte ale modificării cu vârsta a dimorfismului sexual al unor caractere corporale la o populație rurală din județul Maramureș*, St. cerc. antrop., **10**, 2, 1973, P. 171—186.
3. NECRASOV OLGA, GRINȚESCU-POP SUZANA, CRISTESCU MARIA, ENĂCHESCU TH., GRAMATOPOL-ROȘCA MARIA-ELENA, *Asupra unor fenomene de microevoluție observate în populația actuală a României*, St. cerc. antrop., **4**, 2, 1967, p. 175—183.
4. POSTELNICU D., CHIRA AL., SĂHLEANU V., *Introducere în gerontologie*, București, 1969.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de cercetări antropologice
„F. Rainer", București, Secția Iași

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

EVOLUȚIA STRUCTURII DEMOGRAFICE A POPULAȚIEI DIN ZONA DE NORD-VEST A MOLDOVEI DINTRE CARPAȚII ORIENTALI ȘI SIRET

SILVIA GHIGEA

Este știut că transformările socio-economice, mentalitățile de ordin etnic, religios, sunt factori cu profunde implicații în structura demografică a unei populații, cunoașterea acesteia constituind o necesitate obiectivă în vederea aplicării măsurilor administrative cele mai adecvate.

În acest context se înscrie și studiul nostru efectuat asupra populației din zona de N-V a Moldovei dintre Carpații Orientali și Siret.

MATERIAL ȘI METODĂ

Materialul de studiu este constituit din populațiile provenite din șapte sate, grupate pe trei subzone geografice (Țara Dornelor, Obcinele Bucovinei, Podișul Sucevei).

Datele necesare au fost extrase din registrele agricole la nivelul anilor 1960, 1970, 1980, 1990, prelucrarea statistică a acestora incluzând: repartiția procentuală a subiecților pe categorii de vârstă, mediana de vârstă, indicele de masculinitate.

REZULTATELE OBȚINUTE

Analizând în dinamică modificările efectivului de populație pe ansamblul seriei sintetice (tabelele nr. 1, 2) constatăm că în perioada 1960—1990, populația luată de noi în studiu, a înregistrat un spor de 3215 locuitori (1681 bărbați — 1534 femei). Eșalonat pe decade, populația a crescut cu 997 locuitori în 1970, față de 1960 (596 bărbați — 401 femei), cu 1183 locuitori (441 bărbați — 742 femei) în 1980 față de 1970 și 1035 locuitori (544 bărbați — 491 femei) în 1990 față de 1980.

Având în vedere că modificările în volumul demografic al unei populații sunt reflecții a modificărilor survenite în cadrul diverselor categorii de vârste, ne vom ocupa în continuare de evoluția peincipalelor grupe de vârstă utilizate frecvent în statisticile demografice: 0—19 ani, 20—59 ani și 60 — x ani.

Referindu-ne la o populație din cadrul grupei de vârstă 0—19 ani, constatăm că după o ușoară creștere (circa 1%) în anul 1970, comparativ cu anul 1960, în următoarele două decade înregistrează o reducere substanțială, atingând un procent de circa 29% din totalul populației în anul 1980 și de 24% în anul 1990 față de circa 33% în 1960 și 34% în 1970. Această diminuare a efectivului 0—19 ani este datorată în primul rând reducerii generației 0—4 ani, care la un procent de circa 9% din totalul populației în anul 1960 și circa 10% în 1970 — scade la circa 6% în 1980 și se menține la aceeași valoare și în 1990. În condițiile în care mortalitatea infantilă a scăzut considerabil în ultimile două decenii, este evident că reducerea ge-

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 39—44

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nerației tinere este datorată reducerii natalității, tendință semnalată de altfel pe plan național. De remarcat însă că în timp ce în alte zone ale țării decretul din 1967 privind interzicerea întreruperii sarcinii a avut drept consecință o creștere spectaculoasă a natalității și abia în ultimul deceniu natalitatea a inceput să scadă, în cazul populației noastre această creștere (după decret) este destul de redusă (circa 1%), tendința de reducere a natalității manifestându-se cu mult mai precoce și de intensitate mai mare decât în alte zone ale țării.

De aici concluzia că fără a eluda influența unor măsuri legislative în nivelul de dezvoltare a familiei, nu trebuie neglijate anumite concepții privind dimensiunea familiei, aspect semnalat de noi și cu ocazia altor studii (indeosebi la populațiile montane) și care probabil este prezent și în cazul populației din zona luată în studiu.

Referindu-ne la evoluția celei de a doua grupă mare de vârstă 20—59, constatăm că după o diminuare cu circa 5% la nivelul anului 1970 comparativ cu anul 1960, pentru următoarele două etape (1980, 1990), efectivul de populație crește, aspect surprinzător în contextul în care la nivel național în ultimile două decenii s-a manifestat o puternică tendință de migrație a populației apte de muncă către centrele urbane. Aceasta este probabil consecința unui complex economic favorabil, care a dus nu numai la sistarea migrației către centrele urbane dar a atras populație aptă de muncă și din alte zone ale țării (un exemplu îl constituie exploatările miniere deschise în zonă).

Modificări importante semnalăm și în evoluția populației din grupa de vârstă 60—x ani. Efectivul acestei populații crește de la o etapă la alta, astfel că de la un procent de circa 10% în 1960 se ajunge la 18% în 1990. În cadrul acestei grupe de vârstă o pondere importantă revine vârstnicilor (70—x ani) a căror proporție crește de la circa 3% în 1960 la 5% în 1970, 7% în 1980 și 8% în 1990.

Evoluția populației din cele trei grupe mari de vârstă în etapa studiată (1960—1990) reflectă un accentuat fenomen de îmbătrânire demografică a populației din această zonă, aspect foarte bine ilustrat și de evoluția medianei de vârstă: 27,10 în 1960, 31,28 ani în 1970, 33,4 ani în 1980, 35,7 ani în 1990.

O analiză succintă la nivelul populațiilor din cele trei zone subzone relevă faptul că populația din Țara Dornelor se înscrie cel mai fidel în tendința evidențiată la nivelul seriei sintetice. Luând în considerare cele două extreme (anul 1960 și anul 1990), constatăm pentru populația din Țara Dornelor o diminuare cu 15% a populației tinere (0—19 ani), o creștere cu 7% a populației de 20—59 ani și cu 8% a celei de 60—x ani. În cazul populației din Obcinele Bucovinei, diminuarea generației tinere este doar de circa 1%, paralel cu o creștere de aproximativ 8% a generației 60—x ani.

Comparativ cu Țara Dornelor, la această populație, scade cu aproximativ 6% și generația de 20—59 ani. Cu toate acestea fenomenul de redresare a populației de această vârstă este prezent și aici în sensul că după o

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

reducere drastică în anul 1970, față de anul 1960 (8%) în etapele următoare populația crește procentual, fără a atinge însă valoarea din 1960.

Și în cazul populației din Podișul Sucevei, asistăm la reducerea generației tinere (aproximativ 9%. De subliniat că la această populație, generația 0—19 ani scade chiar în perioada de după decretul din 1967, când în marea majoritate a populațiilor din diverse zone ale țării, natalitatea a înregistrat o creștere spectaculoasă. Semnificativ pentru această zonă este și creșterea considerabilă a populației vârstnice, de la un procent de circa 11% în 1960 la 22% în 1990.

Evoluția populațiilor din cele trei mari grupe de vârstă reflectă, la nivelul fiecărei zone, acel proces de îmbătrânire semnalat în cazul seriei sintetice.

Valoarea medianei de vârstă indică cel mai accentuat proces de îmbătrânire la populația din Podișul Sucevei (27,5 ani în 1960 — 38,5 ani în 1990) iar cel mai slab la populația din Obcinele Bucovinei (27,6 ani în 1960 — 33,7 ani în 1990). În Țara Dornelor, mediana de vârstă oscilează între 26,5 ani în 1960 și 35,1 ani în 1990).

Indicele de masculinitate, calculat pe ansamblul seriei sintetice, prezintă valori de 1,16 în 1960, 1,01 în 1970, 1,27 în 1980 și 1,08 în 1990, fapt ce denotă un raport echilibrat între sexe, la toate cele patru momente luate de noi în studiu.

CONCLUZII

Analiza modificărilor, survenite în structura populației din zona de N. V. a Moldovei dintre Carpații Orientali și Siret, în etapa 1960—1990, evidențiază ca prim aspect creșterea importantă a volumului demografic. Sporul de populație este în 1990, comparativ cu 1960 de 3215 locuitori. Acest spor se realizează chiar în condițiile în care generația tânără (0—19 ani) scade cu aproximativ 9%.

Sporul de populație este deci consecința sistării migrației către centrele urbane a populației apte de muncă 20—59 ani, precum și a creșterii considerabile a populației vârstnice 60—x ani. Aspectele semnalate se concretizează într-un accentuat proces de îmbătrânire a populației din această zonă. În anul 1990, comparativ cu 1960, rata de îmbătrânire a populației este de aproximativ 8 ani.

Semnificativ pentru populația zonei (și îndeosebi a celei din Podișul Sucevei) este faptul că diminuarea generației tinere, consecință în primul rând a reducerii natalității, are loc chiar în perioada de după decretul din 1967, când la nivel național, natalitatea a înregistrat o creștere spectaculoasă. De asemeni, migrarea populației apte de muncă către centrele urbane după anul 1970 este extrem de redusă, aceasta în contextul în care în marea majoritate a zonelor țării acest fenomen avea o amploare deosebită. De aici concluzia existenței unor factori socio-economici specifici zonei, cu profunde implicații în structura demografică a populației.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Repartiția locuitorilor pe categorii de vârstă

	1960								1970							
	Țara Dornelor		Obcinele Bucovinei		Podișul Sucevei		Total populație		Țara Dornelor		Obcinele Bucovinei		Podișul Sucevei		Total populație	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
0—4	471	11,34	192	7,94	290	9,47	953	9,89	527	11,58	306	11,00	311	9,43	1144	10,76
5—9	420	10,11	198	8,19	199	6,50	817	8,49	434	9,54	186	6,70	131	3,97	751	7,06
10—14	362	8,72	183	7,57	192	6,27	737	7,65	454	9,97	223	8,02	199	6,03	876	8,24
15—19	343	8,26	161	6,66	100	6,54	704	7,31	411	9,03	228	8,20	211	6,40	850	7,99
20—24	504	12,14	251	10,38	251	8,20	1006	10,44	295	6,48	193	6,94	280	8,49	768	7,23
25—29	411	9,90	236	9,76	237	7,24	884	9,18	256	5,62	171	6,15	212	6,43	639	6,01
30—34	323	7,78	225	9,31	270	8,82	818	8,49	420	9,23	225	8,09	257	7,79	902	8,48
35—39	205	4,94	164	6,78	246	8,04	415	6,38	387	8,50	218	7,84	244	7,40	849	7,99
40—44	151	3,64	93	3,85	176	5,75	420	4,36	297	6,53	200	7,19	236	7,16	733	6,89
45—49	218	5,25	160	6,62	230	7,51	608	6,31	211	4,64	175	6,29	253	7,67	639	6,01
50—54	204	4,91	136	5,63	202	6,60	542	5,32	128	2,81	95	3,42	181	5,49	404	3,80
55—59	183	4,41	158	6,54	205	6,70	546	5,67	202	4,44	138	4,96	232	7,03	572	5,38
60—64	139	3,35	92	3,81	140	4,57	371	3,85	189	4,15	136	4,89	207	6,28	532	5 00
65—69	106	2,55	75	3,10	104	3,40	285	2,96	139	3,05	131	4,71	153	4,64	423	3,98
70—74	57	1,37	41	1,69	53	1,74	151	1,57	98	2,13	74	2,66	79	2,39	251	2,36
75—79	37	0,89	23	0,95	36	1,17	96	0,99	65	1,43	39	1,40	54	1,64	158	1,48
80—84	13	0,31	22	0,91	21	0,68	56	0,58	26	0,57	32	1,15	31	0,94	89	0,84
85—89	4	0,09	8	0,33	8	0,26	20	6,20	11	0,24	8	0,28	10	0,30	29	0,27
90—94	—	—	1	0,04	1	0,03	4	0,04	1	0,02	2	0,07	6	0,18	9	0,08
Total	4153		2416		3061		9631		4551		2780		3287		10618	
0—19	1598	38,48	731	30,26	881	28,78	3210	33,33	1826	40,12	943	33,92	852	25,92	3621	34,10
20—59	2199	52,95	1423	58,89	1817	59,36	5438	56,46	2196	48,25	1415	50,90	1895	57,65	5506	51,86
60—×	356	8,57	262	10,84	363	11,86	983	10,21	529	11,62	422	15,18	540	16,43	1491	14,04

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Repartiția locuitorilor pe categorii de vârstă

	1980								1990							
	Țara Dornelor		Obcinele Bucovinei		Podișul Sucevei		Total populație		Țara Dornelor		Obcinele Bucovinei		Podișul Sucevei		Total populație	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
0—4	290	5,69	255	8,01	169	4,78	714	6,04	313	5,70	280	7,78	193	5,13	786	6,11
5—9	355	6,96	253	7,94	194	5,49	808	6,80	337	6,14	252	7,00	214	5,69	803	6,25
10—14	477	9,36	342	10,74	326	9,22	1145	9,69	275	5,01	300	8,33	164	4,36	742	5,77
15—19	418	8,20	204	6,40	189	5,35	811	6,86	349	6,36	229	6,36	180	4,78	758	5,90
20—24	429	8,41	208	6,53	302	8,55	939	7,95	489	8,91	305	8,47	350	9,30	1144	8,90
25—29	357	7,00	224	7,03	291	8,23	872	7,38	460	8,38	236	6,55	230	6,11	926	7,20
30—34	453	8,88	183	5,74	239	6,79	875	7,40	432	7,87	233	6,47	321	8,53	986	7,67
35—39	276	5,41	171	5,37	165	4,67	612	5,18	371	6,76	238	6,61	320	8,50	929	7,23
40—44	399	7,82	241	7,57	216	6,11	856	7,24	490	8,93	194	5,39	248	6,60	932	7,25
45—49	377	7,39	234	7,35	272	7,70	883	7,47	320	5,83	201	5,58	190	5,05	711	5,53
50—54	463	9,08	211	6,62	254	7,19	848	7,18	385	7,19	242	6,72	220	5,85	857	6,67
55—59	195	3,82	174	5,46	267	7,55	636	5,38	377	6,87	225	6,25	270	7,18	872	6,78
60—64	119	2,33	83	2,60	147	4,16	349	2,95	310	5,65	207	5,75	240	6,38	757	5,89
65—69	175	3,43	134	4,20	166	4,69	475	4,02	202	3,68	152	4,22	270	7,18	624	4,85
70—74	153	3,00	116	3,64	165	4,67	434	3,67	137	2,50	115	3,20	158	4,20	410	3,19
75—79	89	1,74	85	2,67	114	3,22	288	2,43	137	2,50	120	3,33	136	3,62	390	3,03
80—86	50	0,98	49	1,53	34	0,96	133	1,12	58	1,05	44	1,22	39	1,04	141	1,09
85—89	20	0,39	13	0,40	14	0,49	47	0,39	29	0,52	17	0,47	15	0,40	61	0,47
90—94	1	0,01	1	0,03	8	0,22	10	0,09	3	0,05	5	0,14	3	0,08	11	0,08
95—99	—	—	—	—	—	—	—	—	3	0,05	3	0,08	—	—	6	0,04
	5096		3183		3532		11811		5487		3598		3761		12846	
0—19	1540	30,22	1054	33,11	878	24,86	3472	29,40	1274	23,21	1061	29,49	751	19,97	3089	24,05
20—59	2949	57,87	1646	51,71	2006	56,79	6601	55,89	3334	60,76	1874	52,08	2149	57,14	7357	57,27
	607	11,91	483	15,17	648	18,35	1738	14,71	879	16,02	663	18,43	861	22,89	2400	18,68

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

L'EVOLUTION DE LA STRUCTURE DÉMOGRAPHIQUE DE LA POPULATION DU NORD-OUEST DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Les auteurs étudiènt les modifications survenues dans la structure démographique de la population du nord-ouest de la Moldavie depuis 1960 jusqu'a 1990.

Ou constate une augmentation du volume démographique, determiné par une relative stabilité de la population active et par l'augmentation de la population agée et en même temps une vieillssement démographique conséquence de l'abaissement de la mortalité infantile et de la duré de la vie.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU MARIA, BOTEZATU D. ROȘCA MARIA-ELENA, BĂLTEANU CEZARINA, GHIGEA SILVIA, MIU GEORGETA, SEVASTRU P., *Aspecte demografice la populația din Crișan*, St. cerc. antrop , 1975, *12*, p. 19—23.
2. GHIGEA SILVIA, MIU GEORGETA, BOTEZATU D , *Evoluția structurii demografice a populației din Țara Dornelor*, St. cerc. antrop., 1983, **20**, p. 56—61.
3. NEASNICOV I., HRISTACHE I., TREBICI V., *Demografia arașelor României*, Edit. științifică și enciclopedică, Buc., 1977.
4. ȘTIRBU MARIA, ROȘCA MARIA-ELENA, ISTRATE MARIA, GHIGEA SILVIA, *Aspecte ale evoluției demografice în patru comunități din Moldova, în deceniul 1970—1980*, St. cerc. antrop., 1990, *T. 27*, p. 25—30.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de cercetări antropologice
„F. Rainer", București, Secția Iași

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

EVOLUȚIA MORTALITĂȚII ȘI DURATEI MEDII DE VIAȚĂ LA POPULAȚIA DE PE VALEA COSĂULUI (JUD. MARAMUREȘ)

GEORGETA MIU și ADRIANA TUDOSIE

În cadrul cercetărilor antropologice complexe efectuate de colectivul de Antropologie din Iași asupra populațiilor adulte din diverse zone ale țării (Moldova, Dobrogea, Maramureș), abordarea unor aspecte demografice s-a impus ca o necesitate, având în vedere că ele insele reprezintă unul din testele de adaptabilitate sau neadaptabilitate ale comunităților umane la condițiile de mediu.

În acest context, analiza retrospectivă a mortalității ca indicator demografic important în mișcarea naturală a populațiilor ne permite să urmărim evoluția în timp a acestui eveniment demografic și modificările survenite în context cu factorii socio-economici și politici.

Articolul de față își propune tocmai prezentarea evoluției modificărilor în timp a tabloului mortalității în patru localități din județul Maramureș, toate așezate pe Valea Cosăului (Budești, Sârbi, Breb și Hoteni). Menționăm că aceste studii de ordin demografic nu sunt încă definitivate, ele urmând a fi continuate anul acesta cu date asupra altor localități din zonă (Valea Izei și Valea Marei) pentru o reflectare cât mai fidelă a acestor aspecte.

MATERIAL ȘI METODĂ

Materialul de studiu a fost obținut prin consultarea certificatelor de deces din arhivă de stare civilă a satelor respective, limitându-ne la perioada cuprinsă intre 1930—1980 când dispunem de aceste date în toate cele 4 localități.

Analiza statistică s-a efectuat pe sexe și grupe de vârstă, iar pentru urmărirea evoluției în timp a fenomenului, prelucrarea s-a făcut pe decade în sensul stabilirii frecvenței deceselor, a vârstei medii de deces, cât și a indicelui de mortalitate infantilă. Nu s-a putut calcula indicele brut de mortalitate, din considerentul că pentru moment nu dispunem de date privind structura vârstelor populațiilor respective. În final s-a recurs la prelucrarea statistică a datelor pe ansamblul acestor comunități, astfel în cele ce urmează vom prezenta evoluția deceselor pentru întreaga populație studiată în această zonă.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Pentru o privire de ansamblu a modificărilor survenite în perioada de care ne ocupăm, vom prezenta mai întâi datele comparative privitoare la frecvența deceselor în principalele etape de viață (tab. 1).

Din datele înscrise în tabelul de mai sus rezultă în primul rând o reducere spectaculoasă a mortalității generațiilor subadulte (0—19 ani) cu

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 45—50

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Frecvența absolută și relativă a deceselor în principalele etape de viață la populația de pe Valea Cosăului

Deceniu	Sexul	0—19 ani		20—59 ani		60—x ani	
		N	%	N	%	N	%
1970—1979	B	11	3,33	65	19,69	245	76,96
	F	8	3,26	28	11,42	209	85,30
	T	19	3,30	93	16,17	463	80,52
1060—1969	B	17	6,18	68	24,72	190	69,09
	F	21	9,25	38	16,74	168	74,00
	T	38	7,56	106	21,11	358	71,31
1950—1959	B	64	20,91	74	24,18	168	54,90
	F	55	18,70	72	24,48	167	56,80
	T	119	19,83	146	24,33	335	55,83
1940—1949	B	167	37,27	96	21,42	185	41,29
	F	162	42,63	89	23,42	129	33,94
	T	329	39,73	185	22,34	314	38,92
1930—1939	B	300	44,70	115	17,13	256	38,15
	F	266	42,02	169	26,69	198	31,27
	T	566	43,40	254	19,47	454	34,81

cât ne apropiem de prezent în paralel cu o creștere progresivă a acestui fenomen la generațiile vârstnice. În primele două decenii analizate aproape jumătate din decesele înregistrate corespondeau la subiecți care nu atinseseră vârsta de 20 ani, procentul maxim fiind atins între 1930—1939 (cca 43%). După 1950, mortalitatea generațiilor tinere scade mult față de etapele anterioare, ajungând în ultimul deceniu analizat la cca 3% din totalul deceselor.

În ceea ce privește mortalitatea vârstelor adulte 20—x ani, aceasta înregistrează o evoluție inversă celei întâlnită la generațiile 0—19 ani, pentru toate etapele analizate ponderea fiind dată de decesele generațiilor 60—x ani.

În primele două decade, la generațiile 60—x ani se înregistrează frecvențe minime ale deceselor și totodată mult mai crescute față de vârstele 20—59 ani. Începând cu deceniul 1950—1959 are loc o creștere vertiginoasă a mortalității vârstnicilor (de la cca 56% între 1950—1959 la cca 80% între 1970—1979), frecvența deceselor generațiilor 20—59 ani fiind mult mai scăzută (aceasta variază între cca 24% și cca 16% — în ultimul deceniu).

În ceea ce privește mortalitatea diferențiată pe sexe, la etapa 0—19 ani, nu se înregistrează diferențe semnificative, în ultimul deceniu ajungându-se la decese în frecvențe practic egale. La populația vârstnică (60—x ani) până în 1950 se remarcă o ușoară prevalență a deceselor la bărbați, după care, decesele femeilor sunt mult mai frecvente.

Revenind asupra evoluției deceselor printr-o analiză mai de detaliu, în special pentru etapele de vârstă extreme 0—19 ani și 60—x ani, care sufăr cele mai ample modificări în timp (tabelul anex nr. 2), constatăm că în timp ce mortalitatea generațiilor 0—19 ani este dată în primul rând de mor-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Frecvența absolută și relativă pe grupe de vârstă, pe sex și decenii la populația de pe Valea Cosăului

Deceniul	Sex	0—1 an		1—4 ani		5—19 ani		20—59 ani		60—69 ani		70—79 ani		80—x ani	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1970—1979	B	4	1,21	3	0,90	4	1,21	65	19,69	93	28,18	90	27,27	71	21,51
	F	4	1,62	2	0,81	2	0,81	28	11,38	55	22,76	84	34,14	70	28,45
	T	8	1,38	5	0,86	6	1,04	93	16,14	149	25,86	174	30,20	141	24,47
1960—1969	B	8	2,90	6	2,18	3	1,09	68	24,72	63	22,90	61	22,18	66	24,00
	F	6	2,64	9	3,96	6	2,64	38	16,74	51	22,46	74	32,59	43	18,94
	T	14	2,78	15	2,98	9	1,79	106	21,11	114	22,70	135	26,89	109	21,71
1950—1959	B	44	14,37	13	4,24	7	2,28	74	24,18	49	16,01	76	24,83	43	14,05
	F	39	13,26	7	2,38	9	3,06	72	24,48	63	21,42	75	25,51	29	9,86
	T	83	13,83	20	3,33	16	2,66	146	24,33	112	18,66	151	25,16	72	12,00
1940—1949	B	114	25,44	32	7,14	21	4,68	96	21,42	58	12,94	77	17,18	50	11,16
	F	95	25,00	30	7,89	37	9,73	89	23,42	49	12,89	45	11,84	35	9,21
	T	209	25,24	62	7,48	58	7,00	185	22,34	107	12,92	162	14,73	85	10,26
1930—1939	B	161	23,99	85	12,66	54	8,04	115	17,13	17	11,77	115	17,13	62	9,23
	F	131	20,69	72	11,37	63	9,95	169	26,69	74	11,69	93	14,69	31	4,89
	T	292	22,39	157	12,03	117	8,97	254	19,47	153	11,73	208	15,95	93	7,13

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

talitatea copiilor 0—1 an, la generațiile vârstnice 60—x ani ponderea deceselor este deținută de etapele de vârstă 70—79 ani și 60—69 ani.

Privitor la mortalitatea infantilă subliniem că aceasta înregistrează procente crescute în etapa 1930—1949 cu un maxim atins între 1940—1949, când la cele două sexe, valorile sunt practic egale (cca 25%). După 1950 mortalitatea infantilă scade brusc, ajungând în ultimul deceniu analizat la procente destul de scăzute și foarte apropiate în cadrul celor două sexe.

Procesul intens de diminuare în timp a mortalității infantile se reflectă și în evoluția indicelui de mortalitate infantilă care paralelizează ca sens cu situația reflectată de frecvența deceselor copiilor 0—1 an, raportată la total decese. Astfel, dacă pentru perioada 1930—1949 mortalitatea infantilă, raportată la nașteri deține valori crescute (cca 160 ‰ între 1930—1939 și cca 127 ‰ între 1940—1949), după 1950 remarcăm o reducere impresionantă a acesteia până în ultimul deceniu analizat (cca 11 ‰).

Referindu-ne la mortalitatea generațiilor vârstnice (60—x ani), aceasta înregistrează, așa cum s-a mai amintit, o evoluție inversă mortalității generațiilor subadulte în sensul unei creșteri progresive a deceselor, frecvențele maxime fiind atinse în ultimile două decenii, perioadă când mortalitatea generațiilor 0—19 ani atinge valori minime.

Subliniem că pentru toate deceniile analizate, frecvența maximă a deceselor corespunde cu etapa de vârstă 70—79 ani, urmată de grupa de vârstă 60—69 ani.

Totodată menționăm faptul că după 1960, asistăm la o creștere a frecvenței deceselor și la generațiile 80—x ani, persoanele care au supraviețuit peste 80 de ani, ajungând să atingă în ultimul deceniu un procentaj de peste 30% din totalul deceselor 60—x ani.

Această creștere a longevității se reflectă și în media de vârstă a deceselor, a cărei evoluție o prezentăm în tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3

Evoluția vârstei medii de deces la populația de pe Valea Cosăului

Deceniul	0—x ani				20—x ani			
	Bărbați		Femei		Bărbați		Femei	
	N	M	N	M	N	M	N	M
1970—1979	330	65,80	247	71,65	323	67,15	240	73,70
1960—1969	275	63,39	227	63,50	258	67,25	206	69,65
1950—1959	306	52,10	294	52,45	242	63,20	240	63,65
1940—1949	448	39,65	380	36,40	281	62,45	218	60,25
1930—1939	671	35,45	637	34,45	384	55,35	371	56,70

Pe ansamblul populației (0—x ani), vârsta medie la deces crește progresiv atingând în deceniul 1970—1979 un maximum de 65,8 ani la bărbați și de 71,65 ani la femei. Deci, față de deceniul 1930—1939, speranța de viață la naștere a crescut cu cca 30 de ani la bărbați și cu cca 37 de ani la femei. Faptul că speranța de viață a crescut nu numai prin reducerea mortalității infantile, ci și printr-o creștere reală a longevității, este exprimată

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

și de vârsta medie la deces calculată la vârste de peste 20 de ani, care ajunge în ultimul deceniu la 67,15 ani la bărbați și la 73,7 ani la femei. Menționăm că în ultimile două decenii, vârsta medie la deces rămâne staționară la bărbați, în timp ce la femei continuă să crească până în ultimul deceniu (cu cca 6 ani).

Putem sublinia că reducerea pe de o parte a mortalității generațiilor subadulte și sporirea pe de altă parte a frecvenței deceselor generațiilor vârstnice (în special a celor de 70—79 ani), ne atestă o creștere a speranței de viață la 20 de ani și o mărire a longevității, în special în ultimile două decenii.

CONCLUZII

Din analiza evoluției mortalității în perioada cuprinsă între anii 1930 și 1980, în jud. Maramureș se constată modificări atât la generațiile subadulte (0—19 ani), cât și la cele vârstnice (60—x ani).

La generațiile subadulte, frecvența mortalității înregistrează o scădere progresivă pe măsură ce ne apropiem de deceniul 1970—1979. Reducerea mortalității la această etapă de vârstă se datorește în special reducerii considerabile a deceselor la copii 0—1 an, dar și la cei de 1—4 ani și 5—19 ani.

La generațiile vârstnice (60—x ani) se constată din contra o sporire a frecvenței deceselor pe măsură ce ne apropiem de prezent, decesele între 70 și 79 ani prezentând maximum de frecvență pe toată perioada analizată. După 1950 asistăm la o creștere progresivă a deceselor și la vârste înaintate, în ultimul deceniu frecvența persoanelor decedate peste 80 de ani, fiind foarte apropiată de a celor decedate între 60—69 de ani.

Reducerea pe de o parte a mortalității generațiilor subadulte și sporirea pe de alta a frecvenței deceselor generațiilor vârstnice, ne atestă o creștere a speranței de viață la 20 de ani și o mărire a longevității, în special în ultimile trei decenii. Aceasta reiese foarte bine din evoluția vârstei medii de deces, care a crescut spectaculos, atât pentru cohorta decedaților 20—x ani, cât mai ales pentru cea de 0—x ani.

L'ÉVOLUTION DE LA MORTALITÉ ET DE LA DURÉE MOYEN DE LA VIE CHEZ LA POPULATION DU VALEA COSAULUI (DEP. MARAMUREȘ)

RÉSUMÉ

Les auteurs constate une tendance générale de réduction progressive de la mortalité chez les jeunes génération (0—19 ans) et paralelement avec l'augmentation de la frequence des décés apres 60 ans.

La reduction de la mortalité chez les jeunes génération 0—19 ans est déterminé par l'abaissement considérable de la mortalité infantile (0—1 ans) ainsi que par la reduction de la fréquence des décès aux gruopes d'âgées de 1—4 ans et 5—19 ans.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Chez les âgées (60-x ans) le processus l'augmentation progressive est valable pour tout la periode analysée, la fréquence maximum des décès en se situant toujours dans le groupe d'âge de 70—79 ans.

On doit sonligner aussi l'augmentation progressive de décès des longevifs qui ont depossé l'âge de 80 ans, phénomène qui est plus accentué chez les femmes que chez les hommes.

D'ailleurs les valeurs da l'âge moyen au décès nous indique aussi que nous assitont non seulement à l'agmentation de l'ésperance de la vie à la naissance, mais aussi à l'agmentation de la longevité comme corrolaire de l'amelioration des conditions de vie et de l'assistance médicale.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU M., URITU E., MIU G., *Evoluția longevității în decursul secolului XX în trei comunități din România*, St. cerc. antropol., 1982, **19**, 28—34.
2. GHIGEA S., *Evoluția mortalității și a cauzelor de deces la populația din zona de N-V a Moldovei în ultimile decenii ale sec. XX*, St. cerc. antropol., 1992, **29**, 45—50.
3. GHETAU V., *Observații asupra evoluției duratei medii de viață în țara noastră*, Revista de statistică, 1971, **9**, 3—10.
4. ȘTIRBU M., CRISTESCU M., MIU G., GHIGEA S., *Evoluția duratei vieții în decursul sec. XX la populațiile din Neagra Sarului (Țara Dornelor) și Brusturoasa (Valea Trotușului)*, St, cerc. antropol., 1981, **18**, 75—80.
5. TREBICI V., Demografie, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1970.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de Cercetări Antropologice
„F. Rainer", București, Secția Iași

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL FAMILIAL AL UNOR CARACTERE METRICE ŞI MORFO-FIZIONOMICE CU APLICABILITATE ÎN STUDIUL FILIAŢIEI

CORNELIU VULPE, ELEONORA LUCA, MIRCEA GUIAŞU şi GABRIELA FĂRCĂŞANU

Prezenta cercetare a fost iniţiată nu numai din dorinţa de a cunoaşte diversele mecanisme ale ereditătii umane, ci şi dintr-o necesitate practică, aceea de stabilire a filiaţiei în cazurile incerte de paternitate.

Studii asupra geneticii caracterelor metrice şi morfologice au fost efectuate şi de alţi cercetători, însă în publicaţiile lor nu întâlnim o estimare statistică pe eşantioane alcătuite din triplete (mamă-tată-copil) din care să rezulte frecvenţa medie a asemănărilor mamă-copil, tată-copil, tată-mamă-copil, precum şi a caracterelor intermediare şi divergente.

Deci lucrarea de faţă va constitui un material de referinţă în care maternitatea şi paternitatea genitorilor nu va fi pusă sub semnul întrebării şi tocmai din acest motiv, atunci când se va investiga paternitatea incertă a unui copil, cercetătorul va dispune de suportul faptic necesar elucidării cazului.

În alte două lucrări anterioare (14, 15) am încercat să dăm unele răspunsuri la întrebări pe care ni le pusesem mai de demult, însă datorită numărului mai puţin reprezentativ de cazuri nu ne-am putut permite, în acel moment, publicarea datelor.

Atunci când acumularea de date a început să schiţeze anumite tendinţe ne-am încumetat să abordăm prima notă (14) cu privire la transmiterea ereditară a unor caractere metrice şi morfologice.

Recoltarea de noi date ne-a permis completarea cunoştinţelor din acest domeniu cu o altă notă (15) prin care am urmărit dacă datele iniţiale se verifică.

Acum dorim să redăm sintetic datele acumulate în cele două cercetări anterioare, cât şi pe cele dintr-o aşezare nouă — Fundata, considerând că în acest moment rezultatele pot avea deja o relevanţă în modul de transmitere a anumitor caractere metrice şi morfo-fizionomice.

Subliniem că din lucrarea de faţă, pe lângă aspectele de cercetare fundamentală, pot decurge şi implicaţi de ordin practic prin răspunsurile ce pot fi date atunci când paternitatea unui bărbat este pusă sub semnul întrebării.

Caracterele ereditare ale unui copil provin: o parte de la mamă, alta de la tată, la care se adaugă şi posibilitatea ca unele dintre ele să se moştenească de la antecesori (bunici).

Deşi caracterele antropologice de tipul metriilor şi al trăsăturilor morfologice sunt mai lesne de investigat populaţional sau familial, totuşi ele fiind determinate de mai multe gene, fac mult mai dificilă elucidarea mecanismelor de transmitere ereditară de la parentali la progeni.

În evaluarea caracterelor ereditare morfologice s-a ţinut cont de posibilitatea modificării unora dintre ele sub influenţa mediului, a creşterii şi dezvoltării, precum şi de particularităţile legate de sex. Au fost luate în studiu acele trăsături cu o stabilitate ereditară pe cât posibil bine conturată.

Preocuparea esenţială a cercetării noastre a fost înregistrarea şi acumularea de date antropologice prin studiul în teren al unor copii cu maternitate şi paternitate certă, material a cărui prelucrare să ne permită constatarea acelor caractere metrice şi morfologice care se transmit cu cea mai mare probabilitate de la genitori la descendenţi, concluzii ce pot fi utilizate apoi în practică în expertizele de stabilire a paternităţii.

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 51—63

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

MATERIAL ŞI METODĂ

Eşantionul pe care s-a lucrat este alcătuit din 139 de familii, cu un total de 312 copii, din care 149 băieţi şi 163 fete. Aceste familii provin din 7 localităţi sătesti situate în judeţul Alba (Bucium) şi alte 6 în judeţul Braşov (Sohodol, Moeciu de Sus, Moeciu de Jos, Poarta, Şimon, Fundata). Repartiţia pe aşezări se prezintă astfel:

— Bucium — 16 familii, cu 28 de copii (8 băieţi + 20 fete);
— Sohodol — 16 familii, cu 54 de copii (34 băieţi + 20 fete);
— Moieciu de Sus — 19 familii, cu 43 de copii (19 băieţi + 24 fete);
— Moeciu de Jos — 25 familii, cu 63 de copii (30 băieţi + 33 fete);
— Poarta — 27 familii, cu 55 de copii (22 băieţi + 33 fete);
— Şimon — 19 familii, cu 37 de copii (21 băieţi + 16 fete);
— Fundata — 17 familii, cu 32 de copii (15 băieţi + 17 fete).

Din cele 7 localităţi enumerate mai sus, Fundata, prin datele noi ce le aduce, se alătură celorlalte aşezări menţionate în notele anterioare contribuind totodată la creşterea pe ansamblu a eşantionului.

Vârsta minimă a copiilor investigaţi a fost aceea de 3 ani socotindu-se că din acest moment caracterele morfo-fizionomice sunt deja mai bine conturate.

Pentru înregistrarea datelor antropologice au fost utilizate 6 fişe cuprinzând un total de 113 caractere prelevate de la fiecare individ cercetat, din care 17 reprezintă dimensiuni şi indici antropometrici, iar 96 trăsături morfo-fizionomice (caractere generale — 12; nas extern — 18; ochi şi orbite — 19; gură şi menton — 23; ureche externă — 24).

Heritabilitatea caracterelor studiate a fost apreciată cu ajutorul notaţiei Keiter, punctajul fiind repartizat astfel: antropometrie — 23 grade, caractere generale — 20, nasul — 27, ochii şi orbitele — 33, gură şi menton — 38, ureche — 21.

La fiecare copil al unei familii, indiferent dacă au fost mai mulţi fraţi, s-a întocmit câte un tabel în care s-au centralizat datele extrase din cele 6 fişe amintite mai sus. Acest tabel cuprinde caracterele zonelor faciale evaluate atât separat (nas, ochi, gură, menton, ureche), cât şi pe ansamblu, însumându-se trăsăturile din toate regiunile şi raportându-se la diferite tipuri de asemănări sau deosebiri. Astfel, că, la începutul fiecărui tabel vom întâlni abrevieri de tipul: M — asemănări cu mama, B — asemănări cu bărbatul (tatăl), C — asemănări ale copilului cu ambii părinţi sau trăsături comune la toţi subiecţii, I — caractere intermediare (situarea copilului între cei doi părinţi) şi D — divergente sau deosebite de ale genitorilor.

În a doua jumătate a tabelului sunt reprezentate, pe zone, gradele Keiter corespunzătoare caracterelor metrice şi morfo-fizionomice, iar în final sunt adunate punctajele din toate zonele, ele reflectând repartiţia globală pentru fiecare tip de asemănare sau deosebire.

PREZENTAREA REZULTATELOR

a. *Caractere metrice cefalo-faciale.*

Pentru ambele sexe distribuţiile medii evidenţiază ca predominante caracterele divergente (cu valori de 5,89 la băieţi şi 6,10 la fete). Urmează apoi, cu valori apropiate, asemănările mama — copil (3,34 la băieţi 3,45 la fete) şi asemănările tată — copil (3,78 la băieţi 3,46 la fete). Valori mai mici înregistrează caracterele intermediare (2,23 la băieţi şi 2,14 la fete) şi caracterele comune la părinţi şi copii (1,75 la băieţi şi 1,81 la fete) (tabel nr. 1).

Reprezentarea prin procente a numărului de asemănări dintre părinţi şi copii evidenţiază aceeaşi distribuţie ca şi în cazul valorilor medii (tabelul nr. 2). Pentru divergenţe valorile se grupează în marea lor majoritate în clase procentuale din ce în ce mai ridicate numărul cel mai mare aflându-se în clasa de peste 40%. Destul de numeroase, asemănările cu mama şi tata se distribuie în toate categoriile procentuale, cu valori mai mari, între 11 şi 35%. Urmează caracterele intermediare distribuite în toate clasele dar predominant între 5 şi 25%. Caracterele comune cuprind o gamă mai redusă, între 5 şi 35%, cele mai multe valori fiind distribuite între 5 şi 25%.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 1

Valorile medii ale caracterelor metrice și ale gradelor Keiter

Caractere metrice	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
$\bar{X}$	3,34	1,75	3,78	2,23	5,89	3,45	1,81	3,46	2,14	6,10
σ	1,94	1,41	1,95	1,76	2,49	2,07	1,54	1,84	1,59	2,56
N	139					152				
Grade Keiter	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
$\bar{X}$	4,61	2,07	5,17	2,85	8,08	4,30	2,55	4,20	3,01	8,88
σ	3,38	2,33	3,44	2,93	4,11	3,43	2,83	3,05	2,81	4,37
N	139					152				

Tabel nr. 2

Repartiția pe categorii procentuale a caracterelor metrice cefalo-faciale

Categorii procentuale	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
0— 5	21	42	9	35	2	22	52	14	38	6
6—10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11—15	22	33	23	36	10	21	31	34	43	6
16—20	29	18	39	16	12	31	21	34	20	12
21—25	24	14	25	16	10	31	17	22	21	19
26—30	14	4	15	9	27	16	4	17	6	20
31—35	17	1	17	4	21	13	2	15	2	20
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41—	6	—	9	3	56	11	1	11	2	69
Total	133	112	137	119	138	145	128	147	132	152

O distribuție asemănătoare cu distribuția valorilor medii de asemănare părinți — copii și cu repartiția pe categorii procentuale a caracterelor metrice se observă și în privința gradelor Keiter. (tabelul nr. 3).

Explicația predominanței situărilor divergente ale copiilor față de părinți prin caracterele metrice ar putea consta în tipul acestor caractere (metrice, deci măsurabile) comparativ cu cele morfo-fizionomice (de observație), în metodologia utilizată (2, 5, 6) etc. Este, de asemenea, posibil, ca multe din caracterele divergente față de părinți să fie regăsite în ascendența acestora.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 3

Repartiția pe categorii procentuale a gradelor Keiter — ANTROPOMETRIE

Categorii procentuale	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
0— 5	12	18	14	29	4	22	14	14	20	4
6—10	18	13	12	12	6	7	19	18	17	5
11—15	20	27	20	14	8	21	26	25	28	5
16—20	12	12	22	16	11	16	12	19	14	12
21—25	15	19	11	6	11	13	9	13	11	8
26—30	21	10	19	14	18	23	12	17	16	26
31—35	6	2	12	4	18	10	4	8	2	13
36—40	10	2	6	7	8	10	5	4	3	12
41—	12	—	18	2	53	10	1	8	6	66
Total	126	93	134	104	137	132	102	126	117	151

b. *Caractere morfo-fizionomice*

Din analiza datelor cuprinse în tabelul nr. 4 se poate observa că din cele 96 de caractere luate în studiu la un număr de 291 de copii (136 băieți și 155 fete), cele mai ridicate medii aparțin caracterelor comune la părinți și copii (32,36 la băieți; 31,77 la fete), urmate fiind de valorile medii ale numărului de asemănări dintre mamă și copil (23,59 băieți; 25,43 fete), care sunt ceva mai numeroase decât asemănările tată-copil (21,76 băieți; 22,78 fete). La distanță vizibil mai mare se plasează trăsăturile divergente (11,64 băieți; 12,28 fete), ele putând fi atribuite ascendenței parentale sau unor colaterali după mamă ori după tată. Cele mai puțin numeroase apar caracterele intermediare față de părinți, cu medii de 4,55 la băieți și 4,28 la fete.

Tabel nr. 4

Valorile medii ale caracterelor morfo-fizionomice

Parametri	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
$\bar{X}$	23,59	32,36	21,76	4,55	11,64	25,43	31,77	22,78	4,28	12,28
σ	5,24	5,03	5,09	2,42	5,20	5,50	5,82	4,87	2,81	4,63
m	0,45	0,43	0,44	0,21	0,44	0,44	0,47	0,39	0,23	0,37
CV	22,21	15,54	23,39	53,18	44,67	21,62	18,31	21,37	65,65	37,70
N	136					155				

Potrivit notației Keiter întâlnim aceeași ordine de distribuție a punctelor ca și mai sus, existând pentru aceasta și o explicație logică — acolo unde vor exista mai multe asemănări, tot acolo se vor acumula, în general, mai multe puncte care exprimă gradul de heritabilitate al caracterelor respective (tabelul nr. 5). Astfel, pentru trăsăturile comune parentali-pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 5

Valorile medii ale gradelor Keiter

Parametri	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
$\bar{X}$	34,43	45,13	31,87	6,62	16,47	36,55	43,60	31,46	6,18	17,30
σ	9,41	9,21	10,47	4,80	9,11	10,46	9,13	8,71	4,96	7,84
m	0,81	0,79	0,90	0,41	0,78	0,84	0,73	0,70	0,40	0,63
CV	27,33	20,40	32,85	72,50	55,31	28,61	20,94	27,68	80,25	45,31
N	136					155				

geni, vom întâlni la băieți o medie a gradelor Keiter de 45,13, iar la fete de 43,60, în timp ce pentru asemănările copilului cu mama valorile medii ale punctajului Keiter vor fi mai coborâte (34,43 la băieți; 36,55 la fete), dar în același timp ceva mai ridicate decât mediile punctelor corespunzătoare similitudinilor tată-copil (31,87 la băieți; 31,46 la fete).

Atât în cazul caracterelor morfo-fizionomice, cât și al punctelor Keiter se poate sesiza, potrivit valorilor medii, că indiferent de sex, copiii moștenesc de regulă ceva mai multe caractere din partea mamei, acestea având și o heritabilitate mai ridicată comparativ cu a caracterelor moștenite de la tată.

Apreciind media caracterelor de asemănare în funcție de regiunile cercetate (nas, ochi, gură, menton, ureche, caractere generale), se poate vedea, ca și la datele pe ansamblu prezentate mai înainte, că, indiferent de sex, cele mai ridicate valori medii le prezintă caracterele comune, apoi asemănările mamă-copil și tată-copil, urmate de trăsăturile divergente și în final de cele intermediare (tabelul nr. 6).

Distribuția punctelor Keiter pe regiuni arată că valorile medii se dispun cam în aceeași suită ca și mai sus (tabelul nr. 7).

În afară de exprimarea prin cifre absolute a celor 96 caractere morfo-fizionomice și a gradelor Keiter corespunzătoare lor, în tabelele inițiale, cu datele fiecărui copil în parte, numărul asemănărilor și deosebirilor față de părinți a fost exprimat și procentual. Aceste procente au fost calculate pentru fiecare regiune cercetată și apoi pentru toate regiunile la un loc. Procentele obținute pe ansamblul celor 96 caractere morfo-fizionomice pentru fiecare individ au fost grupate în mai multe categorii procentuale (0—5, 6—10, 11—15, 16—20, 21—25, 26—30, 31—35, 36—40, 41—), obținându-se în felul acesta tabelul nr. 8. Potrivit acestui tabel, atât la băieți cât și la fete, valorile ce tind a se grupa în categorii procentuale din ce în ce mai ridicate (începând cu 16 și depășind 41%) aparțin caracterelor comune părinți-copii, pe când partea de mijloc a scării, cu limite în general de la 11 la 35%, este ocupată de asemănările mamă-copil și tată-copil. Divergențele se grupează mai ales în limitele procentuale cuprinse între 0 și 25%, pe când trăsăturile intermediare se concentrează procentual preponderent în categoriile de la 0 la 10%.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 6

Valorile medii ale asemănărilor dintre părinți și copii exprimate prin caractere morfo-fizionomice

a) Caractere generale

Parametri	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
$\bar{X}$	2,37	4,71	2,69	0,42	1,71	2,82	4,70	2,31	0,39	1,79
σ	1,59	1,91	1,61	0,32	1,15	1,64	1,87	1,34	0,61	1,30
N	138					154				

b) Nasul

$\bar{X}$	5,30	5,02	4,45	1,13	1,57	5,53	4,67	4,60	0,85	2,34
σ	2,29	1,89	2,40	1,17	1,83	2,50	2,06	2,01	1,06	1,59
N	140					158				

c) Ochiul

$\bar{X}$	4,55	5,44	4,53	0,96	1,95	4,89	5,37	4,22	0,88	2,23
σ	2,27	2,12	2,58	1,09	1,65	2,17	1,93	2,32	1,01	1,62
N	148					162				

d) Gură-Menton

$\bar{X}$	5,55	7,87	3,87	0,97	3,20	6,00	7,66	5,02	0,79	3,27
σ	2,40	2,65	2,41	1,07	1,85	2,39	2,80	2,43	1,01	1,98
N	148					162				

e) Urechea

$\bar{X}$	5,43	9,22	5,04	1,32	2,67	5,89	9,03	5,18	1,34	2,46
σ	2,47	2,61	2,50	1,19	1,92	2,89	2,70	2,50	1,21	1,98
N	141					156				

Aceeași grupare pe categorii procentuale, ca în tabelul prezentat mai sus, o întâlnim și la repartiția procentuală a gradelor Keiter (tabelul nr. 9).

Reprezentarea prin procente a asemănărilor și deosebirilor, în funcție de regiunile studiate (nas, ochi, gură, menton, ureche, caractere generale),

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 7

Valorile medii ale asemănărilor dintre părinți și copii exprimate prin grade Keiter

a) Caractere generale

Parametri	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
$\bar{X}$	4,33	7,85	4,32	0,71	3,05	4,76	7,70	3,67	0,61	2,97
σ	3,27	3,60	3,14	1,41	2,97	3,37	3,44	2,51	1,17	2,80
N	138					154				

b) Nasul

$\bar{X}$	7,57	7,68	7,13	1,55	3,41	8,27	6,95	7,28	1,32	3,11
σ	4,06	4,01	4,56	1,94	3,55	4,40	3,66	4,07	1,97	2,64
N	140					162				

c) Ochiul

$\bar{X}$	8,44	8,67	8,03	2,06	2,90	8,75	8,18	7,51	1,77	4,18
σ	4,24	4,08	4,69	2,66	3,02	4,89	3,58	4,31	2,26	3,36
N	148					162				

d) Gură-Menton

$\bar{X}$	8,90	12,34	8,56	1,66	5,12	9,58	11,89	8,72	1,44	5,08
σ	4,67	4,83	4,70	2,20	4,34	4,95	5,38	4,77	2,04	3,91
N	148					162				

e) Ureche

$\bar{X}$	4,79	9,00	4,40	1,44	2,27	5,31	9,01	4,46	1,04	1,73
σ	3,41	3,72	3,25	1,73	2,40	3,52	3,28	2,93	1,53	2,23
N	141					156				

au dus la concluzia că există o mai mare dispersie a datelor (tabelul nr. 10), dar se pot sesiza unele tendințe, care au fost mai bine conturate în tabelul reflectând situația pe ansamblu (tabelul nr. 8).

Același lucru se poate spune și despre punctajul Keiter (tabelul nr. 11).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 8

Repartiția pe categorii procentuale a caracterelor morfo-fizionomice din toate regiunile faciale

Categorii procentuale	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
0— 5	1	—	—	73	13	—	—	—	96	9
6—10	1	—	—	32	39	—	—	2	52	53
11—15	10	1	10	17	36	4	1	10	4	51
16—20	24	5	45	11	29	31	5	48	—	34
21—25	48	19	48	1	15	41	19	57	—	12
26—30	38	24	30	—	9	47	44	31	—	—
31—35	16	42	7	—	2	28	38	10	—	—
36—40	6	30	4	—	—	8	30	1	—	—
41—	—	23	—	—	—	—	22	—	—	—
N	144	144	144	134	143	159	159	159	152	159

Tabel nr. 9

Repartiția pe categorii procentuale a gradelor Keiter pentru toate regiunile faciale

Categorii procentuale	♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
0— 5	1	—	—	79	27	—	—	—	92	17
6—10	3	—	4	42	42	2	—	5	39	50
11—15	10	1	15	8	33	7	2	14	7	50
16—20	30	10	44	1	19	30	11	34	2	27
21—25	34	21	34	—	13	41	24	58	—	9
26—30	31	22	25	—	9	37	35	34	—	4
31—35	25	34	13	—	—	22	39	11	—	2
36—40	7	26	6	—	1	17	27	1	—	—
41—	3	30	3	—	—	4	22	2	—	—
N	144	144	144	130	144	160	160	159	140	159

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 10

Repartiția pe categorii procentuale a caracterelor morfo-fizionomice în funcție de regiune

Categorii procentuale	CARACTERE GENERALE ♂ M	C	B	I	D	♀ M	C	B	I	D	NASUL ♂ M	C	B	I	D	♀ M	C	B	I	D
0— 5	3	1	1	18	13	—	—	2	26	14	4	5	16	50	29	6	8	8	74	37
6—10	29	7	29	33	39	26	6	44	38	47	1	5	3	1	5	1	3	3	—	3
11—15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	16	19	15	30	14	16	18	12	40
16—20	40	9	38	14	24	29	19	36	9	39	18	13	19	13	19	18	15	19	13	29
21—25	25	24	27	1	29	32	27	28	1	24	16	27	20	3	15	23	32	32	7	18
26—30	2	—	2	—	2	1	5	2	—	6	22	26	26	3	8	22	28	28	2	10
31—35	15	27	19	—	8	31	23	24	—	9	20	18	15	—	10	22	23	25	—	7
36—40	—	4	1	—	—	8	4	5	—	—	22	14	9	—	2	14	16	15	—	2
41—	17	69	17	—	10	17	72	8	—	8	25	17	14	—	5	38	15	10	2	1
N	131	141	134	66	125	144	156	149	74	147	140	141	141	85	123	158	156	158	110	147
OCHIUL											**GURA-MENTON**									
0— 5	3	3	10	44	35	7	1	4	52	34	6	1	3	66	34	—	—	10	48	29
6—10	7	6	8	21	22	8	8	11	25	27	14	2	10	17	24	13	4	14	19	32
11—15	16	11	12	14	19	14	20	27	15	28	22	6	23	10	27	20	6	24	11	28
16—20	7	11	13	1	15	12	10	17	4	16	24	8	25	6	21	19	14	38	10	29
21—25	35	20	23	5	16	35	21	34	2	24	16	13	22	—	12	26	12	27	—	21
26—30	14	24	26	—	6	18	24	20	2	8	28	28	39	—	16	48	49	26	—	14
31—35	23	21	16	—	1	22	25	9	—	2	15	24	11	—	6	14	18	9	—	6
36—40	6	4	7	—	1	22	22	17	—	1	14	22	8	—	2	14	17	5	—	2
41—	28	37	24	—	4	21	30	19	—	2	9	44	6	—	1	12	48	8	—	—
N	139	137	139	85	119	159	161	158	100	142	148	148	147	99	143	166	168	161	88	161
URECHEA																				
0— 5	3	—	5	51	35	5	—	7	56	44										
6—10	11	—	17	28	31	9	—	11	44	27										
11—15	18	3	20	11	32	17	4	15	11	24										
16—20	43	11	44	6	29	44	22	53	10	35										
21—25	20	12	23	2	6	20	17	28	2	7										
26—30	14	20	14	—	3	16	20	20	—	5										
31—35	11	18	5	—	—	22	16	13	—	2										
36—40	13	20	5	—	3	11	26	9	—	1										
41—	12	62	11	—	—	17	58	7	—	—										
N	145	146	144	98	139	161	163	163	123	145										

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel nr. 11

Repartiția pe categorii procentuale a gradelor Keiter în funcție de regiune

Categorii procentuale	CARACTERE GENERALE										NASUL									
	♂					♀					♂					♀				
	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D	M	C	B	I	D
0— 5	8	3	9	27	26	6	5	9	35	27	7	2	6	42	29	4	6	10	44	34
6—10	22	10	27	11	18	23	10	34	23	29	6	6	13	18	14	5	7	10	26	23
11—15	8	5	14	10	8	13	12	21	2	12	16	21	24	14	23	22	25	21	17	38
16—20	23	14	21	7	18	13	8	25	6	15	10	13	12	6	9	12	24	21	6	15
21—25	9	11	13	2	6	11	11	14	3	15	22	27	20	7	13	15	21	24	3	10
26—30	20	17	7	—	12	22	17	9	—	11	20	20	18	1	14	23	17	21	3	10
31—35	6	10	8	2	10	4	13	11	—	9	15	7	12	1	3	13	14	9	—	2
36—40	9	14	10	—	9	16	22	4	—	3	15	19	11	—	5	20	11	18	—	3
41—	16	57	14	—	6	27	62	14	—	8	25	23	23	—	3	40	29	24	—	1
N	121	141	123	59	113	135	160	141	69	129	136	138	139	89	113	154	154	158	99	136
	OCHIUL										GURA-MENTON									
0— 5	4	4	1	11	21	6	4	6	21	23	11	2	10	52	32	11	7	8	39	27
6—10	8	15	25	38	31	14	15	17	46	33	13	5	9	16	25	9	6	15	37	29
11—15	11	17	11	11	16	14	13	24	15	21	25	12	24	9	21	22	12	25	10	29
16—20	21	16	18	9	16	18	19	25	7	25	12	10	17	11	11	14	10	17	4	14
21—25	22	18	18	5	9	16	23	19	5	12	29	11	19	5	14	23	14	31	2	20
26—30	19	18	26	4	8	30	29	22	3	20	15	26	26	—	11	29	27	21	1	13
31—35	11	17	12	2	1	16	16	9	1	3	12	7	16	—	6	19	16	16	1	7
36—40	23	16	13	—	6	15	19	12	—	5	11	20	9	—	5	13	21	7	—	4
41—	27	24	23	1	1	33	18	24	—	4	17	55	16	—	2	21	48	19	—	1
N	146	145	147	81	109	162	156	158	98	146	145	148	146	93	127	161	161	159	94	144
	URECHEA																			
0— 5	4	—	6	28	23	3	—	5	24	28										
6—10	20	3	25	23	31	20	1	20	33	27										
11—15	6	10	22	7	21	13	5	25	14	23										
16—20	13	7	17	10	9	14	9	9	5	12										
21—25	21	11	18	4	11	15	17	26	2	6										
26—30	9	8	8	—	1	15	8	18	—	5										
31—35	16	14	9	—	3	22	32	20	3	4										
36—40	10	8	3	1	2	11	11	5	—	—										
41—	21	83	18	1	4	25	78	11	—	2										
N	120	144	126	74	105	138	161	139	81	107										

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

c) *Aplicații practice*

Pentru a vedea cum pot fi utilizate datele prezentate în lucrare la soluționarea unor situații de paternitate incertă vom da două exemple:

1) Prima situație se referă la stabilirea unei paternități probabile în care repartiția caracterelor morfo-fizionomice se prezintă sub formă grafică astfel (copilul în cauză fiind de sex feminin):

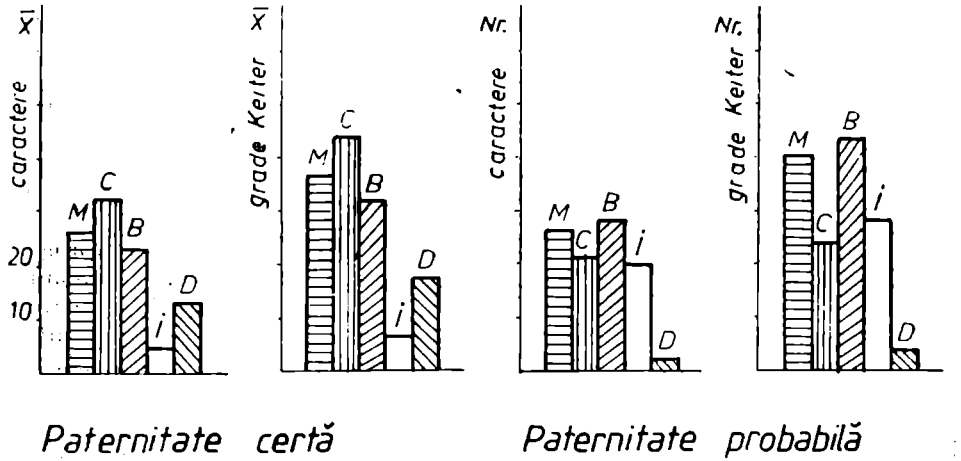

Fig. 1 — Reprezentarea grafică a unei paternități probabile comparativ cu datele medii rezultate din paternități certe; M — asemănări numai cu mama; C — asemănări cu mama și cu bărbatul (tata); B — asemănări numai cu bărbatul (tata); I — situare intermediară a copilului (între M și B); D — situare divergentă a copilului față de M și B.

2) A doua situație se referă la stabilirea unei paternități improbabile, unde aspectul grafic al trăsăturilor morfo-fizionomice arată astfel (copilul în cauză fiind de sex feminin):

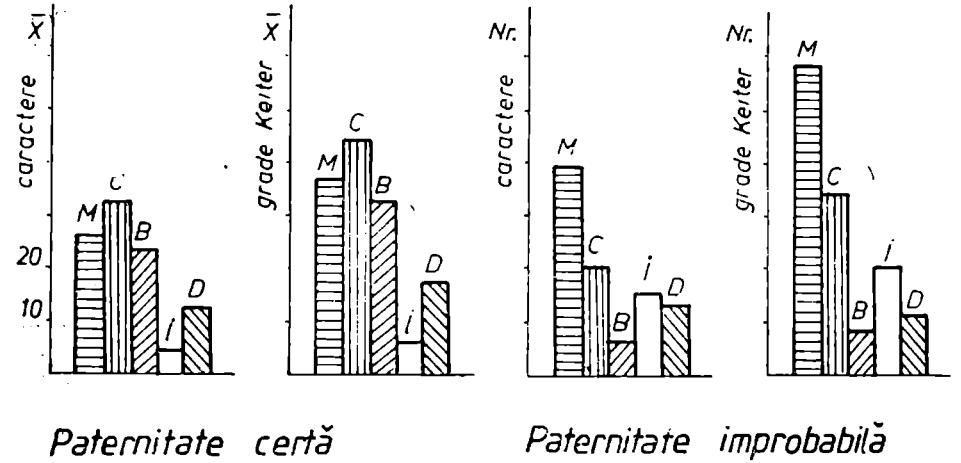

Fig. 2 — Reprezentarea grafică a unei paternități improbabile comparativ cu datele medii rezultate din paternități certe; M — asemănări numai cu mama; C — asemănări cu mama și cu bărbatul (tata); B — asemănări numai cu bărbatul (tata); I — situare intermediară a copilului (între M și B); D — situare divergentă a copilului față de M și B.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONCLUZII

Din prezentarea datelor metrice și morfo-fizionomice la cei 312 copii cercetați rezultă că între repartiția valorilor medii ale caracterelor antropometrice și cele morfologice există un mod de exprimare oarecum mai deosebit.

Astfel, se poate observa că distribuția celor 96 de caractere morfo-fizionomice luate în studiu se grupează predominant pe similitudinile părinți-copii (mamă-copil, tată-copil, mamă-tată-copil) mediile însumate reprezentând circa 79 caractere de asemănare la băieți și 80 la fete. Caracterele străine de părinți (cele divergente) nu depășesc media de 12, în timp ce trăsăturile intermediare sunt cel mai puțin numeroase, în medie de 4 (băieți) sau 5 (fete).

Gradele Keiter atribuite caracterelor morfo-fizionomice reflectă aceeași situație întărind observația de mai sus.

Estimarea procentuală a raporturilor de asemănare parentaliprogeni indică și în acest caz o grupare evidentă a caracterelor morfo-fizionomice în categorii procentuale din ce în ce mai crescute pentru similitudinile mamă-copil, tată-copil, mamă-tată-copil, pe când trăsăturile divergente și intermediare tind a se grupa în categorii procentuale din ce în ce mai mici.

Față de caracterele morfo-fizionomice cele metrice însumează valori medii, pentru asemănările părinți-copii, mai coborâte și mult mai apropiate de numărul mediu al divergențelor (9 și respectiv 6 din totalul celor 17 parametrii cercetați — 2 reprezentând valoarea medie a trăsăturilor intermediare).

Punctele Keiter (în număr de 23) acordate acestor metrii prezintă, de asemeni, prin însumare, valori medii mai ridicate pentru asemănările genitori-descendenți (12 la băieți și 11 la fete), dar nu cu mult mai distanțate de media divergențelor (8 la băieți și 9 la fete).

Repartiția procentuală a metriilor și a gradelor Keiter corespunzătoare pune în evidență aceeași tendință ca și în cazul valorilor medii.

Făcând o apreciere globală asupra datelor expuse în lucrare se poate afirma că în momentul de față dispunem de un material mai bogat privind ereditatea caracterelor metrice și morfologice și că pe baza lui se pot face aprecieri mult mai temeinice în cazurile de cercetare a filiației.

The Familial Research of Some Metrical and Morpho-Physionomical Characters in the Filial Research

ABSTRACT

The present paper is based on a sample of 312 children of both sexes belonging to 139 families, living in 6 villages of Brașov Department and one of Alba Department. The distribution of the 96 morpho-physionomical characters shows that the likeness traits are prevalent both for parents and for children (the average values are 79 for males and 80 for females). The divergent traits of the children vs those of the parents record an average value of 12 characters and the intermadiary traits are reduced to an average value of 4 characters (for males) and 5 characters (for females).

Keiter degrees and the repartition on ratio groups show a similar distribution. The analisys of the 17 metrical characters shows that the likeness

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

traits with eitter the mother or father account for a lower rate (the average value of 11, 12 characters) and the divergent traits for 8 to 9 characters.

The same lower rates between the likeness traits and the divergent traits are recorded both for the Keiter scale and for the metrical ratio repartition. The present data have a practical utilization also in the filial research.

BIBLIOGRAFIE

1. BAUMANN G., BAUMANN J. A., GARCIA BOHNY U., LANG R., *„La méthode anthropobiométrique de recherche en paternité"*, Masson, Paris, 1975.
2. GLAVCE CRISTIANA, CĂLIN GABRIELA, CEACHIRIS A., *„Modifications de la typologie céphalo-faciale pendant la croissance (4—12 ans)"*, Ann. Roum. Anthropol., t. 25, 1988, p. 55—66.
3. GLAVCE CRISTIAN, ROIBU GABRIELA, *„Modificările tipologiei cefalo-faciale la adolescenți și tineri (13—17 ani)"*, St. cerc. antropol., t. 27, 1990, p. 11—18.
4. GUIASU M., CĂLIN GABRIELA, *„Méthode bio-statistique dans l'expertise anthropologique en paternité"*, Ann. Roum. Anthropol., t. 28, 1991, p. 49—50.
5. LUCA ELEONORA, *„Variabilitatea morfologiei nazale în expertizele de stabilire a paternității"*, St. cerc. antropol., t. 26, 1989, p. 65—74.
6. LUCA ELEONORA, *„L'examen anthropométrique dans un cas de recherche en paternité"*, Ann. Roum. Anthropol., t. 27, 1990, p. 63—67.
7. MAXIMILIAN C., IOAN DOINA MARIA, *„Dicționar enciclopedic de genetică"*, Ed. șt. și encicl., Buc., 1984.
8. NECRASOV OLGA, CRISTESCU MARIA, *„Sur l'hérédité de la croissance et du développement des enfants"*, Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthrop. de Paris, 1971, 7, XII. p. 317—327.
9. RADU ELENA, CIOTARU D., *„Modificări fenotipice legate de vârstă la populațiile urbane românești"*, St. cerc. antropol., t. 23, 1986, p. 40—51.
10. TERBANCEA M., ȚURAI C., BOIA MARCELA, RISCUTIA C., *„Cercetarea eredobiologică a filiației", Probl. de med. legală și criminalistică*, Buc., Ed. med., vol. VI, 7, 1968.
11. VLĂDESCU MARIA, RICMAN T., TUDORACHE MARIANA, *„Étude anthropologique comparative de deux échanthions de la population de Bucarest"*, Ann. Roum. Anthropol., t. 21, 1984, p. 21—29.
12. VULPE C., *„Cercetarea filiației în lumina progreselor înregistrate în expertiza antropologică"*, Rev. rom. de drept, nr. 10, 1977, p. 37—42.
13. VULPE C., CĂLIN GABRIELA, BADRAJAN GEORGETA, *„Contribuție la studiul familial al dermatoglifelor, cu aplicabilitate în stabilirea filiației"*, St. cerc. antropol., t. 26, 1989, p. 75—81.
14. VULPE C., LUCA ELEONORA, CĂLIN GABRIELA, BADRAJAN GEORGETA, FĂRCĂȘANU GABRIELA., *„Observații asupra transmiterii unor caractere morfologice de la părinți la descendenți (Nota I)"*, St. cerc. antropol., t. 29, 1992, p. 67—78.
15. VULPE C., LUCA ELEONORA, CĂLIN GABRIELA, BADRAJAN GEORGETA, FĂRCĂȘANU GABRIELA., *„Observații asupra transmiterii unor caractere morfologice de la părinți la descendenți (Nota II)"*, St. cerc. antropol., t. 30, 1993, p. 51—61.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de Cercetări Antropologice,
București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

A FI SAU A AVEA

I. OPRESCU

Odată cu apariția lui homo habilis acum 1,7 milioane de ani, omul începe să se desprindă de natură și se angajează pe un drum propriu, mai mult sau mai puțin independent. Desprinderea de natură începe, dar ea nu se termină niciodată. Treptat se constituie natura umană (nu în sensul lui David Hume) care este cultura. Omul biologic devine prin parcurgerea unei căi foarte lungi, persoană umană.

El nu mai este nici exclusiv biologic nici exclusiv cultural.

Ce păstrează în comun omul și natura? Omul și natura păstrează în comun o trăsătură fundamentală accea de *a fi*.

Dar omul își adaugă încă o trăsătură, aceea de *a avea*. A avea, în primul rând o cultură, o educație care se traduce prin *a ști*. (Dar și a avea plăcere, foarte important hedonismul ce ia proporții în veacul nostru). Consecințele apariției lui a avea sunt fabuloase. De aici decurge *a voi* care a dus mai departe la forță, la violență, la agresivitate care dincolo de rădăcinile naturale, etologice sunt și manifestări culturale rezultate mai ales din *a avea*.

Parcă anticipând preponderența lui a avea față de a fi unele religii și ne referim pentru discuția noastră la religia iudeo-creștină impune ca una din cele 7 zile ale săptămânii să fie dedicată exclusiv lui a fi. Ființa umană să se reintâlnească și să retrăiască într-un fel condiția primară în care, precum în natură, a avea (în sens uman) nu există. Acestui fapt i se atribuie de către cercetători și gânditori credințelor și semnificația revenirii la punctul de plecare prin aceasta urmărindu-se redobândirea puterii pe care o dă orice început cînd totul este nou, ca o repetare a impulsului inițial.

Datele antropologice și psihanalitice empirice tind să demonstreze că a avea și a fi sunt două moduri fundamentale de experiență a căror forțe determină diferențele caracterelor indivizilor și diverselor tipuri de caractere sociale.

Sabatul este fântâna de viață, o zi de repaos în care lumea se eliberează de orice griji — restaurarea armoniei totale între om și natură. Nimic nu poate fi construit și nici distrus, nici o schimbare nu are loc. În această zi se trăiește ca și cum nu ai alt scop decât *a fi*. Îți exprimi puterile esențiale, a te ruga, a mânca, a bea, a cânta, a face dragoste. Ești din plin tu însuți!

Talmudul îl numește anticiparea timpurilor mesianice când va veni Sabatul etern. În ziua de Sabat proprietatea, banii, chiar doliul și tristețea sunt tabu. Ziua în care *timpul este învins* și în care singura regulă este *a fi*.

Duminica modernă e o zi de amuzament, de consum și de fugă de sine însuși.

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 65—68

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În plan biologic, raportul lui *a fi* și *a avea* îl întâlnim în modul cel mai evident mai ales în metabolismul unor indivizi unde ponderea lui a avea se găsește uneori foarte bine reprezentată în depozitele adipoase.

Menționăm și patologia umană atât de bogată și complexă, atît de diversificată și mereu în expansiune, spre deosebire de patologia extraumană care atunci cînd nu e influențată de om, fie aproape nu există, fie este foarte restrânsă și se află sub controlul mecanismelor naturale.

Direct sau indirect *a avea* e prezent așadar și în palierul biologic.

Să mai menționăm o schimbare în conținutul lui a fi și a avea odată cu folosirea crescândă a substantivelor și descreșterea folosirii verbelor, de câteva secole în limbile occidentale.

COMUNICARE ȘI FORMĂ

În natură comunicarea la unicelulare și la cele mai perfecționate animale, ca și comunicarea intraorganismică s-a păstrat în parametrii de totdeauna, nu a cunoscut dezvoltarea, diversificarea, complicarea extraordinară a comunicării interumane. Trebuie să ne întrebăm de ce în natură mecanismele de comunicare rămân neschimbate în timp ce la om ele se transformă de la o zi la alta în mod spectaculos.

Pentru a răspunde, analiza și descrierea comunicării în natură sau la om ar putea ocupa o carte întreagă, dar răspunsul poate fi exprimat și foarte simplu și pe scurt:

În natură comunicarea are drept scop neabătut acela de a fi. La om comunicarea are un dublu scop: acela *de a fi* dar și acela *de a avea*.

Nu este lipsit de interes să menționăm o idee majoră, o idee tulburătoare și care prin consecințele ei — periclitează însăși specia umană și poate întreaga creație, este vorba de competiția (care a apărut poate odată cu omul și care în zilele noastre e pe cale să atingă cote critice), dintre *a fi și a avea*, de tendință ca *a avea* să-l excludă pe *a fi!*

Toate inovațiile și perfecționarea comunicării interumane (ne referim pe de o parte la crearea uneltelor propriu-zise,) a simbolurilor /omul creator de simboluri/ a mijloacelor neverbale de comunicare interumană iar pe de-altă parte la capacitățile tehnice /telefon, radio, fax, avioane tot mai rapide/ prin care omul încearcă să înfrîngă timpul și spațiul) sunt mai mult în favoarea lui *a avea* decît a lui *a fi*.

În natură inovația și perfecționarea formei (și aici înțelegem și culoarea etc.) e dată de mecanismele ce asigură pe *a fi* și nu pe *a avea*. Aparența florală, faunistă, animalieră, expresivitatea și frumusețea este conferită de natură. Ea ne vorbește de apartenența la categoriile de gen specie, subspecie, încrengătură clasă până la individ.

Aparența umană (în lumea umană trebuie să arătăm că există și o formă interioară /forma mentis/ care se exprimă prin mijloace verbale și neverbale), este rezultatul propriei opțiuni într-un fel sau alt fel exprimat al propriului destin. Această aparență ne vorbește despre modul de a gândi, de a privi și înțelege lumea, despre situarea într-un anume Timp (și aici se pot prezenta scări de mare finețe) poate chiar epocă, această semnifică sexul, naționalitatea, statutul social, poate exprima deasemenea caracterul, aspi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

rațiile, rangul, meseria până la starea lui morală, pedant, rafinat, sportiv, neglijent, până la a nu-l interesa aparența, etc... într-un cuvânt întreaga lui condiție umană.

Machiajul, coafura, vestimentația sunt trăsăturile culturale ale naturii umane așa cum morfologia constituie trăsături naturale ale speciilor animale.

DIMORFISMUL SEXUAL FAȚĂ DE A FI ȘI A AVEA

În ceea ce privește dimorfismul sexual el este foarte clar exprimat în natură funcția lui este de a asigura continuitatea ființării.

În lumea umanului însă lucrurile, în ceea ce privește dimorfismul sexual (și nu numai) încep să devină confuze, să semene echivocul și poate aici este un nexus al dezechilibrării lui a fi față de a avea. Competiția dintre *a fi* și *a avea* are consecințe imprevizibile.

Exemplificăm prin vestimentația unisex, moda piloziății capilare abundente la bărbați, aceleași ornamente auriculare și corporale purtate în egală măsură de bărbați cât și de femei șterg deosebirea dintre sexe. Fenomenul semnalat este prezent în mod masiv la tineretul urban, dar nici tinerii din mediul rural nu au rămas neatinși. Dorim să subliniem o idee ce se impune tot mai mult: dispariția ca *model al personajelor vii* reale, profesori, părinți, personalități deosebite etc. și înlocuirea lor cu *modele fictive*. Când un tânăr își ia ca model de comportare, îmbrăcarea, chiar gândire, un star din lumea artistică, nu a luat un model viu real ci a luat un model fictiv. Aceste staruri nu sunt propria lor creație, ele sunt modele artificiale, rezultatul elaborării minuțioase și cu motivații situate mai ales, dacă nu numai în sfera lui *a avea*, de către o armată de specialiști de tot felul. Accentul cade pe exterior, numai pe exterior, pe trecător și nu în ultimul rând pe crearea unor dependențe. Problema e gravă și trebuie tratată separat. Cred că e bine s-o semnalăm și s-o reținem pentru studii viitoare.

În încheiere ar mai fi important de menționat rezultatele unor cercetări privind viteza de vorbire datorită unor consecințe ce tulbură alte paliere ale structurii umane. Se știe din investigații făcute atât de unii cercetători din străinătate cit și de noi în România că viteza de vorbire este mai mare la femei decât la bărbați. Măsurarea în prezent a vitezei de vorbire la unele populații din mediul urban și la unele populații din mediul rural a arătat, în multe zone nu numai o viteză egală de vorbire la bărbați și la femei în mediul urban ci chiar o tendință de inversare, adică o viteză mai crescută la bărbați și mai scăzută la femei. Există cercetări de antropologie biologică din care rezultă că uneori lărgimea bazinului tinde la bărbați să-l depășească pe al femeilor. Așadar o tendință chiar în zona somatică de tulburare a dimorfismului sexual.

To be or to have

ABSTRACT

There are different significance of the verb To be and To have from an anthropological point of view. Man and Nature keep in common a basic trait: To be. To have means also to have culture, to have pleasure to know, with all consequences.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

To be and to have are two fundamental ways of human experience, both biological and cultural. They are presant and they manifest in culture, biology including pathology. The sexual dimorphism, the speed of speech are only two examples but the paper mention also problems as fashion, pattern of clothing, adornement, behaviour, thinking etc.

It's important too the idea of the competition between to be and to have.

BIBLIOGRAFIE

1. ERICH FROMM, *To have or to be.* Harper & Row Publishier. New York, 1976.
2. SOLOMON MARCUS (sub redacția), *Semnificație și comunicare în lumea contemporană* Ed. Politică, București, 1985.
3. I. OPRESCU, *Cercetări comparative asupra vitezei de vorbire,* Studii și Cercetări de Antropologie nr. 1, 1974.
4. I. OPRESCU, *About the communication measurement of spoken language,* Annuaire Roumaine d'Anthropologie, 1976.
5. MARIA VLĂDESCU, C. VULPE, *Conclusions générales à l'étude anthropologique de la Muntenie (Roumanie),* Annuaire Roumaine d'Anthropologie, 1982.

Primit în redacție la 15 aprilie 1994

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

RITMURI ȘI RITURI ÎN ARHITECTURĂ

DRAGOȘ GHEORGHIU

Antropologia culturii europene este structurată pe dialectica dintre *clasic* și *modern* care a impus într-un fel o anume percepere ciclică a istoriei. Cea mai veche sistematizare și sinteză a opoziției clasic-modern apare în secolul al XVII-lea în lucrarea lui Charles Perrault, *Paralleles des anciens et des modernes*, în care se face apologia spiritului modern, care este efectul natural al progresului. Încă din Renaștere se încearcă elogierea prezentului (modernului) comparat (și astfel mai mult sau mai puțin distanțat de) cu clasicismul, ceea ce conduce, filosofic vorbind, spre o axiologie a prezentului.

„Filosofia ciclică a istoriei duce la aceleași concluzii: după o perioadă de decadență urmează în mod inevitabil o fază de ascendență. Degenerării trecatoare îi succede progresul. [...] O variantă a viziunii istorice în sinusoidă constă din înlocuirea ciclului istoric prin cel calendaristic sau biologic. În locul erelor apar „anotimpurile" (primăvara, vara, toamna) și „vîrstele", în aceeași succesiune: tinerețe, maturitate, bătrânețe. În timp ce anticii sunt „copiii" umanității, modernii devin produsul maturității și chiar al bătrâneții. În felul acesta, modernii pot fi socotiți adevărații „antici", id est „bătrânii", prin trecerea vârstei, respectiv a duratei istorice. Argumentul care apare încă în Evul Mediu, prin raportare la ultima fază a Imperiului Roman, adevarat loc comun, este îmbrățișat deopotrivă de filosofi (Bacon, Pascal, Malebramche) și literați (Saint-Sorlin, Perrault, La Mothe, abatele Terrason) (Marino 1969: 20—1).

Această atitudine antropologică față de cultură nu ar fi fost posibilă fără existența, de-alungul istoriei europene, a unei ciclicități a contextelor culturale, ideea ce va fi dezvoltată pe parcursul studiului prezent.

Încercând să identificăm structurile antropologice de mai sus în cultura contemporană, se poate observa că, începând cu deceniul 8 apare o atitudine de delimitare față de „clasicitatea" perioadei moderne, prin identificarea unui prezent (post) modern. Această nouă epocă de alteritate culturală, situată în „A II-a Epocă a Mașinii" (Pawley 1990) a fost apreciată de unii critici drept „irațională" (Pawley 1990: 162) în comparație cu „raționalismul" modernist.

Periodizarea istoriei artei și arhitecturii secolului al XX-lea în funcție de designul mașinii nu este nouă. În 1960 apăruse cartea lui Peter Banham: *Theory and Design in the First Machine Age* care delimita fenomenul modern „de la William Morris la Gropius", cu care se încheia o epocă" a esteticii artizanatului". Denumirea aleasă de Banham pentru definirea specificului epocii „industriale" era foarte aproape de filosofia timpului: acela de „mașină", de dinamism. Deși nu definește clar un interval istoric „Prima Epoca a Mașinii" pare a dura la el de la sfârșitul ultimei decade a sec. al XIX-lea până înspre 1930. Cea de-a doua epocă ar dura de la al II-lea

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 69—72

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

război mondial și până în prezent, având ca rezultat „eclipsarea' comunicației raționale' și [datorită] avansului orb al științei informaticii [...] [și al] ridicării produselor electronicii deasupra voinței umane [producând] o confirmare a irațonalului". (Pawley 1990: 162).

În realitate toată istoria ultimului mileniu de artă și arhitectură occidentală poate fi privită ca o succesiune de cicluri raționale/ apolinice și iraționale/ dionisiace, pentru a utiliza o taxonomie care datează de la începutul secolului. Periodizarea pe care o propun în textul de față încearcă să prezinte fenomenul modern în arhitectură ca o continuare organică a unei antropologii dualiste și ciclice care ar caracteriza cultura europeană. (GHEORGHIU 1988 a)

Studiind intervalul de timp din romanic până în prezent, se poate observa că în transformarea continuă a formelor construite există un formalism care se repetă (aproape) identic și care aparține perioadelor așa numite „clasice" sau apolinice. Omițând din istoria arhitecturii europene aceste perioade (cu stilism și antropologie analoage) se poate observa o evoluție a perioadelor dionisiace rămase. Dacă în abordarea formei-structura perioadele dionisiace evoluează în sensul unei complexități analoage formelor viului, perioadele apolinice (care sunt caracterizate prin prezența antropomorfismului) ar reprezenta ideea de „stabilitate", de oprire a transformării viului. Aceste momente de negare a biologicului produc în istoria ideilor perioade de „eliberare", epoci de renaștere, de iluminism sau claritate (aufklarung), datorate geometricului care poate fi ușor de controlat mental. (GHEORGHIU 1988 b)

Paleta coloristică a perioadelor dionisiace este caracteristică, fiind alcătuită din culorile primare, care influențează psihicul. Arhitecturile iraționalului sunt colorate în roșu, cobalt sau galben-auriu, de la navele catedralelor (iluminate prin vitralii) la interioarele baroce sau, mai recent, (într-un nou ciclu dionisiac) la unele proiecte deconstructiviste realizate „în lumea reală" (Architecture d'Aujourd'hui, 1991, 275: 174). Analizând antropologic arhitectura ultimilor ani, se poate constata apariția unor echilibre sau a unor sincretisme între irațional și rațional, o parte a arhitecturii contemporane apropiindu-se, în acest mod, de spiritul arhitecturii arhaice. În cazul sincretismului, tendințele raționale și iraționale pot coabita în aceeași cultură sau chiar în arta unui singur individ.

Și în perioadele apolinice sau dionisiace, arhitectura, până la primul război mondial, a fost structurată după o lege antropologică comună, aceeași a riturilor de trecere. Diferențierea între spațiul exterior și cel interior sau între spațiul profan în cel sacru, era realizată cu ajutorul unor elemente arhitecturale specifice, care constituiau o materializare a riturilor de trecere.

„Modernul" (această concepție a delimitării față de clasicism sau de tradiția secolului al XIX-lea, ai cărei germeni apar chiar la sfârșitul acelui secol) a reprezentat în arhitectură, în primul rând, o compunere a planului de așa manieră încât să anuleze simbolismul antropomorf (mai mult sau mai puțin evident), decorația exteriorului și interiorului clădirilor și riturile de trecere. Într-o primă fază se va diminua importanța porții, simbol (câteodată antropomorf) al trecerii (Gennep 1909), apoi antinomia interior — exterior va fi înlocuită de conceptul sincretic al „spațiului total", deoarece de acum înainte construcția arhitecturală va fi percepută sub forma unui obiect sau a unei „mașini", câteodată chiar „pentru locuit". Spațiile nedife-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

rențiate arhitectural sunt despărțite prin funcționalitatea lor, spațiul construit fiind numai un colaj de ,,spații-funcții", care desființează parcursurile axiale, ritualizate. O comparație edificatoare poate fi făcută între casa Ernst Ludwig (1901) realizată de arhitectul Olbricht într-o perioadă proto-,,Modernă" și vila de la Lido (1923) de Loos sau casa Shroder (1924) a lui Rietvelt din perioada de glorie a ,,Modernului".

Colapsul ,,Modernului" în arhitectură s-a datorat nu numai ritmicității istoriei stilurilor ci și faptului că a ignorat principiile antropologice (cu excepția ergonomiei) în favoarea ideologiei, a politicului. Dezvoltarea consumului a reușit să altereze antropologia omului ,,modern", modificându-i percepția timpului, spațiului și a valorii, arhitectura fiind privită ca un ,,obiect" poate și datorită conceperii sale, pentru a facilita consumul, după principiile designului obiectelor: modulare, tipizare și prefabricare. Reapariția în arhitectura contemporană de la începutul deceniului opt a unor elemente compoziționale care ar fi putut fi puse în legătură cu riturile de trecere a reprezentat un prim semnal al ,,îmbătrânirii" ,,Modernului" și al apariției unor concepte noi, post-,,Moderne".

Aplicând taxonomia ,,vârstelor biologice" se mai pot identifica încă două perioade ale ,,Modernului", una ,,juvenilă" (care s-a consumat între ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și primul război mondial) și alta ,,clasică", de ,,maturitate".

Prima perioadă este mult mai bine reprezentată în artă decât în arhitectură prin utilizarea modularității raționale și a colajului, irațional, aceste două instrumente tipice epocii ,,Moderne". Modularitatea va conduce, pe toată durata ,,maturității" ,,Modernului" la utilizarea tramei apolinice în conceperea planului de arhitectură și la serializarea pentru consum a ,,obiectelor", iar colajul dionisiac va reapare sub forma avatarurilor ,,instalațiilor" sau a ,,deconstructivismului" în perioada de ,,bătrânețe" a fenomenului.

Rhythms and rites in architecture

ABSTRACT

The antithesis between ,,modernity" and ,,classicism" and the rhythmicity of the ,,irrational" (Dionysiac) and ,,rational" (Apollinian) epochs are approached as anthropological attitudes for an understanding of the emergence and decadence of the ,,Modern" movement in architecture.

The ,,Modern" plan dismissed the symbolic anthropomorphism and the opposition between the interior and the exterior by renouncing the symbols of the rites of passage. An example of this is the minimization of entrances, gates and thresholds in building design.

By disregarding the rites and symbols, the ,,Modern" movement has transformed architecture into a consumer ,,object".

BIBLIOGRAFIE

1. BANHAM, PETER, 1960, *Theory and Design in the First Machine Age*, Architectural Press, Londra.
2. GENNEP, VAN, ARNOLD, 1909, *Les Rites de Passage. Etude Systematyque des Rites*, Librairie E. Nourry, Paris,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

3. GHEORGHIU, DRAGOȘ, 1988, 1989, *The Development of European Architectural Designs That are Parallel to Natural Design, in Sponsored Research in the History of Art*, CASVA, National Gallery of Art, Washington D.C.
4. GHEORGHIU, DRAGOȘ, 1988, (a, b), *Fizica și istoria artei*, in Arta, Nr. 11.
5. MARINO, ADRIAN; 1969, *Modern, modernism, modernitate*, ELU, București.
6. PAWLEY, MARTIN, 1990, *Theory and Design in the Second Machine Age*, Blackwell, Oxford.

Intrat în redacție
la 15 aprilie 1994

Academia de Artă, București
Centrul de cercetări antropologice
„F. Rainer" București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

TENDINȚELE PSIHONEVROTICE ÎN UNELE AFECȚIUNI PSIHOSOMATICE

ELENA RADU, MATEI STROILĂ, RODICA GAGHEȘ, CARMEN NĂSTASE

Cercetările de antropologie a populațiilor din ultimii ani, au subliniat necesitatea cunoașterii factorilor individuali, a valorii și rolului lor participativ în menținerea homeostaziei somatopsihice, ca proces conservator, esențial în funcționarea antialeatoare a organismului și totodată în transpunerea lor în plan social, în cadrul unei homeostazii psihosociale.

În acest context, integralitatea ființei umane, reprezintă ideea de bază în cercetările psihosomatice, boala fiind o modalitate reacțională a organismului în raport cu acțiunea unui agent dezechilibrat care se adresează organismului în totalitatea sa.

În contextul determinismului somato-psihic, în fenomenologia psihiatrică, JASPERS a arătat că relațiile „comprehensibile" elucidate la o persoană, fiind unicate, nu pot duce la teorii globale ale vieții psihice, ci numai la interpretarea unor stări psihice individuale sau cel mult la construcții sugestive — „ideal tipice" care au numai un rol orientativ și nu relevă relații deterministe general valabile.

Prin acest mod de abordare, Jaspers are o poziție critică față de concepțiile bazate pe cercetarea comprehensivă (psihanalitică, existențialistă, obstructuralistă) atunci cînd acestea imaginează mecanisme ipotetice pentru fenomene care nu pot fi elucidate decît prin mecanisme care aparțin atît dimensiunii biologice, cît și celei psihice.

MATERIAL ȘI METODĂ

Au fost studiați un număr de 445 bărbați și 525 femei, subiecți cu afecțiuni pulmonare, dermatologice, renale, osteoarticulare, genitale, asupra cărora a fost aplicat un complex metodologic bio-psiho-social, pentru diagnosticarea constituției somatice după metoda Luigi Brian și a tendințelor psihonevrotice prin aplicarea testelor Woodworth și Alexandra.

Au fost realizați algoritmi de calcul pentru testarea „nevrozismului" în raport cu constituția somatică și s-a folosit pachetul de programe EXCEL.

DISCUȚIA REZULTATELOR

În *AFECȚIUNILE RESPIRATORII* — reflectarea stărilor emoționale se pare că este mai promptă și mai fidelă decît în oricare altă funcție a organismului.

După RECAMIER (1956) — funcția respiratorie este foarte înalt investită afectiv și orice disfuncționalitate respiratorie conduce la o trăire

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

intensă, dramatică, asemănătoare unui pericol existențial, fapt pe care l-am întîlnit și în cazul afecțiunilor cardiovasculare cercetate.

Cercetările noastre, avînd ca punct de convergență constituția somatică, au evidențiat prezența unei „triade" de tendințe psihonevrotice profund dezechilibrate: emotivitate, depresie și hipocondrie și tendințe obsesivo-fobice cu psihastenie.

Pentru seria de femei, semnalăm dintr-un început prezența unei diferențieri constituțional somatice a tendințelor psihonevrotice; pentru ordinea de rang a acestor tendințe și pentru gradul de îndepărtare de normal și apropierea de semnificația psihopatologică a acestor tendințe.

La femeile longiline se înregistrează o accentuare a tendințelor emotive, depresive și obsesivo-fobice cu psihastenie, iar în scala de evoluare a gravității acestora, 13% din femeile hiperemotive și 10% din femeile depresive prezintă valori cu semnificație psihopatologică.

La femeile breviline, apar patru tendințe psihonevrotice accentuate care își pun amprenta pe comportamentul lor în cadrul bolii: stările depresive și hipocondriace cu un scor mediu de 196,11 (comparativ cu 165,53 la femeile longiline și 120 la femeile normale) și cu o frecvență a variantelor cu semnificație psihopatologică de 31,4%; tendințele hiperemotive cu un scor mediu de 177,60% (comparativ cu 170,80% la femeile longiline) și cu o frecvență a variantelor cu semnificație psihopatologică de 28,6%; tendințele obsesivo-fobice, psihastenie cu un scor mediu de 150,17% (comparativ cu 128,0% la femeile longiline) și cu o frecvență de 17% a variantelor cu potențial psihopatologic; tendințe impulsive, cu un scor mediu de 149,14% dar cu o frecvență crescută a cazurilor cu semnificație psihopatologică de 28,6%.

Subliniem în acest context, vulnerabilitatea psihică mai accentuată a constituțiilor breviline feminine.

Prin comparație, la seria de bărbați, nu mai întîlnim aceeași situație — cu excepția tendințelor depresive pentru bărbații brevilini, unde, deși scorul mediu depășește cu puțin scorul de normalitate, frecvența cazurilor cu semnificație patologică atinge 14% din cazuri.

În *AFECȚIUNILE DERMATOLOGICE* — deși nu se poate vorbi de o structură psihologică corespunzătoare, unii autori găsesc unele corespondențe între unele dermatoze și sindroamele psihopatologice.

Sub raport constituțional, se subliniază din nou vulnerabilitatea psihică a femeilor cu constituție brevilină, prin accentuarea tendințelor psihonevrotice în următoarea ordine de rang: tendințe depresive și hipocondriace cu un scor mediu de 208,37 și o frecvență de 38,6% a cazurilor cu semnificație patologică; tendințele hiperemotive cu un scor mediu de 193,60 și o frecvență de 31,4% a cazurilor problemă (comparativ cu femeile longiline cu un scor de 162,18 și o frecvență de 15,6% a cazurilor problemă); tendințe obsesivo-fobice și psihastenie cu un scor de 168,69 și 10% din cazuistica situată în sfera psihopatologică; tendințele impulsive cu un scor de 159, 43, dar cu o frecvență ridicată (24,3%) a cazurilor cu semnificație psihopatologică.

Pentru seria de bărbați, variabilitatea tendințelor psihoneurotice se plasează în limitele normalității.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În *AFECȚIUNILE GENITALE* — se consideră astăzi, prin acreditarea psihologică experimentală că, cea mai mare parte a disfuncțiilor din sfera genitală nu au decît în mod excepțional o etiologie endocrină, imensa lor majoritate fiind expresia stărilor conflictuale. Perioada pubertății, perioada maternității la femeie, climacteriul, sunt perioade investite cu o mare încărcătură afectivă, care pot lua forma unor simple modificări psihologice nepatologice, pînă la tulburări neurotice, psihosomatice sau chiar la psihoze foarte grave.

Tendințele psihoneurotice sunt din nou mai accentuate la femeile breviline, dar important de semnalat ni se pare frecvența cazurilor cu semnificație psihopatologică a acestor tendințe și anume, pentru depresie și hipocondrie 45,7%, pentru emotivitate 25,9%, pentru tendințele obsesivo-fobice și psihastenie 14,8% și pentru impulsivitate 22,2%, ceea ce se constituie într-o „încărcătură afectivă negativă" îngrijorătoare pentru sănătatea psihică a acestor femei.

Prin comparație, femeile de constituție longilină au o cazuistică în sfera psihopatologicului de 14,5% pentru depresie și 13% pentru hiperemotivitate.

La seria de bărbați, cu tendințe psihonevrotice mai puțin accentuate, în sfera psihopatologicului se înscriu cu 20% depresivi și 10% hiperemotivi.

În *AFECȚIUNILE OSTEO-ARTICULARE* — s-ar părea că, majoritatea tulburărilor psihice ar apare după 10—20 de ani de la debutul afecțiunii și ele pot lua forma unor stări depresive și anxioase, uneori skizofreniforme în perioadele de acutizare a bolii.

MOSS și SOLOMON consideră că personalitatea acestor bolnavi ar fi dominată de anxietate, depresie, agresivitate, atitudini masochiste, în timp ce KOLB vorbește despre o mare fragilitate emoțională a acestora.

„Reumatismul psihosomatic" sau „nevroza reumatismală" (ANTONELLI) este o noțiune care a devenit de circulație în psihosomatică, conform căreia nu există reumatism fără o componentă nevrotică, distinctă de elementul psihologic consecutiv deformării anatomopatologice. Antonelli vorbește despre o nevroză pură sau „reumatism fără obiect" la care lipsește orice confirmare clinică, experimentală sau radiologică a simptomatologiei subiective.

Cercetarea noastră pune în evidență tendințe psihonevrotice mult mai accentuate și cu o pondere mai mare a cazurilor din sfera psihopatologicului la femei, comparativ cu bărbați.

Apare aceeași fragilitate psihică mai accentuată la femeile de constituție brevilină, comparativ cu cele de constituție longilină.

La femeile de constituție brevilină, ordinea de rang a tendințelor psihonevrotice înscrie pe primul loc tendințele depresive și hipocondriace, scor mediu 203,34 și 39,7% din cazuri în sfera psihopatologicului (comparativ cu femeile longiline cu scorul de 154,08 și respectiv 12,6% cazuri problemă); tendințele emotive au un scor mediu de 191,08 și o frecvență de 26,7% în sfera psihopatologicului (comparativ cu femeile longiline cu un scor mediu de 166,23 și 15,08% cazuri în sfera psihopatologică); tendințele obsesivo-fobice și psihastenie cu un scor mediu de 163,24 și 12,20% cazuri în sfera psihopatologică; tendințele impulsive cu un scor mediu de 151,69 și o frecvență de 18,3% cazuri cu semnificație psihopatologică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

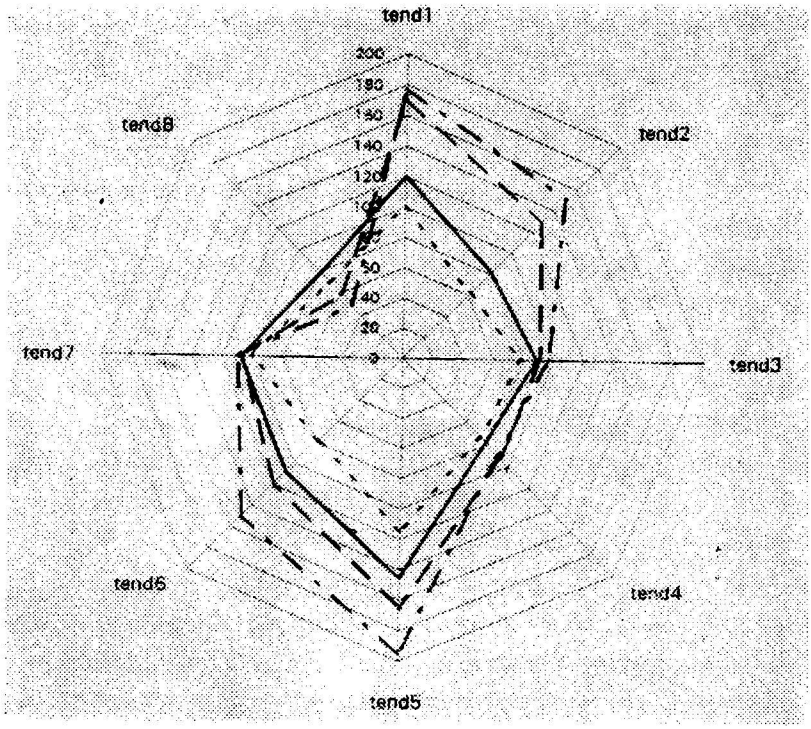

Fig. 1: Variabilitatea tendințelor psihonevrotice în afecțiuni pulmonare: — — Femei Long; —.—.— Femei Brev; — — — Bărbați Long; — Bărbați Brev.

În *AFECȚIUNILE RENALE* — cercetările efectuate de-alungul timpului, au pus în evidență o cointeresare neuropsihică în acest domeniu. WILLIAMS, JOHNSON, CHAPMAN — au subliniat importanța factorilor emoționali în declanșarea bolilor renale, iar CHERTOC vorbește despre unele perturbări ale funcției renale în absența unui substrat organic, dar care coincid cu situații conflictuale.

În cercetarea noastră, manifestările psihonevrotice sunt, din nou, net diferențiate între sfera feminină și masculină, între femeile de constituție brevilină și cele de constituție longilină, acesta fiind o constatare generală pentru toate afecțiunile psihosomatice studiate, nu numai în această lucrare, dar și într-o lucrare din 1993 — asupra afecțiunilor cardiovasculare, digestive, endocrine.

La femeile breviline cu afecțiuni renale, tendințele psihonevrotice care se depărtează de sfera normalului sunt: tendințele depresive și hipocondriace cu un scor mediu de 201,76 și o frecvență de 37,5% a variantelor cu semnificație psihopatologică; emotivitatea cu un scor mediu de 190,00 și 26,8% cazuri în sfera psihopatologică; tendințele obsesivo-fobice și psihastenie cu un scor mediu de 171,86 și o frecvență de 17,9% a cazurilor de relevație psihopatologică și tendințele impulsive cu un scor mediu de 160,07 și o frecvență de 23,2% a cazurilor din sfera psihopatologicului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

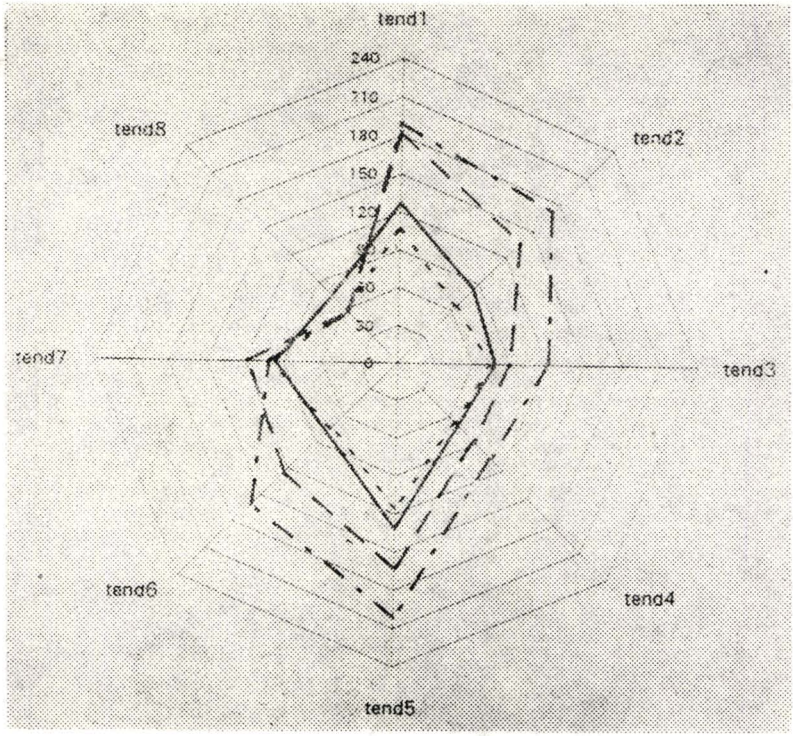

Fig. 2: Variabilitatea tendinţelor psihonevrotice în afecţiuni renale: — — Femei Long; —.—.— Femei Brev; — — — — Bărbaţi Long; — Bărbaţi Brev.

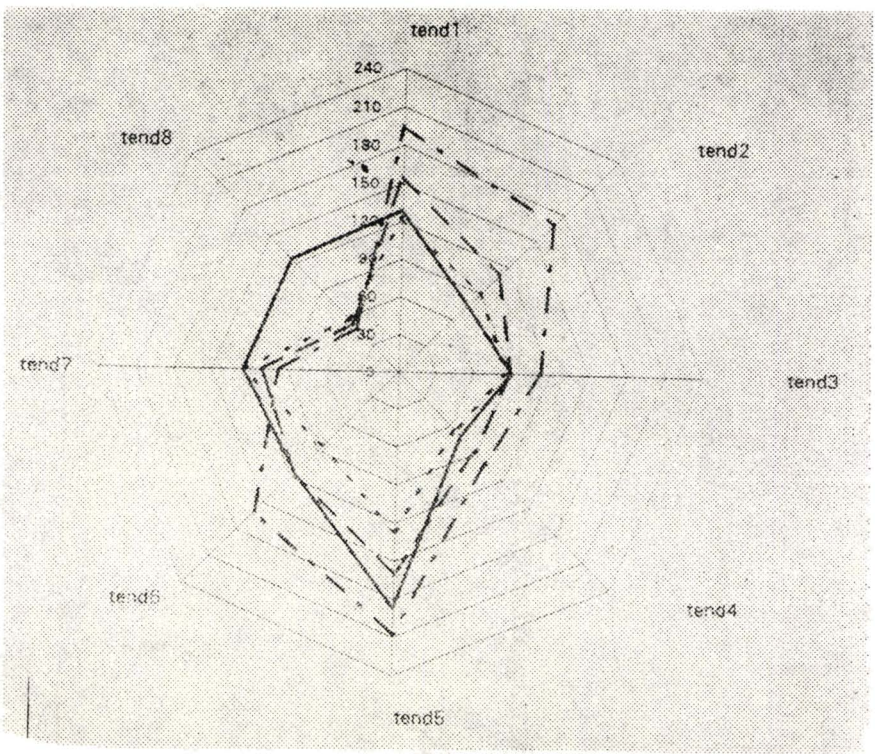

Fig. 3: Variabilitatea tendinţelor psihonevrotice în afecţiuni genitale: — — Femei Long; —.—.— Femei Brev; — — — — Bărbaţi Long; — Bărbaţi Brev.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

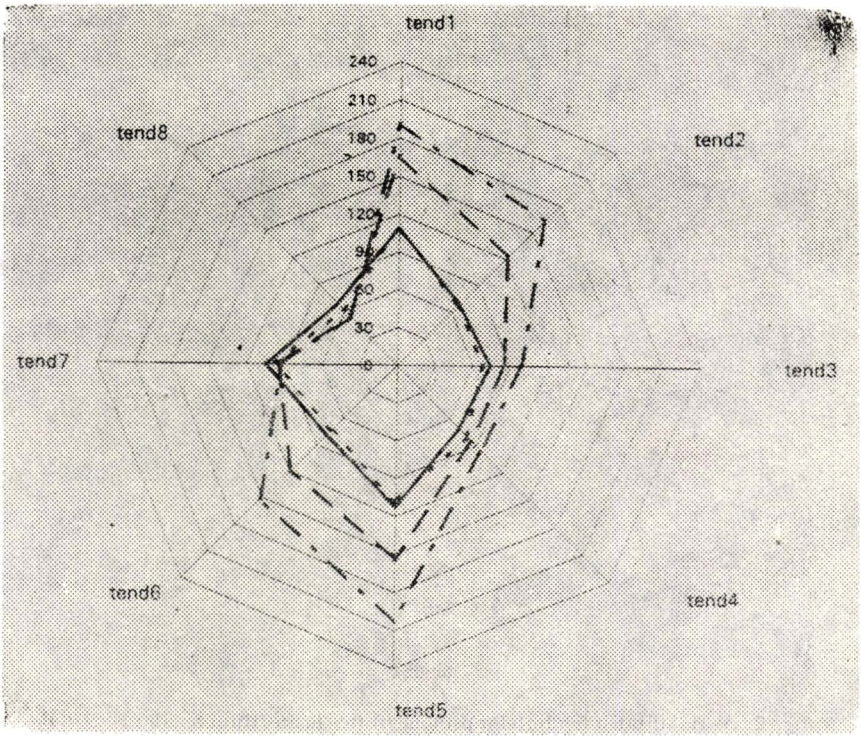

Fig. 4: Variabilitatea tendinţelor psihonevrotice în afecţiuni osteo-articulare: — — Femei Long; —.—.— Femei Brev; — — — Bărbaţi Long; — Bărbaţi Brev.

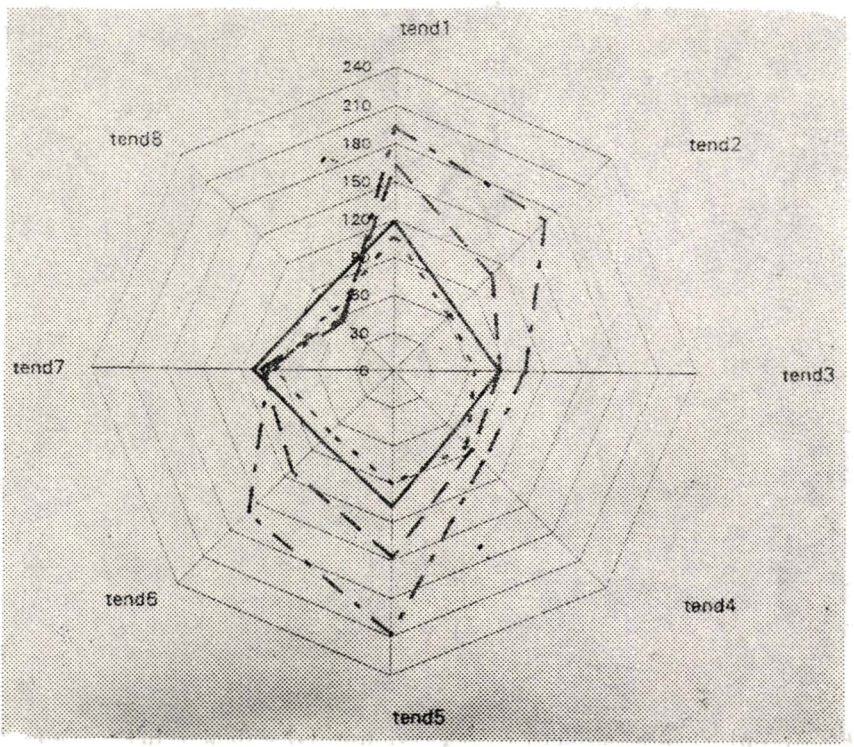

Fig. 5: Variabilitatea tendinţelor psihonevrotice în afecţiuni dermato-venerice: — — Femei Long; —.—.— Femei Brev; — — — — Bărbaţi Long; — Bărbaţi Brev.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONCLUZII

Cercetările efectuate de noi la nivel populațional, au pus în evidență constanta unei triade de tendințe psihonevrotice care ies din sfera normalului, sau se situează la limita dintre normal și psihopatologic, în afecțiunile psihosomatice, tendințele depresive, tendințele emotive și anxioase, tendințele obsesivo-fobice cu psihastenie. În unele afecțiuni psihosomatice la această triadă psihoneurotică se mai adaugă tendințele impulsive.

Aceste dominante psihonevrotice își schimbă ordinea de rang în diferitele afecțiuni psihosomatice, dar se caracterizează prin scoruri medii foarte ridicate și prin o frecvență crescută ce merge pînă la 1/3 din populația analizată, pentru variantele cu semnificație psihopatologică.

Expresia psihosomatică legată de starea de tensiune, emoție, anxietate, frustrare, conduc la tulburări în sfera funcției respiratorii. GRINKER și ROBBINS considerau tulburările psihosomatice respiratorii ca fiind expresia celei mai mari angoase pe fundalul unor stări conflictuale. Este vorba aici, în fapt, de o intoleranță la anxietate, de grave tulburări ale emotivității și fiind vorba de subiecți frustrați psihologic ei prezintă depresie și agresivitate.

În ceea ce privește afecțiunile gonadale, hiper și hipogonadismul nu pot reprezenta numai expresia singulară a perturbării endocrine, fără a lua în considerare rolul libidoului, regresiilor stărilor conflictuale și distorsiunile relaționale pe care aceste dezechilibre la determină și care modelează, la rîndul lor, „conduitele sexuale".

Perioada pubertății, perioada maternității pentru femei, perioada climacteriului, perioade cu o mare încărcătură afectivă se însoțesc de manifestări psihologice care pot atinge stadiul de tulburări neurotice, psihosomatice, ajungând pînă la psihoze foarte grave.

În afecțiunile aparatului locomotor se poate regăsi expresia unor tulburări psihonevrotice.

După DURET-COSYNS orice emoție crează și o stare de tonicitate musculară crescută; hipertonia și hipotonia musculară considerîndu-se a fi mijloace de manifestare emoționale.

ANTONELLI vorbește despre un „reumatism psihosomatic" sau „nevroză reumatismală" susținînd ideea că nu există reumatism fără o componentă nevrotică.

În afecțiunile renale, deși unii autori au negat existența tulburărilor psihice (KRAEPELIN), BAKER și KUNTSON au descris în uremie, tulburări de natură astenică, forme depresive, maniacale, paranoide.

În afecțiunile dermatologice, deși nu se poate vorbi de o structură psihologică premorbidă, unii autori găsesc corespondente între unele dermatoze și sindroame psihopatologice.

Cercetările noastre pun în evidență două constatări — pe de o parte vulnerabilitatea psihică a femeilor cu afecțiuni psihosomatice, comparativ cu a bărbaților, — pe de altă parte, în cadrul populației feminine, fragilitatea psihică deosebită a femeilor de constituție brevilină, la care triada manifestărilor psihonevrotice „pedalează" spre psihopatologic.

În cauzalitatea biologică s-a subliniat de nenumărate ori, importanța „terenului", înțelegînd prin acesta nu numai potențialul reactogen, ci mai ales modul particular de răspuns individual la factorii care participă la de-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

reglarea adaptării organismului, care se constituie ca aspecte nehomeostatice de răspuns la situațiile agresive din mediul social.

Acest „teren" trebuie privit, interpretat în contextul interacțiunii dintre factorii biologici, psihologici și sociali în sistemul personalității, în care particularitățile fiecărui factor în parte, determină trăsăturile specifice individuale care condiționează adaptarea sau eșecul adaptativ.

Psychoneurotic Tendencies in Some Psychosomatic Disorders

ABSTRACT

A sample of 445 males and 525 females with breathing, dermatologic, osteo-circular, genital and renal psychosomatic disorders was interdisciplinary studied from the bio-psycho-social prospect.

A methodological complex was applied in order to diagnose the somatic constitution and to emphasize the psychoneurotic tendencies.

In all the psychosomatic disorders we notice the very differentiated neuropsychic fragility of the female population in comparison with the male population, the psychic vulnerability of the brevilineal females in comparison with the longilineal females.

A triad of the psychoneurotic tendencies: hiperemotivity, depressive and hypocondriac tendencies, obsessivo-phobic tendencies are recorded in all these disorders, tendencies which „translate" an accentuated psychasthenia of the female population.

BIBLIOGRAFIE

1. A. ATHANASIU, *Elemente de psihologie medicală*, 1983, Edit. medicală, București.
2. VIRGIL-TIBERIU DRAGOMIRESCU, *Determinism și reactivitate umană*, 1990, Edit. Științifică, București.
3. VASILE VĂLEANU, CONSTANTIN DANIEL, *Psihosomatica. feminină*, 1977, Edit. medicală, București.
4. L. HARTMAN, *Reflections on Humane Values and Biopsychosocial Integration*, Am. J. Psychiatry, 1992.
5. G. IONESCU, *Psihosomatica*, 1975, Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
6. ELENA RADU et. collab. — *Psychosomatic Disorders From an Anthropological Perspective (II)*, Ann. Roumain Anthropol., 30, 1993.
7. ELENA RADU et. collab. — *Neuropsychic Disorders From an Anthropological Perspective (I)*, Ann. Roumain Anthropol., 29, 1992

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de Cercetări Antropologice „Fr. Rainer", București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTE PRELIMINARE PRIVIND VARIAȚIA CONDUCTIBILITĂȚII PALMARE ÎN FUNCȚIE DE VÎRSTĂ ȘI SEX

PICIOIU C., M. PICIOIU, M. CAZACU, R. PETCU

Studiile privind rezistența electrică sau echivalent conductibilitatea electrică a organismului uman au arătat că, atunci când parametrii curentului explorator rămân constanți, aceasta se modifică în funcție de anumiți stimuli din mediul înconjurător. O categorie importantă a acestor stimuli o constituie variația parametrilor electromagnetici ai mediului și în particular procedurile de tratament fizioterapeutice [2, 3, 5].

Valorile rezistenței cutanate variază în limite mari de la Kohmi la Mohmi. Variația conductibilității, definită ca inversă a rezistenței, este direct proporțională cu aceasta [2]. Ea este datorată pe de o parte particularităților anatomo-funcționale ale învelișului cutanat, pe care realizează o distribuție concordantă cu repartizarea punctelor de acupunctură [1]; pe de altă parte unor reglări homeostatice realizate pe cale reflex vegetativă dar și cu implicarea scoarței cerebrale [1, 2]. În acest ultim sens variațiile conductibilității au un rol adaptativ dar constituie și elementul la nivelul căruia pot fi evidențiate stressul, o anumită dinamică adaptativă și/sau terapeutică.

Cercetările efectuate până în prezent au vizat predominant organismul adult. Ele au urmărit evidențierea intervalului de valori normale ca și a abaterilor de la normal datorate bolii sau stimulării [1, 2, 3, 4, 5]. Spre deosebire de acestea studiul nostru urmărește să surprindă aspectele de dinămică ontogenetică a conductibilității cutanate în măsura în care vârsta se poate corela cu un anumit stadiu de dezvoltare funcțională a sistemului nervos central.

MATERIAL ȘI METODĂ

Conductibilitatea cutanată a fost investigată la un număr de 478 copii din care 220 de sex feminin și 258 de sex masculin. Aceștia au fost grupați, pe fiecare sex, în patru eșantioane de vârstă care cuprind intervalele: 3—6 ani, 7—8 ani, 9—10 ani și 11—14 ani. Tehnica de investigare a constat în determinarea conductibilității între un electrod aplicate palmar (în suprafață de 2 cm^2) și un electrod punctual aplicat succesiv pe pulpa degetelor de la mîna opusă (punctele extrameridiane 30 în acupunctură [1]). Pentru a menține ordinea succesiunii degetele au fost numerotate de la 1 la 10 astfel încît 1 corespunde policelui mâinii drepte iar 6 policelui mâinii stângi. Valorile conductibilității au fost cuprinse într-un interval de la 1 la 100 corespunzător instrumentului utilizat. Din valorile de conductibilitate pe fiecare deget s-a calculat o medie a eșantionului de vârstă și sex. Pornind de aici, în cadrul mai larg al dinamicii ontogenetice am abordat problematica diferențierii sexelor la nivelul valorilor medii ale conductibilității, ale variabilității acesteia și ale lateralizării dreapta—stânga. În acest scop:

a. pentru abordarea aspectelor de dinamică ontogenetică, din valorile conductibilităților medii pe fiecare deget s-a calculat o medie a fiecărei mâini (palme) notată X_D și respectiv X_S. Din acestea s-a obținut o medie interpalmară notată X_{DS}: S-au calculat de asemeni abaterile standard și coeficienții de variabilitate corespunzători acestor medii. Ultimii sunt notați V_{DS}, V_D și V_S. Ei exprimă pentru fiecare palmă variabilitatea mediilor digitale iar interpalmar mediilor palmare.

b. pentru evidențierea aspectelor de ansamblu ale diferențelor de sex, din mediile pe grupe de vârstă s-au calculat medii corespunzătoare fiecărui sex. Ele sunt notate X atât pentru palme cât și interpalmar.

c. pentru aspectele de lateralizare am utilizat coeficienți de lateralizare simpli de forma $L = \frac{D - S}{D + S} \times 100$, atât pentru valorile mediilor cât și pentru valorile variabilităților de eșantion. Pozitivarea acestor coeficienți indică valori mari pentru mâna dreaptă iar negativarea valori mari pentru mâna stângă.

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 81—83

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Rezultatele obținute sunt prezentate în tabelul 1 pentru băieți și în tabelul 2 pentru fete.

Din punctul de vedere al dinamicii ontogenetice se observă atât la băieți cât și la fete că, valorile conductibilității medii palmare și interpalmare X_{DS}, X_D, X_S cresc în intervalul de vârstă 3—10 ani iar apoi la 11—14 ani scad moderat. Spre deosebire de acestea coeficienții de variabilitate palmară V_{DS}, V_D, V_S scad în intervalul 3—10 ani și cresc moderat la 11—14 ani.

Tabelul 1

Băieți

Vârsta	X_{DS}	X_D	X_S	V_{DS}	V_D	V_S	L_X	L_V
3—6	70,16	66,13	74,18	7,25	8,16	6,35	—11,47	24,96
7—8	84,70	82,89	86,50	3,99	3,41	4,57	— 4,27	—29,07
9—10	92,88	93,74	92,03	2,92	1,67	4,17	1,84	—85,61
11—14	90,08	89,84	90,32	3,33	3,41	3,26	—0,005	4,50
X	84,46	83,15	85,76	—	—	—	—	—

Tabelul 2

Fete

Vârsta	X_{DS}	X_D	X_S	V_{DS}	V_D	V_S	L_X	L_V
3—6	61,99	56,19	67,79	7,91	10,36	5,47	—18,71	61,82
7—8	77,71	76,49	78,94	4,84	4,68	5,01	— 3,14	— 6,82
9—10	88,71	90,40	87,03	4,58	3,36	5,81	3,70	—53,49
11—14	82,35	83,19	81,51	5,35	6,32	4,38	2,04	36,26
X	77,69	76,57	78,82	—	—	—	—	—

Diferențele de sex apar la nivelul mediei eșantioanelor de vârstă X, conductibilitatea medie interpalmară și palmară fiind mai mare la băieți decât la fete. Aplicarea unui test t, al semnificativității diferențelor dintre mediile corespondente ale celor două sexe evidențiază faptul că: pentru X_{DS} diferența este semnificativă ($t = 3{,}54$; $t > 2{,}58$); pentru X_D semnificativitatea diferenței este incertă ($t = 2{,}18$; $1{,}96 < t < 2{,}58$) iar pentru X_S diferența este extrem de semnificativă ($t = 25{,}70$; $t > 2{,}58$).

Din punctul de vedere al lateralizării conductibilității L_X se observă că, mediile eșantioanelor de vârstă, la ambele sexe, sunt mai mari pentru mâna stângă în intervalul de vîrstă 3—8 ani, mai mari pentru mîna dreaptă în intervalul 9—10 ani, redevin mai mari pentru mâna stângă la băieți și rămân mari pentru mâna dreaptă la fete în intervalul 11—14 ani. Coeficientul de lateralizare al variabilității L_V evidențiază un fenomen opus cu valori crescute pentru mâna dreaptă la ambele sexe în intervalul 3—6 ani,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cu valoare crescută pentru mâna stângă în intervalul 7—10 ani și cu revenire la variabilitate crescută pentru mâna dreaptă după 10 ani mai mult la fete decât la băieți.

Toate aceste aspecte par să indice existența unor modificări ale conductibilității cutanate ce afectează aceleași perioade de vârstă dar se manifestă relativ diferit la cele două sexe. Ca ipoteză de lucru pentru cercetări ulterioare, considerăm că ele s-ar putea datora pe de o parte unor particularități neuro-endocrine specifice fiecărui sex în măsura în care anumite eșantioane de vârstă corespund micii pubertăți a lui Pende și fazei de tranziție de la aceasta la pubertatea propriu-zisă; pe de altă parte faptului că, perioada de 7 la 10 ani în care se produc și se maximizează aceste modificări corespunde cu impactul școlarizării și este dominată de modificări legate de dezvoltarea centrilor cerebrali implicați în deprinderea și utilizarea limbajului scris ca și în perfecționarea funcțională (în sensul conștientizării gramaticii) a centrilor vorbirii.

CONCLUZII

În limitele materialului studiat se poate afirma că există o dinamică ontogenetică a conductibilității cutanate manifestată prin variația conductibilității medii, a variabilității și lateralizării acesteia în funcție de vârstă. Există de asemeni diferențe între sexe manifestate în primul rând prin valori medii ale conductibilității mai mari la băieți și valori ale variabilității mai mari la fete.

Preliminary aspects concerning the variation of palm conductibility as a function of age and sex

ABSTRACT

In this paper we notice an ontogenetic variation of the cutaneous conductibility manifested on the average values of the variability and lateral coefficient. Differences between sexes are also recorded.

BIBLIOGRAFIE

1. DUMITRESCU I. F., CONSTANTIN D., *Acupunctură științifică modernă*, Junimea, Iași, 1977.
2. DUMITRESCU I. F., *Omul și mediul electric*, Ed. șt & encicloped., București, 1976.
3. EORY A., *Les raports de resistance electrique en function des facteurs de correlation*, Teză, Univ. Lorand, Budapesta, 1969.
4. NYBOYET J.E.H., *La moindre resistance a l'electricite dc surfaces punctiformes et de trajets cutaneés concordants avec les points et méridiens de l'acupuncture.* Imp. Jean-Louis, Paris, 1963.
5. PICIOIU C., *Modificări ale cîmpului electromagnetic palmar sub influența generatoarelor de aeroioni*, Symp. Bazele biologice ale proceselor de epurare, Acad. RSR, Iași, 1987.

Primit în redacție
la 15 aprilie 1994

Centrul de Cercetări Antropologice
„Fr. Rainer" București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CÂTEVA REPERE PSIHOLOGICE ÎN ASCENSIUNEA VÎRFURILOR DE MARE ALTITUDINE

RĂZVAN PETCU

În vara anului 1993, 7 alpiniști români, au realizat o expediție în munții Tiansan, din Asia Centrală, la granița dintre Kirghistan și China, având drept scop ascensiunea vârfului Pobeda, de 7 439 m. Trei dintre ei au reușit atunci performanța de a urca pe cel mai nordic vârf cu o altitudine de peste 7 000 m din lume, realizând astfel o premieră alpină românească.

În vederea precizării unor repere cu valoare antropologică pentru alpinistul de mare altitudine care abordează un asemenea munte, toți membrii s-au supus pe durata expediției unor probe relativ simple.

MATERIAL ȘI METODĂ DE LUCRU

Grupul expediționar a fost format din 6 bărbați și o femeie. Bărbații au avut vârstele de 23, 25, 37, 38 (2) și 42 de ani. Femeia era în vârstă de 36 de ani. Din punct de vedere al pregătirii, au fost un absolvent de liceu, 2 studenți și 4 absolvenți de institut de învățământ superior.

Probele au constat din:

I. Test scris de preferință la culoare, cu expunerea motivației corespunzătoare.

II. Răspunsul la 3 întrebări:

2.1. Îți pare rău că ai plecat în expediție?

2.2. Ce îți dorești cel mai mult în acest moment (al completării)?

2.3. Ce îți dorești după ascensiunea vârfului?

Testele a fost aplicate pe aproape întreaga durată a expediției. Au fost obținute un total de 157 de răspunsuri, numărul acestora variind între 21 și 23 ,de la un alpinist.

S-au prelucrat pentru fiecare subiect:

1.1. Frecvențele culori găsite ca plăcute.

1.2. Frecvențele culori găsite ca neplăcute.

1.3. S-au determinat, folosind motivațiile scrise, asociate la aceste preferințe.

3.1. Frecvențele tipurilor de semnificație folosite în exprimarea preferințelor cromaticei (Semnificații Simple, Semnificații Simbolice. Efect Direct, Implicarea Eului).

3.2. Frecventele numărului de cuvinte folosite pentru formularea preferințelor cromatice.

Răspunsurile la întrebarea 2.1. le-am analizat după tipul de acceptare (deplină, cu îndoieli, cu rezerve, ne acceptare) și după tipul de motivare a acceptării (simplă, restrânsă, amplă) folosită de subiecți.

Răspunsurile la întrebarea 2.2. au vizat evidențierea dorințelor legate de momentul prezent al completării testului (practice, fiziologice, spirituale și nimic).

Răspunsurile la întrebarea 2.3. au vizat evidențierea dorințelor viitoare față de momentul prezent al completării testului (realiste, imaginare, divine, real-imaginare, și eschiva).

Frecvențele astfel obținute le-am ordonat descrescător și am obținut o ierarhie a preferințelor, a motivărilor ș.a.m.d. pentru fiecare subect în parte. Prin selecționarea categoriilor care ocupă preponderent locurile 1,2,3 și 4 la toți subiecții, am determinat piramide ale categoriilor respective la nivelul întregului grup.

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 85—88

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Din analiza datelor au reieşit pentru bărbaţi drept culori preferate dominante: albastru şi verde, cyclam-ul ocupând o poziţie periferică, iar la femeie ordinea a fost inversă. Culori neplăcute dominante la bărbaţi au fost negru şi maro, iar la femeie: negru şi portocaliu.

În ierarhia tipurilor de motivaţie a preferinţelor cromatice, la bărbaţi Semnificaţia Simplă şi Simbolică domină comentariul ambelor tipuri de preferinţe, iar la femeie doar Semnificaţia Simplă. Prin locul 3 şi respectiv 2 ocupat de Efectul Direct la culori plăcute şi Implicarea Eului la culori neplăcute, înţelegem că bărbaţii şi femeia au acordat o importanţă practică diminuată culorilor. La ei a dominat aspectul spiritual, contemplativ, legat de acestea.

După numărul de cuvinte folosit pentru exprimarea preferinţelor cromatice, la bărbaţi a reieşit o preocupare pentru o exprimare sintetică, revelatoare pentru ce aveau de scris. Rar au folosit mai mult de 2 cuvinte. Pentru femeie, pentru culorile plăcute ierarhia a fost trei, unu, patru, iar pentru cele neplăcute unu, doi, trei.

Din analiza răspunsurilor la prima întrebare, a reieşit că în grup a dominat tipul de acceptare deplină a rigorilor şi vicisitudinilor expediţiei, exprimată de obicei într-un mod concis. Exprimarea unei acceptări cu rezerve a fost rară, la unii chiar nu a fost prezentă de loc, iar atunci când a fost prezentă, a fost însoţită de o motivaţie mai amplă.

Din analiza răspunsurilor la a doua întrebare, a reieşit că în cadrul dorinţelor momentane, la bărbaţi au dominat cele realiste (practice şi de ordin fiziologic), în secundar aparînd dorinţele de ordin spiritual şi pe ultimul loc absenţa vreunei dorinţe exprese (nimic). La femeie au dominat dorinţele de ordin fiziologic, urmate de cele practice, pe ultimul loc aflându-se cele spirituale.

Din analiza răspunsurilor la cea de-a treia întrebare, a reieşit că, în privinţa viitorului, atât pentru bărbaţi cât şi pentru femei, opţiunile realiste au precumpănit la nivelul grupului, fiind urmate de eschiva şi doar într-o mai mică măsură în acest tip de proecţie mentală au fost implicate aspecte spirituale (imaginar, divin), sau mixte (real-imaginare).

Tabelul 1

Structura răspunsurilor la a III-a întrebare(%)

Tip dorinţă	nr. sub. 1	nr. sub 2	nr. sub 3	nr. sub 4	nr. sub 5	nr. sub 6	nr. sub 7
realistă	85.71	95.00	65.22	73.91	100.00	45.45	26.09
imaginară	0.00	0.00	8.70	0.00	0.00	0.00	21.74
divinitate	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	26.09
eschiva	14.29	5.00	17.39	0.00	0.00	54.55	0.00
real. imag.	0.00	0.00	8.70	26.09	0.00	0.00	26.09

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În decelarea elementelor comune celor 3 alpiniști care au urcat pe vârf față de ceilalți, am fost ajutați de răspunsurile laa treia întrebare. Astfel, (vezi Tabelul 1), observăm că la 2 dintre ei răspunsurile care s-au încadrat în categoria mixtă, real-imaginar (ex: „Liniște. Pregătirea unei noi expediții"), au întrunit un sfert din totalul răspunsurilor, iar pentru al treilea puțin peste 8,5%, în timp ce la ceilalți subiecți nu am găsit răspunsuri încadrabile la această categorie.

Din punct de vedere al preferinței cromatice și al tipului de motivație folosit, doi s-au încadrat cu opțiunile lor în cele dominante în grup, în timp ce pentru al treilea ierarhia cromatică a fost: alb, galben, albastru. La acesta din urmă reținem menționarea divinității în opțiunile cu privire la viitor (ex.: Ce o vrea Dumnezeu. Ce o da Dumnezeu), care la toți ceilalți membri ai expediției a lipsit.

Structura răspunsurilor celor trei subiecți care au ajuns pe vârf reflectă trei grade de implicare în proiectele de viitor a planului divin:

semnificativ (21,7%)

sporadic, doar în răspunsurile încadrate la categoria real-imaginar

deloc

La cel din urmă, răspunsurile din categoria real-imaginar fiind dominate de o întoarcere (retragere, refacere) într-o edenică natură inverzită (ex.: Să mă refac și să mă odihnesc în tihnă în poiana liniștită a unei păduri nepoluate de la munte. Să mă recreez în mijlocul unei naturi înverzite, a unui iaz unde să pescuiesc). Această aspirație pare că a luat locul invocației divine din răspunsurile de aceeași categorie ale celorlalți doi.

Din punct de vedere al proiecției clare spre natura a răspunsurilor la cea de-a treia întrebare, am constat o ordine inversată a subiecților ce ocupă locul 1 și respectiv 3, față de ierarhia de mai sus:

semnificativ	(așa cum am motivat la subiectul analizat anterior) doar în răspunsurile încadrate la categoria real-imaginare
sporadic	
deloc	proiecția în(spre) natura lipsește cu desăvârșire

Analiza structurii răspunsurilor celorlalți subiecți, care nu au urcat pe vârf, a evidențiat următoarele situații:

— un realims care domină în totalitate (100%)

— un realism corectat doar de prezența mai mult sau mai puțin sporadică a eschivei (14.2% și 5%). (Acesta e și cazul femeii (5%)).

— proporția răspunsurilor de tip eschiva (54.5%) le întrece pe cele de tip realist (45.4%), la celelalte categorii neavând nici un răspuns, măcar sporadic. (A fost singurul membru al expediției care la întoarcere, din cauza degerăturilor pe care le-a dobândit în cursul ascensiunii, a suferit o spitalizare de aproape 4 luni de zile și o operație de amputare parțială a câtorva falange finale de la degetele de la picioare).

Concluzii privind structura aspirațiilor alpiniștilor din acest grup, care au urcat pe vârf.:

1) o impărțire armonioasă între problemele de ordin real și cele de ordin spiritual

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

2) o pondere ridicată a problemelor de ordin real cu:
2.a.) o sporadică implicare a planului divin și a naturii
2.b.) fără o implicare a planului divin, dar cu o implicare ridicată a naturii ca factor de refacere și regenerare

Excesul de realism și(sau) eschiva nu constituie un cadru propice realizării unui asemenea tip de aspirație umană, cum e aceea de a urca vârfuri de peste 7 000 de metri, chiar și în cazul unor alpiniști cu experiență.

Some psychological reference position in the climbing of high altitude peaks

ABSTRACT

During the Romanian expedition (7 alpinists, 6 men and one woman, who climbed the peak Pobedy (7 439 m) in TIANSAN mountains, in 1993), we analysed the pleasures (displeasures) colours and the answers at 3 questions. Blue and green where found as pleasures colours for men and cylame and green for woman. Black and brown where displeasures colours for men and black and orange, for woman.

It resulted that only those who, at the question about their wish after the climbing of the peak, haid 8,5% and 26.09% of answers in wich the realistics ans spirituals (cultural and (or) religious) desires coexisted, arrived on the peak.

BIBLIOGRAFIE

1. GUJA CORNELIA, *Resultats de quelques recherches anthropologiques sur l'attraction des couleurs*, Bull. et Mem. de la Soc. d'Anthrop. de Paris, t. 2, serie XIV, 1985, p. 215—226.
2. GUJA CORNELIA, SĂHLEANU VICTOR, *Studiu antropologic privind preferințele și repulsia față de culori ale unor colectivități din Romania*, St. Cerc. Antropo, T. 15, pp. 53—55.
3. OPRESCU IOAN, *The contribution of Roumanian cultural-linguistic anthropology to the complex study of Man*, in vol. LANGUAGE AND MAN) ed. MOUTON, 1976, p. 42.

Primit la redacție
la 15 Aprilie 1994

Centrul de Cercetări Antropologice
București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

SCURTĂ INCURSIUNE ÎN ETOLOGIA RELAȚIILOR OM-ANIMAL

ANA GLAVCE, CARMEN STRUNGARU, RICHARD RUS

La realizarea acestui studiu s-a pornit din dorința de a investiga mecanismele care guvernează relațiile interspecifice pe care omul le stabilește și le întreține cu alte animale, precum și a măsurii în care aceste relații sunt influențate de diferiți factori cum ar fi vârsta, sexul sau apartenența la un anumit mediu social, a subiecților umani.

MATERIALE ȘI METODE

Prezentul studiu reprezintă doar un segment dintr-o cercetare mai amplă asupra etologiei relațiilor om-animal în vederea căruia a fost elaborat un chestionar original cu mai mulți itemi dintre care, în prezenta lucrare ne vom referi doar la unul: „Ce animal preferați? De ce?".

Chestionarul a fost aplicat unui număr de 1881 subiecți între 8 și 18 ani din mediul urban și 1500 subiecți între 7 și 14 ani din mediul rural. Subiecții au fost invitați să dea informații numai asupra vârstei și sexului, evitând astfel reticențele pe care semnarea testelor le-ar fi putut trezi.

S-a utilizat un algoritm în care au intrat în analiză cele două segmente ale itemului în funcție de vârsta, sexul și mediul de proveniență al subiecților. Răspunsurile fiind în general multiple, frecvența tipurilor de răspuns s-a calculat în funcție de numărul total de elemente de răspuns și nu în raport cu numărul de subiecți chestionați.

PREZENTAREA REZULTATELOR OBȚINUTE

O privire generală asupra rezultatelor evidențiază încă de la bun început existența unei semnificative diferențe între „ierarhia" animalelor preferate în mediul rural și urban. În timp ce în mediul urban pe primul loc se situează câinele (citat în 45,7% din cazuri) urmat fiind de pisică (18,7%) și cal (14,43%) (fig. 1, 2) în mediul rural cel mai frecvent citate sunt animalele domestice de tipul vacii, porcului, oii, păsărilor de curte, etc. (36,2%) urmate de cal (21,2%) și câine (18%) (fig. 3.4.)

Se pot constata și diferențe ce țin de vârsta sau sexul subiecților chestionați. Astfel, în mediul urban fetele începând cu vârsta de 13—14 ani par să manifeste un accentuat interes pentru cal (animal citat în numai 5% răspunsuri la fetele de 8 ani, pentru ca la 14 ani să atingă un procentaj de 27%). Această tendință nu se observă și la subiecții de sex masculin, la care media citărilor acestui animal la 14—17 ani este de 10,5% în timp ce la fetele de aceeași vârstă este de 24,5%. La subiecții din mediul rural preferința pentru cal este, dimpotrivă, manifestată de către băieți (în medie 29% față de fete care îl citează doar în 13% din cazuri).

În privința calităților pe care subiecții declară că le apreciază cel mai mult la un animal, cel mai frecvent citate în mediul urban sunt frumusețea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

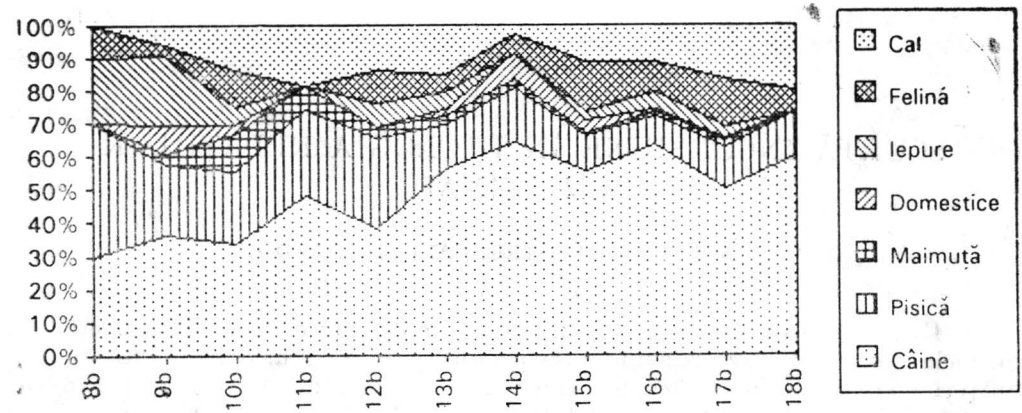

Fig. 1. — Variabilitatea relativă a preferinței pentru diferite animale a subiecților de sex masculin (urban).

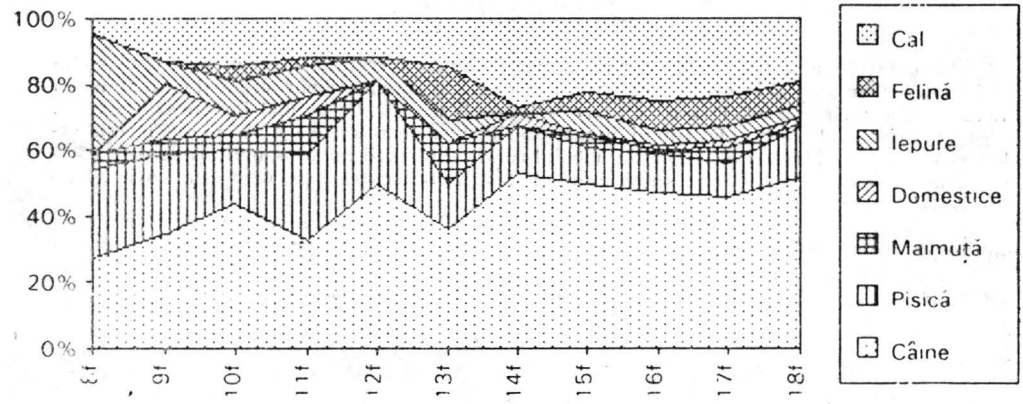

Fig. 2. — Variabilitatea relativă a preferinței pentru diferite animale a subiecților de sex feminin (urban).

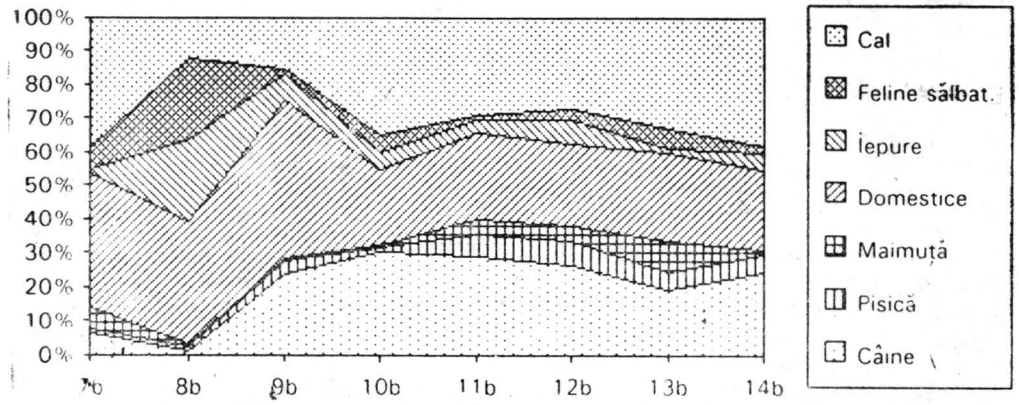

Fig. 3. — Variabilitatea relativă a preferinței pentru diferite animale a subiecților de sex masculin (rural).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

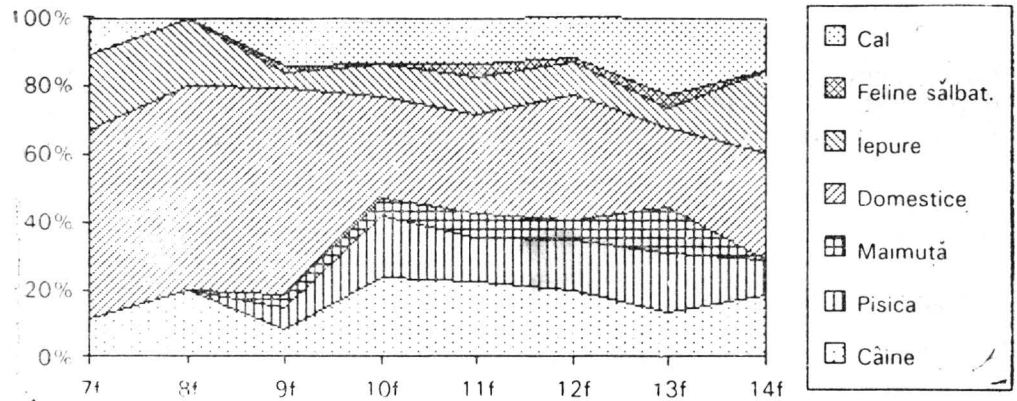

Fig. 4. — Variabilitatea relativă a preferinței pentru diferite animale a subiecților de sex feminin (rural).

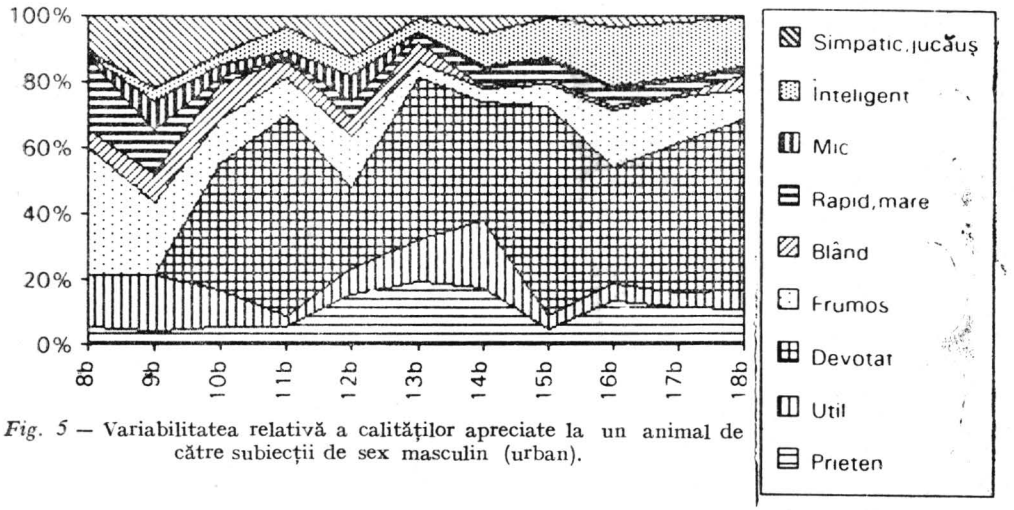

Fig. 5 — Variabilitatea relativă a calităților apreciate la un animal de către subiecții de sex masculin (urban).

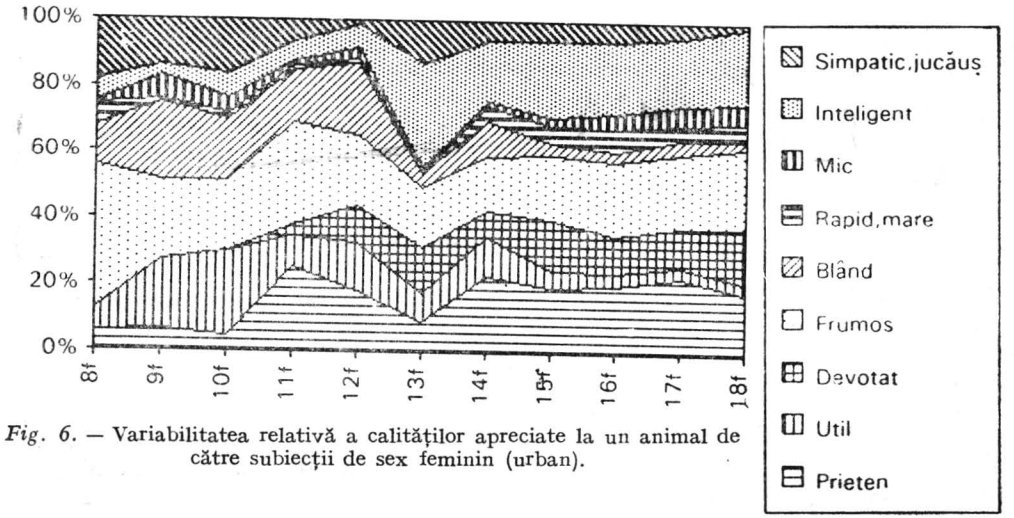

Fig. 6. — Variabilitatea relativă a calităților apreciate la un animal de către subiecții de sex feminin (urban).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(21,7%), prietenia (15,7%) și inteligența (14,8%), aceasta din urmă mai ales după vârsta de 13—14 ani (22% citări între 13 și 18 ani spre deosebire de 6,1% citări între 8 și 12 ani). Utilitatea animalului este mai frecvent citată

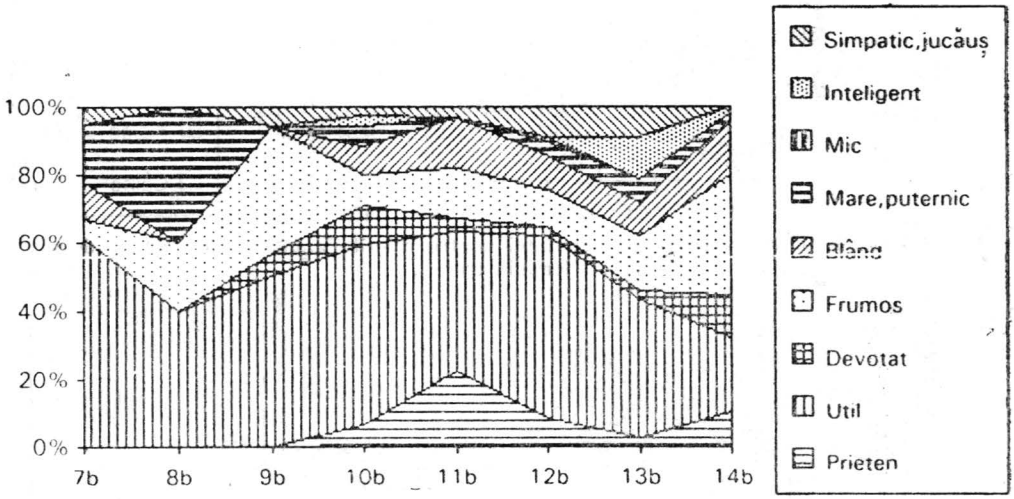

Fig. 7. — Variabilitatea relativă a calităților apreciate la un animal de către subiecții de sex masculin (rural).

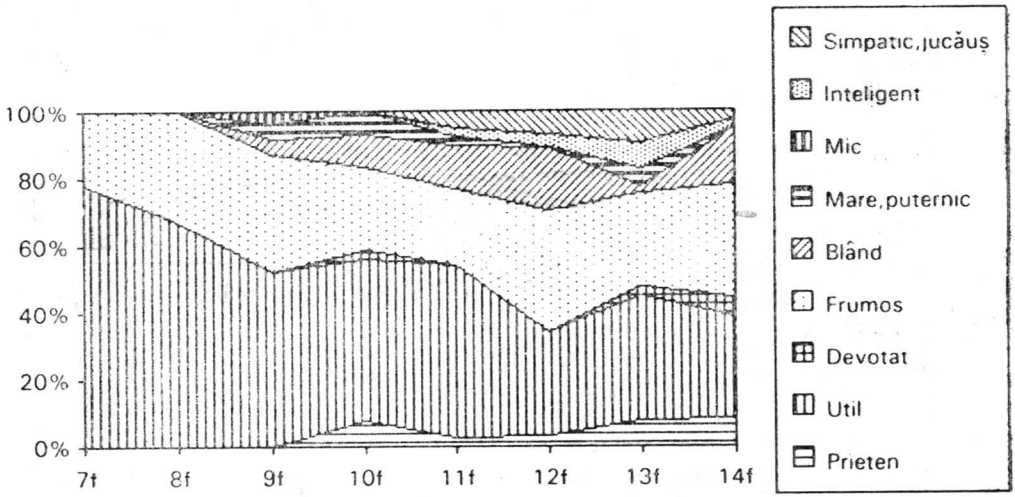

Fig. 8. — Variabilitatea relativă a calităților apreciate la un animal de către subiecții de sex feminin (rural).

de către subiecții de vârste mici din mediul urban (14,7% între 8 și 12 ani și 10% între 13 și 18 ani) (fig. 5.6.)

La subiecții din mediul rural utilitatea este calitatea cea mai apreciată de către subiecți la un animal (47,4%) urmată de frumusețe (24%) și blândețe (8,6%) (vezi fig. 7 și 8).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DISCUȚII GENERALE ȘI CONCLUZII

Un experiment asemănător a fost realizat și de către Desmond Morris („Maimuța goală", 1967), însă există diferențe între condițiile în care au avut loc cele două experimente: în timp ce noi am aplicat chestionarul fără ca în prealabil să se fi făcut vreo informare cu privire la tema sa, Morris l-a aplicat după prezentarea unei emisiuni televizate pe teme zoologice.

Morris observa analizând rezultatele sale că preferințele manifestate de către subiecții chestionați nu reflectă influențe estetice sau economice puternice: „Totuși ele sunt bine înzestrate cu trăsături antropomorfe și tocmai la aceasta reacționează copiii când își spun preferințele".

Prin comparație rezultatele noastre ne fac să credem că nu atât trăsăturile antropomorfice sunt cele care atrag simpatia subiecților noștri, cât mai degrabă o anumită combinație de trăsături ale animalului atât comportamentale cât și morfologice. Pentru subiecții chestionați de noi pare mult mai important comportamentul social al ciinelui decât poziția verticală a pinguinului sau capacitatea de a manipula obiecte a ursului Panda.

În 1943 K. Lorenz evidențiа faptul că diversele comportamente de îngrijire a progeniturii și răspunsurile afective ale unei persoane în fața unui copil sunt foarte probabil declanșate prin mecanisme înnăscute de o serie de trăsături distinctive caracteristice unui nou-născut: cap mare în raport cu corpul, frunte bombată, ochi mari, extremități scurte și rotunjite, suprafața corpului moale și elastică, obraji protuberanți. Acestor atribute fizice li se alătură cele comportamentale. Lorenz este de părere că atunci când un obiect posedă câteva din aceste caracteristici, el va declanșa la copil anumite emoții și comportamente tipice. Acele obiecte vor fi apreciate ca fiind „drăguțe", „adorabile" și suntem tentați să le luăm în brațe, să le mângâiem. B. Hucksted (1965), B. T. Garder și L. Wallach (1965) au demonstrat experimental faptul că o frunte bombată și o cutie craniană relativ mare sunt caracteristici care ne fac să considerăm un animal „drăguț". (Industria de jucării și cea cinematografică se folosesc de toate acestea construind modele exagerate).

Referindu-se la câine, Morris susține că „el (câinele) este prin definiție orizontal — l-am învățat pe câine să se ridice și să cerșească. În dorința noastră de a-i da o înfățișare antropomorfă bietei creaturi, am mers chiar mai departe. Noi înșine neavând coada, am început să-i retezăm și lui coada. Noi având fața aplatizată, am utilizat încrucișarea selectivă pentru a-i reduce structura osoasă din regiunea botului. Noi nu vedem animalele ca animale ci ca reflecții ale noastre personale, și dacă oglinda deformează prea mult, fie că o strâmbăm pentru a-i da forma dorită, fie o desconsiderăm".

În opinia noastră, în cazul câinelui, retezatul cozii are mai puțin rațiuni de ordin antropocentric cât motive legate de faptul că urechile și coada fiind extremitățile cele mai vulnerabile în cursul încăierărilor se practică amputarea lor la câinii folosiți la pază sau vânătoare, pentru a-i cruța de răniri.

Este foarte adevărat că omul a creat o serie de rase de câini „modelându-le" diferitele caractere după bunul său plac și nu este mai puțin adevărat că în genere omul tinde să-și transforme câinele într-un soi de clovn care să întrețină asistența. Credem că toate acestea se datorează într-adevăr ambiției omului de a modifica animalul după „gustul" său, dar aceasta nu pentru a umaniza animalul cât din dorința de a poseda ceva modelat în funcție de necesități utilitariste, estetice sau afective.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

La subiecții de sex feminin din mediul urban se poate observa la vârsta pubertății subită comutare a interesului pentru cal. Așa cum constata și Morris, la nici un animal îndrăgit nu apare această diferență mare între sexe în privința modului în care este privit. Explicația oferită de Morris este următoarea: „Trăsătura unică a calului este că el reprezintă ceva care se încalecă și se călărește. Trecerea de care se bucură la fete pare a rezulta din combinarea masculinității sale cu poziția și acțiunile efectuate pe spinarea sa".

Vârsta la care se manifestă această acută preferință pentru cal, faptul că ea se manifestă la fete, precum și scăderea preferinței pentru cal după pubertate sunt, fără îndoială, motive suficiente care să plaseze în favoarea unei explicații care să implice procesul de sexualitate puberală. Probabil însă că odată cu instalarea pubertății fetele devenind conștiente de „fragilitatea" lor (la care educația tradițională și ideile preconcepute despre „ordinea socială" contribuie cu prisosință) și în același timp începând să devină avide de afecțiune (dar de un alt tip de afecțiune decât cel oferit de genitori, rude sau camarazi) ele văd în cal reprezentarea simbolică a tipului ideal de partener. În general la această vârstă interesul pentru un partener de sex opus, deși manifestat, nu este unul pur sexual — sau ce puțin nu este încă conștientizat ca atare, (de multe ori din motive educaționale). Ca urmare noi tindem să dăm acestei pasagere preferințe pentru cal o explicație legată mai degrabă de nevoia de modele și de tensiunile afective intens resimțite la această vârstă. În plus, calul primește poate în subconștientul fetelor, o parte din gloria celor care îl călăresc în filme și cărți, asta probabil din „pudoare" pe care fetele o au în a admira direct călărețul...

Urmărind modul în care calul este citat de către fetele din mediul rural, vârsta instalării pubertății nu mai pare a fi însoțită de creșterea frecvenței citării sale, motiv în plus în favoarea ipostazei ca reacția fetelor pubere din mediul urban față de cal ar *avea* motivații de ordin preponderent cultural și nu biologic.

În lucrarea sa, Morris susține existența unei legături între dimensiunea animalului preferat și vârsta subiecților. „Copiii mai mici văd în animale niște substituți ai părinților, iar copiii mai mari văd în ele niște substituți ai copiilor. Când copilul este foarte mic, părinții sunt pentru el cele mai importante figuri protectoare (...) și prin urmare animalele mari și prietenoase sunt ușor de identificat cu figurile părinților. Pe măsură ce copilul crește (...) a ține un animal în casă devine o formă de „paternitate infantilă".

Subiecții de vârste mici chestionați de noi par să fie atrași în special de animalele de talie mică, urmând ca pe măsură ce înaintează în vârstă să citeze din ce în ce mai frecvent animale de talie mai mare. Acest fapt este însă valabil numai la subiecții din mediul urban. La cei din mediul rural nu se manifestă vreo corelație a dimensiunilor animalelor preferate cu vârsta. În aceste condiții, se pare că dimensiunile animalelor nu influențează decât preferințele subiecților mediului urban, caz în care copiii de vârste mici preferă animalele mici, inofensive (animale-jucărie), odată cu înaintarea în vârstă locul „animalelor-jucărie" fiind luat de „animalele-simbol".

La adulți, susține Morris „reacțiile" devin mai variate și sofisticate, dar antropomorfismul de bază persistă. Naturaliștii și zoologii serioși deplâng acest fapt, dar (...) astfel de reacții simbolice nu ne spun nimic despre adevărata natură a diferitelor animale implicate (...) și constituie o prețioasă supapă secundară pentru trăirile emoționale".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În mediul urban, animalele domestice (prin aceasta înțelegând animale de ogradă de tipul vacii, porcului, păsărilor de curte, etc.) sunt mai frecvent citate doar la 7—8 ani. În antiteză, aceste animale sunt pe primul loc în „topul" preferințelor subiecților din mediul rural, motivația fiind invariabil legată de utilitatea directă a acestor animale. Copiii sunt atât de obișnuiți cu ideea că animalele sunt făcute pentru a fi folosite sau consumate încât nu par a avea nici cea mai vagă preocupare sau neliniște cu privire la soarta sau simțămintele lor. În mediul urban, unde animalul este „prieten", nemenționarea animalelor de ogradă printre animalele preferate pare să rezulte nu atât din necunoașterea lor cât din dorința de autoprotejare prin necreerea de atașamente vis-à-vis de ființe care în ultimă instanță constituie alimente. Pentru copiii din mediul urban a place înseamnă a iubi, a comunica — de aici imposibilitatea de a și consuma ființa iubită. În mediul urban animalul de regulă considerat „util" este câinele, însă această utilitate este clar de altă natură decât cea alimentară.

Sunt categoric diferite motivele pentru care un animal place în cele două medii: în timp ce subiecții din mediul rural pun accentul pe „foloasele" pe care le pot trage de la animalele din jurul lor, subiecții din mediul urban pun preț pe animalele cu care pot comunica afectiv. Unificator într-o oarecare măsură pentru cele două medii este faptul că ambele categorii de subiecți manifestă interes pentru „frumusețea" animalelor preferate, dar și aici apar deosebiri: copiii din mediul urban se simt atrași de un „câine de rasă" sau „un cal pur sânge" în timp ce copiii din mediul rural aplică aceste criterii estetice la animalele de ogradă (în cazul cărora „frumusețe" este mai degrabă sinonim cu „putere de muncă", „sănătos"). În ambele cazuri transpare însă orgolii de a avea un animal-podoabă care să confere deținătorului său o anumită poziție ierarhică.

A short incursion in the ethology of human-animal relationship

ABSTRACT

The aim of this study consists in the identification of the mechanisms that are ruling the interspecific relations between human and non-human animals and, in the same time, to estimate the influence that factors like age, sex and social environment of the human subjects may exert over these relations.

Two main conclusions resulting are: first, that there is a strong emotional undercurrent to human ideas about animality; and ,secondly,that to subject these ideas to critical scrutiny is to expose highly sensitive and largely unexplored aspects of the understanding of our own humanity.

BIBLIOGRAFIE

1. D. MORRIS, *„Maimuța goală"*, Ed. Enciclopedică, București, 1991.
2. * * *„What is an animal"* — Tim ingold (Editor), Londra, 1988.
3. I. EIBL-EIBESFELT, *„Ethologie-biologie du comportement"*, 1984.

Intrat în redacție la
15 aprilie 1994

Centrul de Cercetări Antropologice

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

«CARTEA TRANSFORMĂRILOR» ÎN BIBLIOTECA LUI FR. I. RAINER

VICTOR SĂHLEANU

Despre cărțile din biblioteca lui Fr. I. Rainer (1874—1944), întemeietorul Institutului de Antropologie din București (1940) care-i poartă numele, a fost publicată, cu altă ocazie, o lucrare relativ întinsă. În această lucrare — care nu putea să fie un catalog exhanstiv, ci o încercare de a contura profilul spiritual al marelui nostru erudit și dascăl (profesor de anatomie la trei facultăți: medicină, Școala superioară de belle-arte și Institutul superior de educație fizică; șeful unei catedre din personalul căreia s-au afirmat aproape douăzeci de profesori universitari, un laureat al Premiului Nobel și numeroși academicieni). El — însuși ales membru de onoare al Academiei Române (1943), moștenirea sa muzeală, de colecții de cranii și alte piese anatomice nu este mai puțin însemnată decât clădirea institutului (1936) în care funcționează și azi cei care-i continuă opera, și decât bibliotecile (cea de institut și cea personală) la care ne-am referit.

Ocazia apariției, în traducere românească, a celebrei *Cărți a transformărilor: Yi King*, ne îndeamnă la o completare semnificativă a lucrării în care am vorbit despre cele câteva mii de titluri ale acelor biblioteci. Într-un raft aparent mai puțin ispititor al Camerei memoriale, am întâlnit « dovada » că această mare operă a culturii chineze nu a fost ignorată de Fr. I. Rainer, ci dimpotrivă. Este vorba de cele două volume inventariate sub numărul B(A.R.P.R.) II 1594, ale traducerii în limba germană (autorul traducerii o numește « ingermănată » — *verdentsch* și explicitată) din 1924. Este o ediție în tiraj restrâns (exemplarele fac parte din cele trei mii menționate pe coperta interioară) pe care Fr. Rainer o răsfoise cu atenție, dovadă sublinierile cu creion negru și cu creion albastru — roșu care se întâlnesc pe primele 238 pagini ale primului volum.

Să încercăm să situăm perioada respectivă în biografia și ergografia lui Fr. I. Rainer. După ce, între 1913 și 1916, predase anatomia la Facultatea de Medicină din Iași, lucrase, din ordin regal, sub ocupația germană în București, ținând cursuri pentru studenții germani (condiție impusă *de el*, trupelor de ocupație) cât și *pentru cei români*.

Totodată activa ca prosector și șef al Spitalului de tuberculoși, iar soția sa (Maria Trancu-Rainer) depunea eforturi competente și supra-omenești pentru a asigura chirurgia de urgență a zonei. În 1920 fusese transferat ca profesor de anatomie și embriologie la Facultatea de medicină din București, iar în 1921—1922 fusese asociat corpului universitar de la Arte Frumoase și Educație fizică și sport. În 1921 efectuase o călătorie de studii în Occident; în 1924 pusese piatra de temelie a casei sale din str. Belgrad nr. 7, iar în 1927 își începe activitatea de teren în Antropologie, legat de campaniile monogra-

St. cerc. antropol., 1994, t. 31, p. 97—99

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

fice ale lui D. Gusti, În 1930 va fi numit director al Institutului superior de educație fizică din București.

Nu deținem de texte memorialistice sau de jurnal personal în perioada 1921—1929 și nici nu cunoaștem o activitate publicistică în acest interval. Firește, erau ani de fecundă activitate didactică și de prestații « socratice » în convorbirile sale zilnice (unele « peripatetice ») cu cei apropiați din Catedre. Printre aceștia au fost Horia Dumitrescu, A. Teitel, Gr. T. Popa și-spre sfârșitul perioadei — P. Georgescu și acad. St. M. Milcu. Începutul acestei perioade este perturbat de mișcările studențești naționaliste, Fr. I. Rainer fiind nevoit (într-una din manifestările huliganice) să « se apare cu pistolul în mână ». Nu s-a cercetat deocamdată oglindirea acestor ani zbuciumați în corespondența sa sau în amintirile unor elevi și cunoscuți. Este posibil ca experiența tragică a războiului ca și deruta politică postbelică să fi stimulat interesul lui Rainer pentru filosofia multimilenară a Extremului Orient. Este de asemeni posibil ca pentru intelectualul alogen dar perfect asimilat patriei sale adoptive, expertizele craniologice și osteologice din săpăturile de la Curtea de Argeș (rezultate publicate în 1923), incluzând craniul lui Mihai Viteazul de la Mănăstirea Dealului, să fi dat o nouă nuanță, istorico-filosofică, considerațiilor sale istoric-evoluționiste.

Avem motive să presupunem că, în acești ani. Fr. Rainer s-a pregătit metodic și metodologic în vederea cercetărilor antropologice de teren. Argumentul este teza de doctorat în medicină și chirurgie a Valentinei Roșca, susținută în martie 1926 sub nr. 2449 și intitulată *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*. Este o « anchetă » de tip transversal efectuată de 448 persoane, ceea ce a necesitat multe luni (sau chiar ani) de cercetare. Harta de la p. 8 arată că originea acestora este mai ales loco-regională, fiind însă prezentate și județe ardelene, moldovene și dobrogene. În introducere, doctoranda menționează că lucrarea a fost întreprinsă după îndemnul și conducerea lui Fr. Rainer, care a inițiat-o în tehnica somatometriei și a biometriei în general (adică a prelucrării statistice a rezultatelor) « meșteșugul de a prezenta în mod cât mai expresiv, concis, limpede și complet, masa de date numerice cu care lucrează studiul variațiilor ». Avem impresia că recunoaștem stilul lui Rainer! De altfel, în monografia lui I. Th. Riya și Gh. Călin, lucrarea Valentinei Roșca — dacă nu este trecută chiar printre operele maestrului, figurează în schimb în bibliografia de referințe asupra Omului și Operei.

În biografia intelectuală a autorului prezentei note, « imersiunea » sa profesională — de zi cu zi — în atmosfera Bibliotecii, începută, în 1969 (consecință a transferării sale de la Universitatea din Cluj-Napoca), s-a încadrat într-un proiect amplu de cercetare a *Filozofiei evoluției*, rămas pe șantier (cu întreruperi de luni, ani sau chiar decenii, dar nu abandonat).

BIBLIOGRAFIE

1. FR. I. RAINER, *Jurnale*. Ediție îngrijită de Gh. Brătescu și M. Neagu Basarab, Ed. Eminescu, 1979.
2. I. TH. RIGA și GH. CĂLIN: Dr. FR. I. RAINER, București, Ed. științifică, 1966.
3. V. SĂHLEANU, Biblioteca lui Fr. Rainer: O încercare de reconstituire a interacțiunii dintre om și cărți. În vol. *Din tradițiile medicinii și ale educației sanitare* (sub redacția Gh. Brătescu), Ed. Medicală, 1978.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

4. V. SĂHLEANU, FR. RAINER — umanist, în vol. *O introducere în metamedicină*, București, Ed. Apimondia, 1979.
5. *I. Ging, Das Buch der Wandlungen*. Aus den chinesischen, von Richard Wilhem, Jena 1924, E. Diederichs.
6. *Yi King, Cartea Transformărilor*. Ediție realizată de Titi Tudor Oancea. Soc. Informația, București, 1994.

Centrul de cercetări antropologice
„F. Rainer" București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Revista „Studii și cercetări de antropologie" publică lucrări originale, de nivel științific superior, din următoarele domenii: paleoantropologie, antropologie contemporană, antropologie aplicată, antropologie socială și culturală. Sumarele sunt completate cu rubrici ca: Viața științifică, în care, prin note scurte, sînt aduse la cunoștința cititorilor unele manifestări din domeniul de specialitate (congrese, simpozioane, consfătuiri, schimburi de experiență între cercetătorii români și străini etc.); Recenzii, care cuprind prezentări ale celor mai recente lucrări de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile, dactilografiate la două rînduri, în două exemplare. Bibliografia, tabelele și explicația figurilor vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Numărul de ilustrații și, în special, de fotografii va fi redus la minimum posibil. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Referințele bibliografice, grupate la sfîrșitul articolului, vor fi clasate în ordine alfabetică. Referirile la un articol vor conține numele și inițiala autorilor, titlul lucrării (subliniat cu o linie), numele periodicului, prescurtat conform uzanțelor internaționale, anul, volumul (subliniat cu două linii) și paginile. Referirea la o carte va cuprinde numele și inițialele autorilor, titlul lucrării (subliniat cu o linie), volumul, editura, orașul, anul și pagina. Lucrările vor fi însoțite de o prezentare de maximum 10 rînduri, într-o limbă de circulație internațională. Textele lucrărilor, inclusiv bibliografia, explicația figurilor și tabelele nu trebuie să depășească 8 pagini. Resonsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

„CULTURA PSIHANALITICĂ"

Psihanaliza a cunoscut și cunoaște în continuare o considerabilă extindere în cîmpul culturii, din nevoia de cunoaștere a lumii noastre interioare, pentru ameliorarea vieții sufletești și spirituale.

Dacă anul 1992 a marcat apariția seriei de „CAIETE DE PSIHANALIZĂ", coordonate de Dr. Vasile Dem. Zamfirescu, prin traducerea din limba germană a eseului *Dincolo de principiul placerii* al lui Sigmund Freud, anul 1994 marchează un eveniment editorial de excepție, apariția lunară a revistei „PSIHANALIZA" prima revistă de cultură psihanalitică din România.

În opinia Directorului revistei, Dr. Vasile Dem. Zamfirescu, cunoscut om de științe în domeniul filozofiei antropologiei, istoriei culturii, revista „va acorda un spațiu larg ideii de inconștient în cîmpul științelor omului, de la psihologie, antropologie, pînă la istoria religiilor, filozofie, arte, critică literară".

În primul său număr apărut în luna martie 1994 semnalăm o tematică diversă, pornind de la *Nevoia de psihanaliză* de Dr. Vasile Dem. Zamfirescu, *Filozofia inconștientului* de Silviu Dragomir, *Istoria homosexualității* de Dan Oprescu, *Cum am devenit psihanalist* de Eugen Papadima și o serie de traduceri din Sigmund Freud *Tabuul virginității*, din Henri Michaux *Drogul — o cale de acces la inconștient*, și din Francoise Dolto *Totul este limbaj*.

În cîmpul culturii psihanalitice românești, revista își propune să aducă la zi toate orientările care alcătuiesc mișcarea psihanalitică actuală, prin prezentarea unor publicații recente ale societăților de psihanaliză din țările cu tradiție în acest domeniu.

ELENA RADU

ISSN 0039—3886

ST. CERC. ANTROPOL., 1994, t. 31, p. 1—100

43 881

S.C. UNIVERSUL S.A. c. 1133

Lei 600

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro